

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS
VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

Verslo administravimo studijų programa
Kodas 62103S101

ALINA JURKŠAITYTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

LIETUVOS MOKESTINĖS BAZĖS POKYČIŲ ĮTAKA VERSLO PLĖTRAI

Kaunas 2009

VILNIAUS UNIVERSITETAS
KAUNO HUMANITARINIS FAKULTETAS
VERSLO EKONOMIKOS IR VADYBOS KATEDRA

ALINA JURKŠAITYTĖ

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

LIETUVOS MOKESTINĖS BAZĖS POKYČIŲ ĮTAKA VERSLO PLĖTRAI

Darbo vadovas _____
(parašas)

(darbo vadovo mokslo laipsnis,
mokslo pedagoginis vardas,
vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo teikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2009

TURINYS

LENTELIŲ SĄRAŠAS	4
PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	5
SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	6
IVADAS	7
1. MOKESČIŲ VIETA IR REIKŠMĖ VALSTYBĖS EKONOMIKOS VALDYME	10
1.1. <i>Pagrindinės mokesčių teorijos koncepcijos</i>	10
1.2. <i>Mokesčių sistemos samprata ir efektyvios mokesčių sistemos formavimo principai</i>	15
1.3. <i>Mokesčių sistemos paskirtis ir funkcijos</i>	18
1.4. <i>Mokesčių elementai ir klasifikacija</i>	20
2. MOKESČIŲ SISTEMOS REIKŠMĖ PRIVATAUS VERSLO VEIKLOJE	23
2.1. <i>Mokesčių tyrimai ir vertinimai</i>	23
2.2. <i>Lietuvos valstybės mokesčių sistema</i>	28
3. LIETUVOS MOKESČIŲ SISTEMOS POKYČIŲ ĮTAKOS ŠALIES EKONOMIKAI TYRIMAS	37
3.1. <i>Mokesčių sistemos įtakos Lietuvos verslui ir ekonomikai tyrimo metodika</i>	37
3.2. <i>Mokesčių sistemos įtakos Lietuvos verslui tyrimo rezultatai</i>	40
3.3. <i>Lietuvos BVP ir mokesčių pajamų ryšių analizė</i>	52
IŠVADOS	58
SANTRAUKA	61
SUMMARY	62
MOKSLINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS	63
INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	65
1 PRIEDAS	69

LENTELIŲ SĄRAŠAS

<i>1 lentelė</i> Bendra 2009 m. mokesčių reformos neigiama įtaka verslui.....	27
<i>2 lentelė</i> Netiesioginiai mokesčiai	30
<i>3 lentelė</i> Pajamų, pelno, darbo jėgos ir atlyginimų mokesčiai	32
<i>4 lentelė</i> Prekių tiekimo, gamybos ir paslaugų teikimo mokesčiai	33
<i>5 lentelė</i> Aplinkos apsaugos mokesčiai	34
<i>6 lentelė</i> Turto mokesčiai.....	34
<i>7 lentelė</i> Administraciniai mokesčiai.....	35
<i>8 lentelė</i> Mokesčiai pagal LR miškų ir LR kelių priežiūros ir plėtros įstatymus	36
<i>9 lentelė</i> Lietuvos BVP ir mokestinės biudžeto pajamos 1996 – 2008 m., mln. Lt	53

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

<i>1 pav.</i> Mokesčių sistemos teorijos	18
<i>2 pav.</i> Lafero kreivė	23
<i>3 pav.</i> Darbuotojų skaičius įmonėse.....	39
<i>4 pav.</i> PVM tarifo pakeitimo įtaka įmonėms	40
<i>5 pav.</i> GPM tarifo pakeitimo ir PSD įvedimo įtaka įmonėms.....	41
<i>6 pav.</i> NPD skaičiavimo tvarkos pakeitimo vertinimas	43
<i>7 pav.</i> Individualią veiklą įregistravusių asmenų apmokestinimo tvarkos pakeitimo vertinimas	43
<i>8 pav.</i> Individualią veiklą įregistravusių asmenų apmokestinimo tvarkos pakeitimo vertinimo pasiskirstymas pagal įmonių dydžius.....	44
<i>9 pav.</i> Įmonių galimybės mokėti mokesčius	45
<i>10 pav.</i> Įmonių galimybių mokėti mokesčius pasiskirstymas pagal įmonių dydžius	46
<i>11 pav.</i> Mokesčių tarifų didinimo vertinimas	47
<i>12 pav.</i> Problematiškiausi Lietuvos mokesčių sistemos elementai	47
<i>13 pav.</i> Verslo atstovų išskirti problematiškiausi mokesčiai.....	48
<i>14 pav.</i> Mokesčių reformos poveikis įmonėms.....	49
<i>15 pav.</i> Mokesčių reformos poveikio įmonėms pasiskirstymas pagal įmonių dydžius.....	50
<i>16 pav.</i> BVP ir Lietuvos biudžeto mokesčių pajamų kaita 1995 – 2008 m	53
<i>17 pav.</i> BVP ir Lietuvos biudžeto mokesčių pajamų santykis.....	54
<i>18 pav.</i> BVP ir Lietuvos biudžeto mokesčių pajamos 2003 m. I ketv. – 2009 m. I ketv.....	55
<i>19 pav.</i> Lietuvos biudžeto mokesčių pajamos	56
<i>20 pav.</i> Lietuvos biudžeto mokesčių pajamos ir Lafero kreivė	57

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BVP – Bendrasis vidaus produktas;

LR MAĮ – Lietuvos Respublikos Mokesčių administravimo įstatyme;

PVM - Pridėtinės vertės mokestis;

LR PVMĮ – Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymas;

GPM – Gyventojų pajamų mokestis;

PSD – Privalomasis sveikatos draudimas;

VMI – Valstybinį mokesčių inspekcija;

NPD – Neapmokestinamas pajamų dydis.

ĮVADAS

Nuo seniausių laikų pasaulyje naudojami mokesčiai, kaip svarbiausias finansinis šaltinis, duodantis lėšų atlikti įvairias valstybės funkcijas. Vyriausybė nieko negamina, nekuria piniginių vertybių, tačiau pastoviai turi didelių išlaidų krašto gynybai, valstybės valdymo aparatui išlaikyti ir t.t. Valstybės išlaidos padengiamos iš valstybės piliečių mokamų mokesčių ir rinkliavų.

Mokesčių sistema itin svarbi kiekvienam iš mūsų kaip mokesčių mokėtojui ir kaip valstybės vykdomų funkcijų, teikiamų paslaugų vartotojams. Kaip mokėtojai norime mažesnių mokesčių, kaip vartotojai norime geresnių valstybės sektoriaus teikiamų paslaugų. Sukurti tokią mokesčių sistemą, kuria būtų patenkinti mokėtojai bei valstybės biudžeto vartotojai, yra kiekvienos valstybės makroekonomikos uždavinys.

Visi pritaria, kad mokesčių sistema turi būti efektyvi, atitikti mokesčių mokėtojų ir mokesčių administratorių lūkesčius, skatinti ekonomikos augimą, verslo vystymąsi. Tačiau vieningos nuomonės, kaip tai pasiekti, per ilgą istorinį laikotarpį neprieita. Skirtingi mokslininkai, ekonomistai, politinės partijos ir politinės ideologijos mato skirtingus tam tikrų mokesčių privalumus ir trūkumus. Tad valstybėje sukurti teisingą mokesčių sistemą yra sudėtingas uždavinys, kuris nuolat sprendžiamas daugelyje pasaulio šalių.

Šiuo metu mokestinės bazės pokyčio įtaka verslo plėtrai itin aktuali tema dėl staigios ir per labai trumpą laiko tarpą įgyvendintos mokesčių reformos, kuri daro įtaką visai šalies ekonomikai. Mažėjančios biudžeto mokestinės pajamos bei ekonomikos analitikų, verslo atstovų išsakytos neigiamos pastabos apie netinkamą mokesčių reformą esant atitinkamai ekonomikos situacijai šalyje, pavertė mokesčių sistemą vieną aktualiausių ir labiausių nagrinėjamų temų šalyje.

Darbo objektas – Lietuvos mokestinės bazės įtaka verslui.

Darbo tikslas – išnagrinėti Lietuvos mokestinės bazės įtaką verslo plėtrai.

Tikslo siekiama iškeliant šiuos uždavinius:

- aptarti mokesčių sistemos sampratą;
- išnagrinėti pagrindines mokesčių teorijas, funkcijas bei mokesčių elementus;
- aptarti pasaulyje bei Lietuvoje atliekamus tyrimus mokesčių srityje;
- išnagrinėti Lietuvos valstybės mokesčių sistemą;
- nustatyti Lietuvos mokestinės bazės pokyčių įtaką verslui;
- išanalizuoti Lietuvos BVP ir biudžeto mokestinių pajamų santykį;
- išnagrinėti Lietuvos ekonomikos pokyčius po 2009 m. pradžioje įgyvendintos mokesčių reformos.

Hipotezė 1 – Lietuvos mokesčių sistema nesudaro tinkamų sąlygų privačiam verslui vystytis.

Hipotezė 2 – 2009 m. pradžioje įgyvendinta mokesčių reforma turi neigiamą įtaką Lietuvos verslui ir visai šalies ekonomikai.

Siekiant įgyvendinti darbe iškeltą tikslą bei uždavinius yra taikomi šie tyrimo metodai:

- mokslinės literatūros analizė naudota siekiant išnagrinėti efektyvios mokesčių sistemos principus, apibrėžti ekonomistų, mokslininkų keliamus reikalavimus valstybės biudžetinei politikai, aptarti atliktus tyrimus mokesčių įtakos verslui srityje;
- informacijos šaltinių analizė naudota siekiant iškelti problemą dėl efektyvios mokesčių sistemos suformavimo sudėtingumo, atskleisti mokestinės bazės svarbą privataus verslo veiklai bei šalies ekonomikai;
- duomenų sisteminimas ir interpretacija naudota siekiant surinkta informacija aiškiai atsakyti į iškeltus klausimus ir uždavinius;
- siekiant išsiaiškinti verslo atstovų požiūrį į Lietuvos mokestinės bazės įtaką jų atstovaujamo verslo plėtros galimybėms, naudota anketinė apklausa;
- siekiant nustatyti mokesčių sistemos įtaką šalies ekonomikai, naudota aprašomoji statistika (grafiniai duomenų vaizdavimai), regresinė analizė (determinacijos ir koreliacijos koeficientai), laiko eilutės (trendas, sezoniniai svyravimai).

Darbe naudotasi moksline bei informacine literatūra, Lietuvos Respublikos įstatymais, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateikiamais statistiniais duomenimis. Mokesčių įtaką verslui nagrinėjo R. Stačiokas, R. Šerėnienė straipsnyje „Mokesčių sistemos poveikis verslui ir jo vertinimo tendencijos“. Mokesčių istoriją bei teorijas savo darbuose nagrinėjo E. Buškevičiūtė „Viešieji finansai“, A. Marcijonas, B. Sudavičius „Mokesčių teisė“. Darbe naudotasi A. Smith veikalu „Tautų turtas“, A. Gomulowicz „Principle of Tax Justice and Tax System“, L. Reader „The Liberalism/Conservatism Of Edmund Burke and F. A. Hayek“ bei kitų autorių darbais.

Nagrinėjant tyrimus mokesčių įtakos verslui srityje, naudotasi Arthur Cockfield, W. Steven Clark, Richard S. Simmons darbais apie tarptautinę mokesčių konkurenciją. Taip pat aptarta P. Maccmillan, R. Stačioko, L. Šerėnienės ir A. Mažeikos tyrimai apie Lietuvos bei pasaulio verslo įmonių požiūrį į mokesčių sistemas, SEB banko analitikų G. Nausėdos, V. Tauraitės analizės bei prognozės apie 2009 m. Lietuvos mokesčių sistemą.

Darbo struktūra. Pirmame darbo skyriuje nagrinėjama mokesčių bei mokesčių sistemos samprata. Analizuojamos sąvokos, nagrinėjama kaip kito mokesčių mokėtojų požiūris į mokesčius keičiantis laikotarpiams. Aptariama pagrindinės mokesčių teorijos, kurios nusako mokesčių paskirtį, taip pat ryšį tarp mokesčio mokėtojų ir valstybės. Analizuojama mokesčių elementai bei mokesčių pagrindinės klasifikacijos. Aptiriamos pagrindinės mokesčių klasifikacijos, lengvinančios efektyvios mokesčių sistemos kūrimo bei mokesčių apskaitos procedūras.

Antrame darbo skyriuje analizuojama atlikti tyrimai mokesčių įtakos verslui srityje bei aptariama tyrimų rezultatai. Nagrinėjama Lietuvos mokesčių sistema, pažymint 2009 m. mokesčių reformą bei jos poveikį verslui.

Trečioje darbo dalyje nagrinėjami atliktos anketinės apklausos, kurioje dalyvavo verslo atstovai, rezultatai. Analizuojama Lietuvos mokesčių reformos įtaka verslui ir verslo plėtrai. Aptariama 2009 m. pradžioje diegiamos mokesčių reformos esminiai principai, privalumai bei trūkumai. Nagrinėjama Lietuvos BVP ir biudžeto mokestinių pajamų santykis bei tarpusavio priklausomybė. Aptariama Lietuvos BVP kaita remiantis vykdytomis mokesčių reformomis. Nagrinėjama ekonomikos rodiklių ir biudžeto mokestinių pajamų pokytis po 2009 m. pradžioje įdiegtos mokesčių reformos. Aptariami tyrimų rezultatai ir pateikiamos išvados apie Lietuvos mokestinės bazės pokyčių įtaką šalies verslui ir ekonomikai.

Darbo apribojimai. Trečioje darbo dalyje atliekant mokestinės bazės pokyčių įtakos verslo plėtrai tyrimą, susidurta su ekonominės pasaulinės krizės ir mokesčių reformos įtakos verslui neatskiriamumu. Kadangi 2009 m. pradžioje diegiama mokesčių reforma, kurios įtaka verslui analizuojama šiame darbe, sukurta kaip antikrizinio plano, skirto pasaulinės ekonominės krizės poveikio Lietuvos ekonomikai švelninimui, dalis, šių veiksnių įtaka šalies ekonomikai veikia vienu metu ir yra neatsiejami. Lietuvoje matomos ekonomikos lėtėjimo tendencijos, tačiau neįmanoma tiksliai apskaičiuoti kokia dalis pajamų ar darbo užmokesčių oficialiai neapskaitoma, kokia dali įmonių pasitraukė į šešėlinį verslą ar apskritai iš vykdytos veiklos konkrečiai dėl padidėjusios mokestinės naštos, o kokia dalis dėl pasaulinės ekonominės krizės.

Darbe pateikiama 20 paveikslų ir 9 lentelės, visa darbo apimtis 60 lapai. Rašant darbą naudotasi 60 literatūros šaltiniais.

1. MOKESČIŲ VIETA IR REIKŠMĖ VALSTYBĖS EKONOMIKOS VALDYME

Dabartinės valstybės turi garantuoti savo valstybės krašto apsaugą ir viešąją tvarką, švietimo, sveikatos ir socialinės apsaugos teikimą gyventojams, šalies ekonominę būklę, tinkamą valstybės bendrąjį ir vidaus valdymą, dengti kitas valstybės išlaidas. Reikia pastebėti, kad valstybė dažniausiai dalyvauja didelio pelno negeneruojančiose ekonominio gyvenimo srityse, kur privatus sektorius negali (arba nenori) dėl ženklų, tik tolimoje perspektyvoje atsiperkančių investicijų arba žemo pelningumo lygio.

Atlikti visas valstybės funkcijas reikalingos lėšos, kurios daugiausia surenkamos mokesčių pavidalu. Tad mokesčiai pirmiausia yra pagrindinis valstybės pajamų šaltinis. E. Buškevičiūtė savo knygoje „Viešieji finansai“ pažymi, kad mokesčiai, be valstybės pajamų šaltinio funkcijos, dar yra galingas įrankis valstybės rankose. Valstybės mokesčių politika apima mokesčių nomenklatūrą, tarifų dydžius, bazių nustatymo tvarką, taikomų lengvatų sistemas, mokesčių mokėjimo taisykles bei baudų sistemas ir visa tai veikia ne tik pajamų perskirstymą, bet ir finansinę ūkio subjektų padėtį, skatina (ar neskatina) nacionalinės ekonomikos augimą (E. Buškevičiūtė, 2006, p. 154). Mokesčių sistema yra pagrindinis finansinis instrumentas, kuris gali neigiamai arba teigiamai įtakoti šalies ekonomiką.

Šalies ekonomika tiesiogiai priklauso nuo privataus verslo vystymosi ir kuriamos pridėtinės vertės. Privatus verslas kuria darbo vietas, moka į biudžetą mokesčius, kuria pridėtinę vertę ir t.t. Valstybėje turi būti sudaromos sąlygos privataus verslo egzistavimui ir vystymuisi, kad šalyje būtų kuriama ekonominė gerovė.

1.1. Pagrindinės mokesčių teorijos koncepcijos

Tiek Lietuvoje, tiek visame pasaulyje mokesčiai ir mokesčių sistemos bei požiūris į juos kito kartu su kintančiais visuomeninės raidos etapais, su kintančiomis valstybių visuomeninėmis ekonominėmis funkcijomis.

Pirmųjų mokesčių atsiradimas siejamas su aukojimais dievams, tai buvo pirmą kartą apmokestinimo forma žmonijos istorijoje (I. Sabalytė, 2006). Pagal tam tikrus ritualus buvo aukojama įvairūs darbo įrankiai, metalo gaminiai, audiniai, karo trofėjai, derlius ir pan. Iš pradžių aukojimas buvo laisvanoriškas, grindžiamas žmonių tikėjimu. Vėliau aukojimas tapo priverstine pareiga sumokėti tam tikrą turto dalį.

Kintant visuomeninės raidos etapams kito ir žmonių požiūris į mokesčius. Apie kintančią mokesčių esmę žmonijos istorijoje rašė E. Seligmanas 1908 m. I. Sabalytė (2006) nagrinėdama E.

Seligmano darbus, padarė originalias išvadas, kad iš pradžių viešpatavo dovanos idėja. Viduramžiais mokesčiai tapo tarsi žmonių parama valdovui, kuris nepajėgia išsiversti iš savų pajamų. Išskirtame antrame etape vyriausybė nuolankiai prašė tautos paramos. Žlugus feodalinei santvarkai, vyravo pagalbos valstybei idėja, tai buvo trečias autoriaus išskirtas etapas. Sekančiame žmonijos istorijos stadijoje atsirado aukos visuotinės gerovės labui idėja. Penktajame etape mokėtojas jaučia pareigos jausmą, šeštame – išryškėja valstybės prievarta. Paskutiniame septintame istorijos stadijoje išryškėja tokia idėja - vyriausybė nustato arba apskaičiuoja tam tikrą dalį, mokestį, kuris visiškai nepriklauso nuo mokėtojo valios.

Mokesčiai bei įvairūs apmokestinimo klausimai buvo svarbūs jau nuo pat mokesčių gyvavimo pradžios, tačiau aktyviai šiais klausimais diskutuoti pradėta XV-XVI a. Tuo metu kilo svarbūs klausimai, kaip sukurti efektyvią mokesčių sistemą, kuria nesiskųstų mokesčių mokėtojai, būtų patenkinti mokesčių administratoriai bei kuri nestabdytų ekonomikos plėtros. Nemažai mąstytojų, visuomenės veikėjų, politikų, ekonomistų kūrė pagrindinius apmokestinimo principus, taisykles, ieškojo geriausių ir tinkamiausių apmokestinimo būdų. Kai kuriais principais ir teorijomis vadovaujamosi ir šiuo metu kuriant šiuolaikines mokesčių sistemas.

J. Rimas (1999) pažymi A. Monkretjeno, merkantilistų atstovo, indėlį mokesčių politinėje istorijoje ir išskiria jį kaip pirmąjį ekonomistą paskelbusį mokesčių analitinį vertinimą, atsižvelgiantį į valstybės ūkio ir mokesčių mokėtojų interesus („Politinės ekonomijos traktate“, 1615). Pasak J. Rimas, A. Monkretjenas mėgino įtikinti, kad Prancūzijos vyriausybė turi globoti pramoninkus ir pirklius, o šie, už tai mokėdami mokesčius, gausins valstybės išdo lėšas. Jis siūlė munitais riboti užsienio prekių įvežimą (kad nekliudytų nacionalinei gamybai), turtinio kadastro (apmokestinamųjų objektų apyrašo ir įkainojimo) pagrindu visuotinai taikyti pajamų mokestį. A. Monkretjenas buvo pirmasis mokslininkas pasisakęs už tų laikų verslininkų, pramonininkų daromą naudą šalies ekonomikai ir už protingą jų apmokestinimą, neapsunkinant ir nestabdant šalies pramonės plėtros. Panašiai mastė ir kitas merkantilizmo atstovas T. Manas (1571 - 1641), kuris pasisakė už mažus mokesčius eksportuojamoms prekėms ir mokesčių didinimą importuojamoms prekėms, naudojamoms šalies viduje (J. Rimas, 1999).

K. Levišauskienė ir K. Šinkūnienė nagrinėdamos mokesčių raidą, pažymi Prancūzijos politiko, mokslų akademijos įkūrėjo A. Rišeljė (1585-1642) tuo metu keltas idėjas, kad valstybė neegzistuoja be piliečių, todėl efektyvi mokesčių sistema turi atsižvelgti tiek į kiekvieno mokesčių mokėtojo, tiek į valstybės interesus (K. Levišauskaitė, K. Šinkūnienė, 2006). A. Rišeljė teigimu, negalima pernelyg apsunkinti mokesčiais ir mokesčių sistema neturėtų stabdyti verslo. Politikas siūlė mažinti valstybės išlaidas, bet nedidinti mokesčių.

XVII a. atsirado fiziokratizmo teorija - ekonominių požiūrių sistema, pripažįstanti žemės ūkio pirmenybę šalies ūkyje, vertinant pramonę ir prekybą, kaip neproduktyvias ūkio šakas,

pasisakant už prigimtinės teisės principą (Snieška V., Baumilienė V. ir kiti, 2005, p. 698). Šios srovės šalininkai skatino didinti mokesčius pramonei bei prekybai ir mažinti arba visai panaikinti mokesčius žemės ūkui. Fiziokratai mokesčių politikoje paliko savo indėlį suskirstydami mokesčius į tiesioginius ir netiesioginius (plačiau apie tiesioginius ir netiesioginius mokesčius kalbama 1.4 skyriuje).

R.B. Myerson (1999), aprašydamas ekonominės minties raidą, pabrėžia klasikinės ekonomikos teorijos svarbą ir indėlį į mokesčių istorijos raidą. Autorius apibrėžia šią teoriją kaip XVII – XIX am. išsivysčiusią ekonominių idėjų sistemą, pripažįstančią ekonominės laisvės principą, kuris remiasi „prigimtinės santvarkos“ doktrina teigiančia gaivališką ekonominės laisvės pasireiškimą ir visuomeniniu darbo pasidalinimu besiremiančią ekonomiką, reguliuojamą rinkos mechanizmo „nematomos rankos“ ir vedančią į šalies turto didėjimą bei visuotinės gerovės kilimą (R. B. Myerson, 1999).

R.B. Myerson taip pat savo darbuose analizuoja ir klasikinės ekonomikos mokyklos pradininko V. Peti (1623-1687) samprotavimus apie mokesčių mokėtojų lūkesčių patenkinimą kaip efektyvios mokesčių sistemos elementą. Autorius pažymi, kad V. Petis pasisakė už valstybės išlaidų ribojimą administraciniam aparatui, kariuomenei, teismui ir pan. Tačiau palaikė idėjas didinti socialines išlaidas ligoninėms, prieglaudoms ir kt. V. Peti daug dėmesio skyrė apmąstymams, kaip mokesčius padaryti atitinkamus mokėtojų pajamoms (R. B. Myerson, 1999).

Kitas klasikinės ekonominės teorijos kūrėjas A. Smith'as (1723-1790) veikale „Tautų turtas“ (1776 m.) išskyrė 4 pagrindinius apmokestinimo principus:

- valstybės piliečiai privalo dengti Vyriausybės išlaidas, kiekvienas pagal galimybes, t. y. sutinkamai pagal jo gaunamas pajamas. Šio principo laikymasis ar nepaisymas sukuria taip vadinamą mokesčių mokėjimo lygybę ar nelygybę;
- konkretus mokestis, kurį privalo sumokėti mokesčių mokėtojas, privalo būti nustatytas atitinkama tvarka, o ne išgalvotas ir niekur neužfiksuotas. Mokesčio dydis, jo sumokėjimo sąlygos, privalo būti žinomos tiek pačiam mokesčio mokėtojui, tiek kitiems asmenims;
- kiekvienas konkretus mokestis turi būti imamas tokiu būdu, tvarka ir laiku, kuris yra patogiausias pačiam mokesčio mokėtojui;
- visi mokesčiai turi būti nustatomi taip, kad iš mokesčių mokėtojų paimtų kuo mažiau, palyginus su tuo, kas patenka į valstybės biudžetą (A. Smith, 1776).

A. Smith išskirtais principais - teisingumo bei proporcingumo, aiškumo, patogumo ir pigumo – remiamasi apibūdinant vadinamųjų „gerų“ mokesčių charakteristikas. Daugelio pasaulio šalių Vyriausybės, kurdamos efektyvią mokesčių sistemą, atsižvelgia į šiuos principus ir šiais laikais. Daugelis ekonomistų, mokslininkų, nagrinėdami mokesčių sistemas ir kurdami teisingos mokesčių sistemos sudarymo taisykles, nenutolo nuo A. Smith iškeltų idėjų.

E. Buškevičiūtė (2007) nagrinėdama mokesčių istoriją, teigia, kad A. Smitas, vėliau jam pritarė D. Rikardo (1772-1823), mokesčius vadino „neišvengiama blogybe“ ir reikalavo sumažinti valstybės išlaidas, o kartu sumažinti ir mokesčius, nes šie trukdo plėtoti pramoninę gamybą. Dideli mokesčiai trukdo kaupti kapitalą ir plėtoti veiklą. A. Smitas neigiamai vertino pagalvės bei netiesioginius mokesčius (imamus už būtiniausius produktus) ir propagavo tiesioginius asmeninius mokesčius. Apmokestinimo objektu jis laikė pajamas, gaunamas iš rentos, pelno ir darbo užmokesčio, siūlė proporcinį apmokestinimą keisti progresiniu (E. Buškevičiūtė, 2007, p. 13).

Kai kurie ekonomistai dar XIX am. pradžioje pasisakė už tai, kad mokesčių našta turėtų būti paskirstyta ne pagal naudą, kurią asmenys gauna iš viešųjų paslaugų, o pagal "galimybę mokėti" (tai galima prilyginti progresiniams mokesčiams, kuomet mokesčių tarifai didėja augant pajamoms). Kaip šių idėjų pradininką J. E. Crimmins išskiria J. Benthamą (1748-1832), kuris XIX a. ketvirtame dešimtmetyje išsakė savo nuomonę apie mokesčių sistemos efektyvumą. Jo teigimu, iš tam tikros nacionalinių pajamų sumos būtų galima gauti maksimalią naudą didinant gerovę, jei pajamos būtų vienodai paskirstomos. (J. E. Crimmins, 1993) (plačiau apie progresinius mokesčius 1.4. skyriuje).

Johnas Stuardas Millis (1806-1873) taip pat palaikė progresyviųjų mokesčių idėją (R. J. Nash, J. F. Soltis, 2005). Jis, kaip ir dauguma ekonomistų klasikų manė, kad tinkamiausios mokestinės bazės - tai nuomos bei prabangos dalykų apmokestinimas.

V. Meidūnas savo straipsnyje apie mokesčių kilmę ir istorinę raidą pažymi keinsizmo teoriją, kaip ekonominę teoriją pasisakančią už progresinius mokesčius ir už valstybinių ir privatinų investicijų apimties suderinimą, nuo ko priklauso šalies ūkis. Šios teorijos pradininkas Dž. Keinsas savo veikale "Bendroji užimtumo, procento ir pinigų teorija" (1936m.) teigia, kad, siekiant sureguliuoti paklausą ir pasiūlą, reikia mažinti mokesčius tiems rinkos veikėjams, kurie gamina deficitinę produkciją, teikti jiems lengvatinius kreditus ir didinti mokesčius tiems, kurie gamina nepaklausią produkciją. Dž. Keinsas pasisakė už tai, kad paklausa, dengiama mokesčiais ir vyriausybės paskolomis, turėtų didinti gamybą, mainus, užimtumą (V. Meidūnas, 1997).

Po Antrojo pasaulinio karo buvo plėtojama neokeinsistinė teorija (atstovai: E. Domaras, A. Hansenas, K. Klarkas, F. Peru ir kiti) ir neoklasikinė teorija (atstovai: M. Fridmanas, Dž Mydas, R. Solou ir kiti). E. Buškevičiūtė (2007) teigia, kad neokeinsistai mokesčius laikė svarbiausiu valstybės lėšų kaupimo reguliatoriumi, kuris užtikrina šalies ekonomikos vystymąsi. Tad jų įsitikinimu, mokesčiai turi būti renkami sistemiskai, reguliuojami atsižvelgiant į šalies ekonominę būklę. Daugelis neokeinsistų nepritarė pelno apmokestinimui, nes, jų manymu, pelno mokestis trukdo verslo plėtrai ir stabdo gamybą.

Neoklasikai pasisakė už ribotą valstybės kišimąsi į ekonomiką, nes jų teigimu ekonomika yra save reguliuojanti. Mokesčius neoklasikai laikė finansine priemone, kurią pasitelkus valdžia gali skatinti gamybos augimą, reguliuoti paklausą, pasiūlą ir pan. (O. G. Rakauskienė, 2002).

Naują mokesčių ekonomiškumo sampratą pateikia vokiečių mokslininkas F. Hammas. K. Levišauskaitė, K. Šinkūnienė (2006) nagrinėdamos jo veikalus pažymi F. Hammo pasisakymus apie tai, kad mokesčiai turėtų būti sutvarkyti, kad nekiltų ekonominių krizių ir sukrėtimų. F. Hammo nuomone, mokesčiai turėtų būti lankstūs, kad patenkintų valstybės funkcijų vykdymui poreikius. F. Hammas teigia, kad per ne lyg dideli mokesčiai gali būti pavojingi net ir pačiai turtingiausiai valstybei. Nes didelė mokesčių našta naikina žmonių norą dirbti, stabdo ekonomiką.

Vokiečių mokslininkai G. Schmolder ir K. Schnelle pratęsė A. Smith'o mintis apie teisingą apmokestinimą teigdami, kad teisingumas reiškia ne vien mokesčių mokėtojų grupės mokesčių naštos išvengimą (K. Levišauskaitė, K. Šinkūnienė, 2006). Šie autoriai taip pat išskyrė mokesčių aiškumą ir tikslumą ir dar vieną – atsižvelgimą į finansų psichologiją. Šis principas reiškia, kad Vyriausybė turėtų numatyti mokesčių mokėtojų reakciją į mokestinės bazės pokyčius, taip pat geriausius mokesčių tarifus bei formas.

Minėtąjį principą – atsižvelgimas į finansų psichologiją, labiau pagrindė ir išdėstė amerikiečių ekonomistas profesorius A. Lafero XX a. 8-ojo dešimtmečio pradžioje (Snieška V., Baumilienė V. ir kiti, 2005, p. 176-178). Jis sukūrė jo vardu pavadintą Lafero kreivę, kuri parodo bendrųjų mokestinių pajamų priklausomybę nuo mokesčio tarifo. Kitaip sakant nagrinėjo finansų psichologiją, mokesčių mokėtojų galimą reakciją į mokesčių tarifų didinimą. Pažymėjo, kad dideli mokesčiai stabdo mokesčių mokėtojų norą gauti didesnes pajamas, didesnę pelną ir iš viso to seka ekonomikos stabdymas.

Beveik visi sutinka, kad valstybės įsikišimas į visuomeninį gyvenimą ir į ekonomiką yra būtinas, tačiau nesutariama, koks turėtų būti to lygis. Vieni mano, kad vyriausybė per daug reguliuoja šalies visuomeninį gyvenimą ir ekonomiką, o kiti pasisako už tai, kad valstybė dar daug skolinga savo piliečiams.

Formuojant mokesčių sistemą svarbu nustatyti apmokestinimo ribas. Vienas iš pagrindinių apmokestinimo ribos rodiklių yra mokestinių įplaukų ir bendrojo vidaus produkto (toliau BVP) santykis procentais (mokesčių naštos rodiklis). Šio rodiklio kūrėjas Kolin Klark (1905-1989) pateikia hipotezę, kad mokestinių įplaukų ir BVP ribinis santykis negali viršyti 25 % ribos, nes, šalis, peržengusi šią ribą, gali patirti nuostolius (BVP reiškia galutinio produkto, t. y. visų galutinių prekių ir paslaugų, pagaminto naudojant šalyje esančius gamybos veiksnius, piniginę vertę) (Proliberali mokesčių sistema - ..., 1997, p. 14). Remiantis autoriumi, didesnis mokestinių pajamų ir BVP santykis įtakotų ekonomikos stabdymą, nes trukdoma gamybos augimui, skatinamas mokesčių mokėjimo vengimas. Tačiau ši hipotezė gali nepasitvirtinti, nes būtina atsižvelgti į mokestinių pajamų perskirstymo efektyvumą ir kokios priežastys lemia didelį mokestinių pajamų procentą nuo BVP.

1.2. Mokesčių sistemos samprata ir efektyvios mokesčių sistemos formavimo principai

LR Mokesčių administravimo įstatyme (toliau LR MAĮ) pateikiama tokia mokesčių sąvoka: mokestis – mokesčio įstatyme mokesčių mokėtojui nustatyta piniginė prievolė valstybei, kad būtų gauta pajamų valstybės (savivaldybės) funkcijoms vykdyti (LR MAĮ, 2004). R. Stačiokas mokesčius apibrėžia kaip privalomus fizinių ir juridinių asmenų mokėjimus valstybei ir jos vietos valdžios institucijoms (R. Stačiokas, 2002, p. 327).

A. Marcijonas ir B. Sudavičius pabrėžia mokesčių privalomumą, kas reiškia ne tik prievolę mokėti mokestį, bet ir pareigą griežtai laikytis teisės aktais nustatytą mokesčio apskaičiavimo ir mokėjimo tvarkos (A. Marcijonas, B. Sudavičius, 2003, p. 16). Autoriai pažymi, kad mokestinės prievolės atsiradimas nesiejamas su tam tikrų paslaugų teikimu mokesčių mokėtojui ir mokesčiai neturėtų būti traktuojami kaip atlygis valstybei už jos atliekamas funkcijas.

Tuo tarpu R. Stačiokas, A. Mažeika ir L. Šerėnienė mokesčius apibrėžia kaip pagrindinį centrinės ir vietinės valdžios funkcijų finansavimo šaltinį (R. Stačiokas, A. Mažeika, L. Šerėnienė, 2004). Autoriai labiau akcentuoja surenkamų lėšų paskirtį, panaudojimą ir jų reikalingumą atliekant valdžios funkcijas, o ne jų privalomumą.

Labai vaizdžiai mokesčius apibūdino V. Jurgutis savo veikalė „Finansų mokslų pagrindai“ „Mokesčiai, tai įnirtęs, užsispyręs, veiklus, energingas, judrus žmonių laisvės skelbėjas, bet drauge žiaurios priespaudos ir kruvinų kančių įrankis. Mokesčiai gali paversti aršiais priešais ir kaimynines, draugingas valstybes. Mokesčiai melagysčių, neteisingų priesaikų ir šventvagysčių mokytojas, mokesčiai – kontrabandininkų ir šmugelininkų džiaugsmas. Mokesčiai yra padarę pasauliui daug gero, bet drauge sukūrę ir neišpasakytai daug blogo. Mokesčiai išliejo kraujo upes ir ašarų jūras, bet mokesčiai davė ir didžiausią žmonijos turtą – laisvę“ (Jurgutis V., 1938, p. 209).

Apibendrinant galima teigti, kad visose autorių pateiktose sąvokose ir aprašymuose akcentuojama trys pagrindiniai elementai, t.y., mokesčių privalomumas, mokesčius renka valstybė ir jie yra skirti valstybės (savivaldybių) išlaikymui, jų funkcijų atlikimui. Kiek daugiau skirtumų galima rasti nagrinėjant skirtingų autorių pateikiamas „Mokesčių sistemos (mokestinė bazė)“ sąvokas.

Pavyzdžiui T. Rašimaitinė teigia, kad mokesčių sistema — tai lyg sandoris tarp valstybės ir piliečio, kuriame nuolat vyksta optimalaus abiejų pusių intereso suderinimo paieška (T. Rašimaitė, 2007). Autorė akcentuoja sandorį ieškant mokesčių mokėtojų ir valstybės ar savivaldos biudžeto interesų suderinimo.

V. Snieška mokesčių sistemą apibrėžia kaip šalyje renkamų mokesčių visumą, sudarytą pagal tam tikrus bendruosius principus (Snieška V., Baumilienė V. ir kiti, 2005, p. 177). Šioje sąvokoje akcentuojami principai, kaip bendrinė tvarka ir sistema, pagal kurią šalyje kuriami mokesčiai.

Ekonomistas L. P. Foldes teigia, kad mokesčių sistema yra sutraukimas atskirų mokesčių į vieną logišką koncepciją, kuri rodo jų įvairumą ir reiškia jų bendrą tikslą bei sudaro vieną darnų vienetą (A. Gomulowicz, 2006).

Nors ekonomistai skirtingai formuluoja mokesčių sistemos sąvokas, tačiau visuose juose akcentuojama, kad tai yra šalyje renkamų ir įstatymiškai pagrįstų mokesčių visuma, iš kurių lėšos renkamos į valstybinį ar vietos savivaldų biudžetus bei fondus.

Lietuvoje taip pat aktyviai diskutuojama apmokestinimo klausimais jau nuo XX a. pradžios. Galima išskirti tokius mokslininkus kaip V. Jurgutis, P.V. Raulynaitis, R. Stačiokas, J. Rimas, E. Buškevičiūtė, ir kt., kurie prisidėjo prie efektyvios mokesčių sistemos teorinių samprotavimų.

P. V. Raulynaitis rašė, kad kiekvienos gerai sutvarkytos valstybės vyriausybė valdo šalies finansus taip, kad piliečiams tektų mažiausia našta padengiant valstybės išlaidas (K. Levišauskaitė, K. Šinkūnienė, 2006). Autoriaus teigimu, įstatymų leidėjai turi vadovautis tam tikrais mokesčių sistemos sudarymo principais, kad patenkintų valstybės poreikius ir kartu nustatytų kiekvieno mokesčių mokėtojo finansinį pajėgumą. P. V. Raulynaitis išskiria tris principus: teisingumo, politinės ekonomijos ir finansinį.

E. Buškevičiūtė savo knygoje „Mokesčių sistema“ pateikia apibendrintus valstybės efektyvios mokesčių sistemos funkcionavimo veiksnius:

- skaidrūs ir aiškūs mokesčių įstatymai;
- mokesčių rinkimų tarnybų racionalus darbo organizavimas ir veiksmingas darbas;
- mokesčių rinkėjų efektyvi ir rezultatyvi kvalifikacijos kėlimo sistema;
- mokesčių mokėtojų ir visuomenės nevēluojantis ir suprantamas informavimas apie mokestines teises, pareigas ir pilietinę atsakomybę (E. Buškevičiūtė, 2007, p. 34).

Tuo tarpu V. Meidūnas ir P. Puzinauskas teigia, kad mokesčių sistema laikoma efektyvia, jeigu atitinka tokius reikalavimus:

- laiduoja, kad į biudžetą numatytais dydžiais reguliariai įplauks piniginių lėšos ir jų suma atitinkamai didės augant apmokestinamoms pajamoms;
- skatina reikiamą gamybinio aktyvumo ir asmeninio vartojimo lygį;
- suderina centrinės ir vietos valdžios interesus formuojant jų biudžetų pajamas (V. Meidūnas, P. Puzinauskas, 2001, p. 14).

Apžvelgiant ekonomistų, sociologų pateikiamus efektyvios mokesčių sistemos reikalavimus, galima išskirti esminius principus:

- teisingumas;
- administracinis paprastumas;
- ekonominis efektyvumas;
- mokestinių įplaukų produktyvumas ir elastingumas.

Teisingumo principas nurodo, kad apmokestinimas turėtų būti vykdomas remiantis mokėtojų galimybėmis mokėti. Taip pat pažymi, kad mokesčius turėtų mokėti tie, kurie naudojami valstybės teikiamomis gėrybėmis, paslaugomis, t.y. už tai atsilyginti. Tokiu būdu valstybė gauna pajamas ir gali toliau tiekti gėrybes ir teikti paslaugas.

Mokesčių administracinio paprastumo principas pažymi, kad mokesčių sistema turi būti lengvai suprantama mokesčių mokėtojui. Kad nebūtų numatyta per daug mokesčių, paimių mokesčius administruojančių įstatymų, teisės aktų. Mokesčių surinkimo, apskaičiavimo ir sumokėjimo sąnaudos būtų minimalios ir mokesčiai renkami mokėtojams patogiausiu būdu ir laiku.

Ekonominio efektyvumo principas nurodo, kad mokesčių sistema turi ne stabdyti, o skatinti ekonomiką, verslo vystymąsi. Mokesčių mokėtojams nepakeliami mokesčiai stabdo vartojimą, skatina taupymą, kuris mažina apyvartines lėšas ir to pasekoje skatinamas ekonomikos sąstingis. Tad itin atsargiai turi būti apmokestinami mažas pajamas gaunantis verslas bei gyventojai.

Mokesčių įplaukų produktyvumo ir elastingumo principas pažymi, kad surinktos lėšos į šalies biudžetą turi būti paskirstomos produktyviai, efektyviai. Mokesčių sistema su elastingomis pajamomis reiškia, kad naujai įvedus mokesčius ir nedidinant esamų, mokesstinės įplaukos didėja sparčiau nei nacionalinės pajamos. Veikiant šiam mechanizmui, pavyksta išvengti mokesčių tarifų didinimų, kurie paprastai sukelia visuomenės nepasitenkinimą.

Kaip matyti, ekonomistų požiūriai į efektyvią mokesčių sistemą skirtingi, sunkiai suderinami. Taip pat dar A. Smith'o iškelti apmokestinimo principai (teisingumo bei proporcingumo, aiškumo, patogumo ir pigumo), kuriems iki šių dienų pritariama ir jais remiamasi kuriant mokesčių sistemas, yra praktiškai sunkiai suderinami. Dėl to neįmanoma sukurti tokios mokesčių sistemos, kuri padėtų sėkmingai spręsti visus apmokestinimui keliamus uždavinius ir laikytis visų apmokestinimo principų.

Pasak V. Meidūno ir P. Puzinausko, norint pasiekti, kad būtų paisoma visų apmokestinimo principų, reikia kompromisų. Formuojant ir tobulinant mokesčių sistemą, dažnai tenka pasirinkti „mažesnę blogybę“, vadinasi, kuriam nors apmokestinimo uždaviniui teikiama pirmenybė, nes tarp kai kurių mokesčių politikos tikslų yra neįveikiamų prieštaravimų ir vienu metu visko pasiekti neįmanoma (V. Meidūnas, P. Puzinauskas, 2001, p. 14).

Visi efektyvios mokesčių sistemos formavimo principai kuriami atsižvelgiant į apmokestinimui keliamus uždavinius. Šie uždaviniai atskirose valstybėse gali būti skirtingi, nes priklauso nuo šalies ekonomikos sąlygų, politinės padėties ir tikslų. Tačiau visur pagrindinis apmokestinimo uždavinys – surinkti lėšų valstybės išlaikymui (krašto apsaugai, valstybės valdymui, švietimui, transferiniams mokėjimams, sveikatos apsaugai), tik skiriasi prioritetinės sritys, mokesčių sistemos funkcijų svarba.

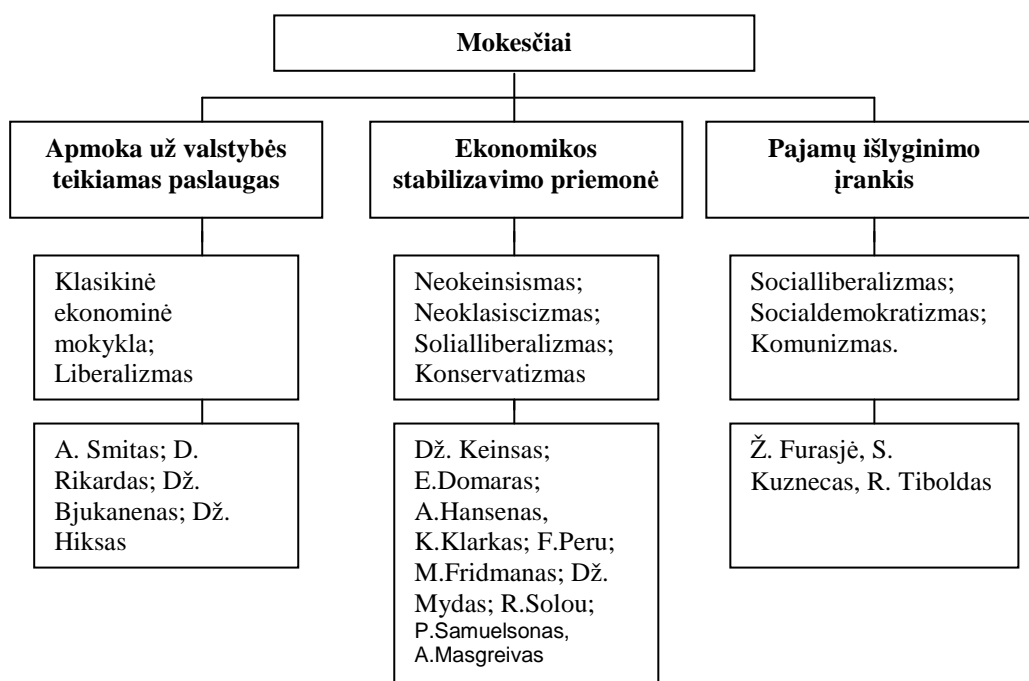
1.3. Mokesčių sistemos paskirtis ir funkcijos

Žinome, kad teoretikai ir praktikai anksčiau ir dabar įvairiai vertina valstybių mokesčių sistemas bei atskirus mokesčius ar jų elementus. Besivystant mokesčiams buvo formuojamos įvairios mokesčių teorijos, kurios nusako mokesčių paskirtį, taip pat ryšį tarp mokesčių mokėtojų ir valstybės. Iki šiol žinomiausios mokesčių teorijos yra šios:

- mokesčiai – apmoka už valstybės teikiamas paslaugas;
- mokesčiai – ekonomikos stabilizavimo priemonė;
- mokesčiai – pajamų išlyginimo įrankis (E. Buškevičiūtė, 2007, p. 15).

Skirtingi autoriai skirtingai žvelgia į mokesčių sistemos paskirtį ir pagrindines funkcijas. Ekonomistų, mokslininkų požiūrį į mokesčių sistemos paskirtį galima pavaizduoti schematiškai (žr. 1 pav.).

Pirmosios teorijos „Mokesčiai apmoka už valstybės teikiamas paslaugas“ šalininkai įrodinėja, kad mokesčiai yra kaip atlyginimas už šalies vyriausybės politinę, ekonominę bei socialinę veiklą (E. Buškevičiūtė, 2007, p. 15-16). Šios idėjos pradininkai buvo A. Smitas ir D. Rikardas. Po Antrojo pasaulinio karo šiai mokesčių teorijai aktyviai pritarė Dž. Bjukanenas ir Dž. Hiksas bei kiti mokslininkai. Jie manė, kad valstybė atlieka jai patikėtas funkcijas, o mokesčiai yra kaina už vyriausybės veiklą, vidinę ramybę ir saugumo garantiją. Prie šios teorijos galima priskirti klasikinę ekonominę mokyklą, liberalų politinę ideologiją, kurios pasisako prieš mokesčių sistemą ir prieš valstybės valdžios kišimąsi į ekonomiką.

Šaltinis: sudaryta autorės.

1 pav. Mokesčių sistemos teorijos

Antrosios teorijos „Mokesčiai – ekonomikos stabilizavimo priemonė“ pradininkas yra ekonomistas Dž. Keinsas. Ši teorija pateisina apmokestinimo netolygumą ir siekia mokestinėmis priemonėmis didinti ekonomikos augimo spartą bei pertvarkyti visuomeninės gamybos struktūrą (E. Buškevičiūtė, 2007, p. 16). Šios teorijos šalininkų manymu, šalies ekonomika negali pati savęs reguliuoti, tad siekiant suderinti paklausą ir pasiūlą, reikia mažinti mokesčius tiems rinkos veikėjams, kurie gamina deficitinę produkciją, teikti jiems lengvatinius kreditus ir didinti mokesčius tiems, kurie gamina nepaklausią rinkoje produkciją. Paklausa, dengiama mokesčiais ir vyriausybės paskolomis, turėtų didinti gamybą, mainus, užimtumą.

Siekdama visuomeninės paklausos ir pasiūlos pusiausvyros, valstybė gali veikti taikydama atitinkamą valstybės pajamų/mokesčių politiką (Z. Pagirskienė, 2003). Po Antrojo pasaulinio karo neokeinsininkai (atstovai - E.Domaras, A.Hansenas, K.Klarkas, F.Peru ir kiti) ir neoklasikai (M.Fridmanas, Dž. Mydas, R.Solou ir kiti) tęsė diskusiją apie valstybės mokesčių politikos pritaikymą ir efektą. Nors šių dvejų teorijų skirtingos principinės "šaknys", požiūris į valstybės vaidmenį ekonomikoje yra artimas ir gana racionalus.

Ši teorija patvirtina ir šiuo metu tarp ekonomistų populiarus argumentas, kad valstybės kišimasis į ekonomiką turi būti kruopščiai apgalvotas, pamatuotas ir suderintas, atsižvelgiant į rinkos dėsnius. Šiuolaikinės ekonomikos reguliavimo teorijos (P.Samuelsonas, A.Masgreivas ir kiti) remiasi mišria ekonomika ir reikalauja nacionalinių pajamų paskirstymą derinti su optimaliais privačiais bei valstybiniais interesais ilgalaikėje perspektyvoje (T. Rašimaitė, 2007).

Teorijai „Mokesčiai – ekonomikos stabilizavimo priemonė“ priskiriamos solialliberalų bei konservatorių politinės ideologijos, kurios pasisako už mokesčius nekenkiančius verslui, už didesnį kapitalo, o ne darbo užmokesčio apmokestinimą. Šių ideologijų pagrindiniai principai nurodo, kad valstybė yra socialiai atsakinga, turi įgaliojimus veikti visų piliečių vardu ir valstybės interesai yra aukščiau už atskiro individo interesus.

Reformistinės teorijos „Mokesčiai – pinigų išlyginimo įrankis“ šalininkai įrodinėjo, kad tiesioginiams mokesčiams (pajamų, palikimo, dovanojimo) taikant progresinius tarifus, visuomenėje galima panaikinti turtinę nelygybę ir per mokesčius būtų perskirstomos nacionalinės pajamos iš turtingųjų neturtingiesiems. (E. Buškevičiūtė, 2007, p. 17). Šios teorijos pradininkai Ž. Furasjė, S. Kuznecas, R. Tiboldas ir kiti ekonomistai siūlė kuo mažiau apmokestinti verslininkus, siekiant skatinti gamybos plėtojimą. Pasak „Mokesčiai – pinigų išlyginimo įrankis“ teorijos, pagrindinę mokesčių sistemos dalį turėtų sudaryti tiesioginiai mokesčiai (pajamų, turto), taikant progresyvinius tarifus.

Šiai teorijai priskiriamos solialliberalizmo, socialdemokratijos bei komunizmo politinės ideologijos. Nors iš pažiūros šios ideologijos priešingos ir pagrindiniai jų principai skirtingi, tačiau požiūris į mokesčių sistemą, kaip priemonę suvienodinti gyventojų pajamas yra labai panašūs.

Socioliberalizmas ir socialdemokratija pasisako už socialiai atsakingą valstybę, už socialines paramas ir pan., tai yra, už pajamų perskirstymą. Komunizmas yra kraštutinė ideologija pasisakanti už centralizuotą totalitarinę vienpartinę valstybę ir turto nacionalizavimą ir gyventojų pajamų suvienodinimą. Visų šių ideologijų bendras principas, kad mokesčių sistemos pagalba pajamos gali būti išlyginamos, lėšos perskirstomos, taikomi progresyviniai mokesčiai stengiantis neapsunkinti verslo pernelyg dideliais mokesčiais.

Iš šių trijų nagrinėtų teorijų galima išskirti esmines mokesčių funkcijas:

- fiskalinė – gauti pajamų, reikalingų valstybės (savivaldybių) funkcijoms vykdyti;
- perskirstomoji funkcija susijusi su fiskaline funkcija ir pasireiškia tuo, kad mokesčių mokėtojų lėšos, sukauptos nacionaliniame biudžete, perskirstomos subsidijų, paramos ir kitų pervedimų (transferų) forma gyventojams, ūkio subjektams, ekonominės veiklos sferoms, regionams;
- reguliuojamoji (ekonominė) mokesčių funkcija – reguliuojama gamyba ir vartojimas, išlyginamos gyventojų pajamos ir net daromas poveikis demografiniams procesams. Ši funkcija realizuojama tada, kai valstybė per mokesčių sistemą (įvesdama naujus mokesčius, keisdama tarifus ar/ir apmokestinimo taisykles, suteikdama mokesčių lengvatas ir t.t.) reguliuoja išteklių pasiskirstymą ekonomikoje, skatina ar stabdo tam tikrą ekonominę veiklą bei veikia makroekonominius procesus (A. Marcijonas, B. Sudavičius, 2003, p. 17-18).

Fiskalinė mokesčių funkcija yra esminė ir būdinga visoms valstybėms. Remiantis šia funkcija, dalis nacionalinių pajamų suvalstybinama mokesčių pavidalu. Tai yra, sudaromos sąlygos valstybei dalyvauti šalies ekonomikoje ir tokiu būdu veikiama reguliuojamoji mokesčių funkcija. Reguliuojamoji (ekonominė) mokesčių funkcija reiškia, kad valstybė mokesčiais tiesiogiai dalyvauja šalies ekonomikoje, skatina arba stabdo ekonomikos augimo tempus, mažina ar didina kapitalo augimą, žmonių ir įmonių mokumą ir t.t. Panašų indėlį į šalies ekonomikos procesus galima įnešti ir perskirstomąją mokesčių funkciją. Lėšų, surinktų į šalies biudžetą paskirstymas gali stabdyti arba skatinti ekonomikos augimą, verslo plėtrą.

Šios pagrindinės funkcijos išskiriamos bendrai visai mokesčių sistemai. Tačiau kiekvienas mokestis yra sudėtinga sistema, kuri apima keletą elementų, priklauso tam tikrai mokesčių klasifikacijai ir pan. Tad toliau darbe aptariama pagrindiniai mokesčių elementai bei mokesčių klasifikacijos.

1.4. Mokesčių elementai ir klasifikacija

Per ilgą istorinį laikotarpį buvo suformuota daug įvairių mokesčių klasifikacijų, stengiantis sukurti efektyvią mokesčių sistemą ir palengvinti jų apskaitą. Kai kurios mokesčių klasifikacijos

tokios pat ilgaamžės kaip ir patys mokesčiai. Pagrindiniai mokesčių elementai taip pat atsirado kartu su mokesčiais ir yra neatsiejama jų dalis. Tad kalbant apie mokesčių sistemą bei jos įtaką verslui, verta aptarti mokesčių elementus bei klasifikacijas.

Svarbiausi mokesčių elementai yra mokesčio subjektas ir objektas. Mokesčių subjektu vadinamas fizinis ar juridinis asmuo, mokantis valstybei arba savivaldybei atitinkamą mokestį. LR MAĮ pateikia tokia sąvoka; „Mokesčių mokėtojas – asmuo, kuriam pagal mokesčio įstatymą yra nustatyta prievolė mokėti mokestį“ (LR MAĮ, 2004).

Mokesčio objektas yra visa tai, už ką (arba nuo ko) reikia mokėti mokestį: įvairių rūšių pajamos (pelnas), prekės ir paslaugos, įvairių rūšių turtas ir pan. (V. Meidūnas, P. Puzinauskas, 2001, p. 18).

Mokesčio tarifą E. Buškevičiūtė apibrėžia kaip mokesčio dydį už vieną apmokestinamojo objekto vienetą (E. Buškevičiūtė, 2007, p. 23). Mokesčių tarifai gali būti nustatyti absoliučiais dydžiais ir procentais. Procentiniai tarifai dar skirstomi pagal apmokestinimo pobūdį į:

- proporciniai — tai tokie mokesčiai kiekvienam apmokestinimo vienetui taikomas vienodas procentas.
- progresiniai mokesčiai tokie, kai procentas didėja, didėjant mokesčių objektui. Progresinis tarifas gali būti pagrįstas paprasta ar sudėtinga (laipsniuota) progresija. Pirmu atveju padidėję tarifai taikomi visam mokesčių objektui, antru atveju — objektas skaldomas į atskiras dalis ir kiekvienai sekančiai daliai taikomas vis didėjantis tarifas.
- regresiniai mokesčiai — analogiška progresinių tarifų schema, tik tarifai ne didėja, o mažėja (T. Rašimaitė, 2007).

Dar vienas mokesčio elementas yra mokesčių lengvatos - mokesčių mokėtojui ar jų grupei mokesčio įstatymo nustatytos išskirtinės apmokestinimo sąlygos, kurios yra palankesnės, palyginti su įprastinėmis sąlygomis (LR MAĮ, 2004). Tai yra, išskirtinės sąlygos, dėl kurių reikia mokėti mažesnę mokestį arba jo galima nemokėti.

Taip pat mokesčiai skirstomi į:

- privačių namų ūkių ir įmonių pajamų mokesčiai;
- nuosavybės mokesčiai;
- prekių ir paslaugų pardavimo mokesčiai (Snieska V., Baumilienė V. ir kiti, 2005, p. 174).

Pagal mokesčių ėmimo būdą, mokesčiai skirstomi į:

- Netiesioginius mokesčius, kuriais apmokestinamos prekės ir paslaugos, todėl dažnai vadinamus pardavimo arba vartojimo mokesčiais. Netiesioginiai mokesčiai įtraukiami į kainą ar tarifus. Parduodamas prekė ar paslauga, savininkas gauna iš mokėtojo ir mokesčio

sumą, kurią vėliau perduoda valstybei. Šį mokestį vienodai moka turtingi ir vargingi žmonės, kai įsigyja prekę ar paslaugą;

- tiesioginius mokesčius atspindinčius tris gamybos veiksnių mokesčius: kapitalo, darbo, nekilnojamojo turto ir žemės. Tiesioginiai mokesčiai nustatomi mokesčių subjektų turtui bei pajamoms, jie imami tiesiai iš mokesčių mokėtojų. Atsižvelgiama į mokesčių mokėtojų pajamingumą ir šeimyninę padėtį. Be to, kiekvienas mokėtojas tiksliai žino, kokią dalį valstybės išlaidų jis apmoka (Buškevičiūtė E., 2006, p. 34).

Tiesioginiai mokesčiai pagal nustatymą, rinkimą ir įplaukų paskirstymą būna valstybiniai – skiriami centrinės vyriausybės funkcijų išlaidoms dengti ir vietiniai – kuriuos ima vietos valdymo organai atitinkamoje teritorijoje ir skiria vietos biudžetams (V. Meidūnas, P. Puzinauskas, 2001, p. 18).

Visi šalyje renkami mokesčiai keliauja į šalies nacionalinį biudžetą, pagal mokesčius reglamentuojančiuose įstatymuose nustatytą tvarką atitinkamai į valstybinį, savivaldybių biudžetus ar nebiudžetinius fondus.

Per ilgą istorinį laikotarpį mokesčiai, jų paskirtis ir funkcijos vystėsi ir keitėsi. Taip pat keitėsi ir visuomenės požiūris į mokesčių būtinumą ir naudą mūsų kasdieniniame gyvenime. Daugelyje pasaulio šalių mokesčių sistemos yra keičiamos atsižvelgiant į kintančia valstybių ekonominę padėtį bei besikeičiančius politinius tikslus ir prioritetus. Tad toliau darbe nagrinėjama Lietuvos mokestinė bazė, jos raida bei analizuojama mokesčių reformos įtaka šalies verslui.

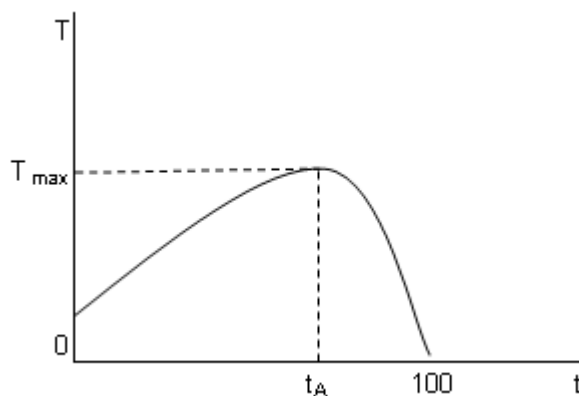
2. MOKESČIŲ SISTEMOS REIKŠMĖ PRIVATAUS VERSLO VEIKLOJE

Pirmoje darbo dalyje buvo nagrinėta mokesčių sistemos principai, teorijos bei reikšmė valstybės darniam funkcijų atlikimui, išskiriant privataus verslo ir mokesčių sistemos santykį. Šioje darbo dalyje analizuojama Lietuvos mokesčių sistema, jos raida bei esmė, pažymint mokesčių reikšmę privataus verslo veikloje. Nagrinėjama atlikti tyrimai mokesčių srityje, apžvelgiama pasaulio bei Lietuvos autorių darbai apie mokesčių įtaką ir svarbą verslo vystymuisi.

Šios darbo dalies tikslas - išnagrinėti Lietuvos mokesčių sistemos svarbą privačiam verslui bei praktiškai pagrįsti mokesčių įtaką verslo vystymuisi. Aptarti atliktus tyrimus mokesčių sistemos poveikio verslo vystymuisi srityje. Darbe nagrinėjami šiuo metu Lietuvoje renkami mokesčiai, jų raida, aptariama atlikti tyrimai dėl mokesčių įtaka verslo vystymuisi.

2.1. Mokesčių tyrimai ir vertinimai

Mokesčiai bei mokesčių sistema yra plačiai nagrinėjamos temos. Kiekvienoje šalyje atliekama daug tyrimų, analizių bei diskusijų stengiantis rasti optimaliausią mokesčių sistemą, kuri duotų didžiausią naudą mažiausiai pakenkdama mokesčių mokėtojams. Vienas iš svarbiausių darbų mokesčių teorijoje buvo amerikiečių ekonomisto profesoriaus A. Lafero XX a. 8-ojo dešimtmečio pradžioje perengta teorija. A. Lafero nagrinėdamas mokesčių poveikį verslo plėtrai, parengė koncepciją, kuri parodo bendrųjų mokestinių pajamų priklausomybę nuo mokesčio tarifo. A. Lafero savo teoriją pavaizdavo grafiškai, jo vardu pavadintoje kreivėje (žr. 2 pav.).

Šaltinis: Snieška V., Baumilienė V. ir kiti, 2005

2 pav. Lafero kreivė

Lafero kreivė parodo, kad jei mokesčių tarifas (t) lygus nuliui, tai ir mokestinės pajamos (T) lygios nuliui (žr. 2 pav.). Jeigu mokesčių tarifas yra 100 %, mokestinės pajamos vis vien lygios nuliui, nes dideli mokesčiai nėra paskata dirbti. Vyriausybė nustačiusi didelius mokesčių tarifus, iš mokesčių gali gauti mažesnes pajamas nei esant mažiems mokesčių tarifams. Žinoma, didesnis mokesčių tarifas sąlygos didesnes mokesčių pajamas esant tai pačiai šalies nacionalinio produkto

apimčiai. Tačiau nacionalinis produktas gali mažėti, jei dideli mokesčiai daro neigiamą įtaką ūkinei veiklai (Snieška V., Baumilienė V. ir kiti, 2005, p. 176-178). A. Lafero atlikdamas tyrimus savo šalies ekonomikoje pastebėjo, kad mokesčių bazė mažėja sparčiau negu didėja mokesčių tarifai. Didinant mokesčius iki tam tikros ribos, verslininkai stengiasi plėsti verslo apimtį. Tačiau pernelyg dideli mokesčiai stabdo ūkio plėtrą. A. Lafero parengta koncepcija remiamasi ir šiandien bandant rasti optimaliausias mokesčių sistemas, kurios duotų didžiausią naudą valstybių interesams.

Atsiradus tarptautinei prekybai, globalėjant pasauliui, imta skirtingų šalių mokesčių sistemas lyginti tarpusavyje, stengiantis rasti tam tikrų mokesčių sistemų privalumus ir trūkumus, bei rasti optimaliausią tarptautinės mokesčių sistemos variantą. Tarptautinių įmonių apmokestinimo srityje tyrimus atliko tokie autoriai kaip Arthur Cockfield, W. Steven Clark, Richard S. Simmons ir kt.

Richard S. Simmons (2007) nagrinėja tarptautinių įmonių apmokestinimo problemas. Autorius pažymi dvigubo apmokestinimo problemą, kuri žlugdo optimalų išteklių paskirstymą, mažina ekonominį efektyvumą, kapitalo produktyvumą ir mažina globalinės produkcijos lygmenį. Richard S. Simmons savo analizėse siūlo nagrinėjamos problemos sprendimo būdą, tai yra, apmokestinimo lygmenys atskirose šalyse ir šalių keitimąsi duomenimis apie tarptautinių įmonių apmokestinimą. Autorius kelia idėją, kad visus mokesčius padengia galutiniai pirkėjai, vartotojai, tad siekiant ekonominio efektyvumo verta mažinti ar visai panaikinti apmokestinimą. Taip pat autorius tyrime analizuoja šalių tarpusavio konkuravimą mokesčių srityje, kad pritrauktų daugiau užsienio investicijų. Richard S. Simmons tokią šalių konkurenciją vertina kaip teigiamą reiškinį pasaulio ekonomikai ir siūlo iš viso panaikinti tarptautinių įmonių apmokestinimą.

Tuo tarpu W. Steven Clark (2007) šalių konkurenciją mokesčių srityje, bandant pritraukti užsienio investicijas, vertina neigiamai. Jo manymu, mokesčių mažinimas užsienio investicijoms mažina šalies biudžetą, kurio didelė dalis skiriama viešosioms funkcijoms atlikti. Dėl biudžeto sumažėjimo nukenčia viešoji infrastruktūra. Mokesčių lengvatos užsienio investicijoms sudaro nevienodas sąlygas šalies ekonomikoje, susidaro tinkamos sąlygos netobulai konkurencijai atsirasti. W. Steven Clark išanalizavęs tarptautinių įmonių apmokestinimo galimybes pasisako už bendros pasaulinės mokesčių sistemos sukūrimą ir daro išvadas, kad mokesčių suvienodinimas tarptautiniu mastu veikia tam, kad išvengtų dvigubo apmokestinimo.

Arthur Cockfield savo tyrimuose taip pat analizavo tarptautinių mokesčių problemas, nagrinėdamas tarptautinės prekybos, tarptautinės mokesčių teorijos principus. Autoriaus įsitikinimu, ateityje šalys turi vienašališkai ar bendrai pajudėti link laisvosios prekybos, kuri padidins nacionalinį ir tarptautinį efektyvumą, prives prie geresnio išteklių paskirstymo ir padidins pragyvenimo standartus. Mokesčių politika turi būti suprojektuota taip, kad vidaus įmonės neturėtų stimulo, sukulto šalies mokesčių sistemos, investuoti kapitalą į užsienio šalis — sprendimas investuoti kapitalą namie ar užsienyje neturi priklausyti nuo mokesčių perspektyvos (A. Cockfield,

2007). Arthur Cockfield pripažįsta, kad idėjos apie mokesčių reformas niekada neišvengs nesutarimo, bet centralizuotos įstaigos gali padrašinti sutarimą dėl mokesčių sistemos suvienodinimo pasaulyje.

James Dow ir Rohit Rahi savo atliktame tyrime iškėlė prekybininkų apmokestinimo problemą. Savo tyrimo metu, autoriai siekė išsiaiškinti, kaip mokesčiai veikia prekybą ir jos įtakojamą riziką. Tyrimo rezultatai parodė, kad Pareto efektas yra pasiekiamas net kai visos prekybos šakos yra apmokestinamos. Autoriai iškėlė idėją, kad apmokestinimas mažina sandorių apimtį, o visų pirma sumažėja pačių rizikingiausių sandorių skaičius, todėl prekybininkai patiria mažesnius nuostolius (J. Dow, R. Rahi, 2006).

Kasmetinius tyrimus apie pasaulio mokesčių sistemas bei mokesčių ir privataus verslo santykius, atlieka tokios organizacijos kaip Pasaulio bankas, Tarptautinės Finansų Korporacijos, „PricewaterhouseCoopers“. Savo atliekamuose tyrimuose, šios organizacijos lygina pasaulio šalių mokesčių sistemas, įvertina mokesčių mokėjimo lengvumą vidutinio dydžio vietinėms įmonėms, analizuoja mokesčių administravimo procedūras ir pan.

Remiantis Pasaulio banko atliktų tyrimų "Doing Business 2009" ir "Doing Business 2008" ataskaitomis, 2007-2008 metais 36 valstybės (iš 181 tiriamų) palengvino mokesčių mokėjimo našta privačiam verslui. Viena populiariausių reformų buvo pelno mokesčio mažinimas. Tyrimo rezultatai parodo, kad šalys stengiasi supaprastinti savo mokesčių sistemas ir palengvinti mokesčių našta verslui. "Nuo 2004 m. vidutiniai mokesčių tarifai buvo sumažinti 3 procentais, o laikas, sugaištamasis mokesčių deklaravimui ir mokėjimui, sumažėjo 5 procentais" (K. K. Bartusevičienė, 2008). Tyrimo išvadose teigiama, kad tokios reformos leidžia išplėsti mokesstinę bazę ir padidinti mokesčių pajamas.

Pasaulio banko, Tarptautinės Finansų Korporacijos ir „PricewaterhouseCoopers“ organizacijų paskutinio atlikto tyrimo "Paying Taxes 2009" rezultatai rodo, kad supaprastinus mokesčių sistemas, palengvinus mokesčių deklaravimo procedūras verslui ir sumažinus mokesčių tarifus, laimi abi šalys – į biudžetą surenkama daugiau mokesčių ir skatinamas verslo vystymasis. Tyrimo rezultatai rodo, kad įtaką verslui daro ne tik mokesčių tarifai, bet ir mokesčių deklaravimo procedūros. Minėtame kasmetiniame tyrime, organizacijos vertina mokesčių mokėjimų skaičius per metus, deklaravimui sugaištamą laiką, mokesčių našta, kuri nustatoma pagal bendrąjį mokesčio tarifą. Remiantis atliekamais skaičiavimais, sudaroma kasmetinis šalių reitingavimas pagal mokesčių sistemos patogumą verslo vystymuisi. Pažymėtina, kad Lietuvai šiame reitingavime iš 181 tyrime dalyvavusių pasaulio šalių skiriama 57 vieta. "Doing Business 2009" ataskaitoje teigiama, kad neigiamą įtaką Lietuvos reitingui daro sudėtingesnės bei dažnesnės mokesčių deklaravimo procedūros palyginus su kitomis šalimis. Siūloma mokesčių deklaravimo ir mokėjimo

procedūrų supaprastinti sumažinus avansinių mokėjimų skaičių bent daliai mokesčių (P. Maccmillan, 2008).

R. Stačiokas, L. Šerėnienė ir A. Mažeika savo straipsnyje “Mokesčių sistemos poveikis verslui ir jo vertinimo tendencijos” nagrinėja Lietuvos mokesčių sistemą ir jos įtaką verslo vystymuisi. Autorių atlikto tyrimo tikslas buvo išnagrinėti kaip 1997 – 2002 m. Lietuvoje veikusi mokesčių sistema vertinama skirtingos veiklos rūšių ir dydžio įmonėse. Straipsnio išvadose pažymima A. Lafero iškelta idėja, kad siekiant didesnių iš mokesčių gaunamų biudžeto pajamų, reikia taikyti tokią verslo įmonių apmokestinimo skalę, kurios kraštinė riba sutaptų su mokesčio dydžiu, turinčiu maksimaliai gamybos ir komercijos plėtotę stimuliuojantį efektą (R. Stačiokas, L. Šerėnienė ir A. Mažeika, 2004).

Tyrimo metu autoriai nagrinėjo, kaip verslininkai 1997 – 2002 m. vertino atskirus mokesčius bei jų sukeltus padarinius privačiam verslui. Tyrimo rezultatai rodo, kad tuo laikotarpiu verslininku išskiriami trukdžiai verslo plėtrai yra Pridėtinės vertės mokestis (toliau PVM), Pelno mokestis, Kelių mokestis. Pagal neigiamų vertinimų lygį galima išskirti akcizų, patento mokesčius. Kitus mokesčius verslininkai vertino neutraliai. Tai galima paaiškinti tuo, kad kiti mokesčiai yra specifiniai, taikomi ne visoms įmonėms. Pažymėtina, kad R. Stačiokas, L. Šerėnienė ir A. Mažeika tyrime analizavo skirtingų veiklos rūšių įmones ir jų požiūrius į tam tikrus mokesčius. Rezultatai parodė, kad analizuojamu laikotarpiu mažiausiai neigiamą nuomonę apie mokesčių sistemą turi apdirbamosios ir prekybos įmonių savininkai. Taip pat nustatyta, kad įmonės, kuriose dirba 50 ir daugiau darbuotojų, mokesčių sistema vertinama geriau negu mažesnėse įmonėse.

Panašūs tyrimo rezultatai buvo gauti Telšių rajono verslininkų asociacijos atlikto tyrimo metu. Apklausus šio regiono verslininkus, paaiškėjo, verslininkai labiausiai neigiamu veiksmu verslo vystymuisi laiko didelius mokesčius. Tyrime dalyvavę verslininkai verslo vystymąsi skatinančius veiksmus išskiria mažesnę mokesčių naštą, tobulesnę mokesčių administravimo sistemą. Šiame tyrime dalyvavo 100 Telšių regiono verslininkų, iš kurių 65 % Lietuvos mokesčių sistemą išskyrė, kaip pagrindinę verslo vystymosi kliūtį. “Labiausiai jie nepatenkinti pelno mokesčiu – jį paminėjo daugiau nei pusė apklaustųjų” (J. Papievis, 2006). Taip pat verslininkai išskiria gyventojų pajamų mokesčio bei PVM sukeltą naštą privačiam verslui.

Tačiau Lietuvos verslo darbdavių konfederacijos 2007 m. atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad mokesčių našta nėra didžiausia problema smulkaus ir vidutinio verslo veikloje, užima tik trečią vietą pagal svarbą. Atliktas tyrimas, kurio metu buvo apklausta daugiau nei 1800 verslininkų, parodė, kad daugiau nei 40 proc. respondentų teigiamai vertina mokesčių administratorių darbą ir tik 20 proc. neigiamai (Tyrimas: NT kainos..., 2007).

M. Jurkynas 2002 m. atliko Airijos ekonominio augimo analizę ir išskyrė pagrindines šio augimo priežastis. Autorius pažymi, kad Airija ir Lietuva turi panašumų, tad Airijoje taikyti ekonomikos skatinimo būdai, atsižvelgus ir pritaikius prie politinės, ekonominės ir kultūrinės padėties, galėtų būti taikomi ir Lietuvoje. Pažymėtina, kad kaip vieną iš svarbiausių ekonomiką skatinančių instrumentų M. Jurkynas išskyrė mokesčių mažinimą. Airijoje buvo sumažintas pajamų mokestis fiziniams asmenims nuo 35 % iki 24 %, kapitalo prieaugio mokestis sumažintas nuo 40 % iki 20 %, pelno mokesčio tarifas siekia 12,5 %. Įkurta lengvatinių mokesčių zonų ir tokiu būdu pritraukta tiesioginių užsienio investicijų. M. Jurkynas taip pat pažymėjo, kad Airijos Vyriausybė rengė ilgalaikius planus, tad verslininkai galėjo sėkmingai planuoti savo lėšas bei investicijas žinant iš anksto mokesčių sistemos pakeitimus, būsimų reformų tikslus ir esmę (M. Jurkynas, 2002). Pažymėtina, kad visos šios priemonės buvo taikomos Airijoje dar 1987 – 2002 metais, kuomet pasaulio ekonomika augo, veikė ekonominės krizės nepaveikta investicijų cirkuliacija ir pan. Kaip žinoma, Lietuvos 2008 m. pabaigoje naujai išrinkta Vyriausybė priėmė nemažai naujų mokesčių sistemą keičiančių įstatymų. Apibendrintai galima teigti, kad šiais mokesčių pakeitimais buvo padidinta mokesčių našta.

1 lentelė

Bendra 2009 m. mokesčių reformos neigiama įtaka verslui

- Didėja PVM ir Akcizų našta	- 515 mln. Lt
- Didėja pelno, dividendų mokesčio tarifai	- 470 mln. Lt
+ Mažėja GPM tarifas nuo 24 % iki 21 %, keičiasi NPD tvarka.	+ 150 mln. Lt
- Kiti mokesčiai	- 380 mln. Lt
Iš viso	- 1215 mln. Lt

Šaltinis: G. Nausėda (2008) Ar nepamiršome kaip gyventi ekonomikos nuosmukio sąlygomis?

SEB banko analitikai G. Nausėda, V. Tauraitė 2008 m. gruodžio mėn. pasirodžiusioje Lietuvos makroekonomikos analizėje, kurioje nagrinėjama 2009 m. Lietuvos mokesčių reforma, įvertino mokesčių reformą pinigineis reikšmėmis ir prognozuoja, kad numatytos mokesčių reformos didžiausią naštą teks prisiimti verslui – apie 1,2 mlrd. Litų, kuomet visos mokesčių reformos vertė yra apie 2 mlrd. Litų (žr. 1 lentelę). Taip pat autoriai savo analizėje aptaria šalutinę riziką surenkant biudžeto pajamas iš mokesčių. Analitikai prognozuoja, kad mokesčių reforma skatins dirbtiną sąnaudų didinimą siekiant sumažinti apmokestinamą pelną, taip pat apmokestinamasis pelnas mažės dėl padidėjusio PVM tarifo, o dalis įmonių išvis baigs vykdyti savo veiklą ir pasitrauks iš mokesčių mokėtojų rato (G. Nausėda, 2008).

Šios analitikų prognozės paremtos finansiniais skaičiavimais ir analitikų asmenine nuomone apie susiklosčiusią ekonominę situaciją Lietuvoje. Tačiau, kol kas nėra atlikta tyrimų apie tai, kaip

mokesčių reforma įtakoja Lietuvos įmones, kaip verslas prisitaiko prie naujos apmokestinimo sistemos. Tad toliau darbe nagrinėjama Lietuvos mokesčių sistema ir 2009 m. mokesčių reforma, pažymint jos įtaką privačiam verslui.

2.2. Lietuvos valstybės mokesčių sistema

Lietuvos Litui esant pririštam prie Euro, Lietuvai liko vienintelis pagrindinis ekonomikos valdymo instrumentas – mokesčių sistema. Teorijoje apibrėžiama, kad didinant mokesčius, stabdoma ekonomika, mažinama infliacija. Mažinant mokesčių našą – skatinamas ekonomikos augimas. Šioje darbo dalyje nagrinėjama Lietuvos mokesčių sistema akcentuojant pagrindinius mokesčių reformos principus.

Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. imta kurti nauja mokesčių sistema. Mokesčių sistema buvo sukurta remiantis pasaulyje taikomais pagrindiniais apmokestinimo principais, kuriems neturi prieštarauti visi mokesčių teisės aktai:

- mokesčių mokėtojų lygybės principas (taikant mokesčių įstatymus, visi mokesčių mokėtojai dėl šių įstatymų nuostatų yra lygūs);
- teisingumo ir visuotino privalomumo principas (mokesčius privalo mokėti visi mokesčių mokėtojai, laikydamiesi mokesčių įstatymų nustatytos tvarkos; nustatyti individualaus pobūdžio mokesčio lengvatas yra draudžiama; mokesčių administratorius, administruodamas mokesčius privalo, vadovautis protingumo kriterijais);
- apmokestinimo aiškumo principas (mokestinės prievolės turinys teisės aktuose turi būti aiškiai apibrėžtas) (LR MAĮ 5-10 straipsnių komentaras, 2006).

Nuo 1990 m. Lietuvos mokesčių sistema yra nuolat derinama prie besikeičiančios verslo aplinkos ir biudžeto formavimo sąlygų, tad įstatymai dažnai tikslinami, keičiami mokesčių tarifai ir pan. Galima teigti, kad Lietuvos mokesčių sistema nėra stabili, mokesčių bei rinkliavų tarifai keičiami, kuriami nauji mokesčiai, panaikinami ankstesni ir pan.

Lietuvoje mokesčių sistemą reglamentuoja LR MAĮ. Įstatyme įvardijamas Lietuvos Respublikoje taikomų mokesčių sąrašas, nustatomos mokesčių administratoriaus funkcijos, teisės ir pareigos, mokesčių mokėtojo teisės ir pareigos, mokesčių apskaičiavimo ir sumokėjimo tvarka ir pan. LR MAĮ įvardijami 24 šiuo metu Lietuvoje renkami mokesčiai. Visi mokesčiai reglamentuojami atitinkamais įstatymais arba Civilinio proceso kodekso (2002) 80 straipsniu.

Lietuvoje renkamus mokesčius, pagal ėmimo būdą, galima suskirstyti į netiesioginius (įtraukiami į kainas ir tarifus) ir tiesioginius (imami tiesiogiai iš mokesčių mokėtojų). **Netiesioginių mokesčių** grupei priskiriama PVM, akcizai, importo mokesčiai (žr. 2 lentelė).

PVM objektas yra prekių tiekimas ir paslaugų teikimas. Šis mokestis įvestas Lietuvoje nuo 1994 m. ir vadintas Pridėtosios vertės mokesčiu. Nuo 2002 m. pagal LR Pridėtinės vertės mokesčio įstatymą (toliau LR PVMĮ) (2002 03 05, Nr. IX-751) imtas vadinti pridėtinės vertės mokesčiu. Pažymėtina, kad nuo pat šio mokesčio įvedimo Lietuvoje, pagrindinis PVM tarifas buvo 18 %. Per 15 šio mokesčio egzistavimo Lietuvoje laikotarpį pagrindiniai mokesčio pakeitimai buvo PVM lengvatų kūrimas.

Tačiau nuo 2009 m. sausio 1 d. 18 % standartinis PVM tarifas buvo pakeistas nauju – 19 % tarifu. Taip pat sumažinta PVM lengvatos - panaikintas lengvatinis 5 % PVM tarifas keleivių vežimo, viešbučių paslaugoms, ekologiškai švarems bei mėsos produktams, daržovėms, vaisiams. Laikiniai palikta lengvatiniai tarifai: 9 % tarifas knygoms ir neperiodiniams informaciniams leidiniams ir 5 % tarifas kompensuojamiems vaistams ir medicinos pagalbos priemonėms galioja iki 2009 m. birželio 30 d., 9 % tarifas taikomas šilumos energijai, tiekiamai gyvenamosioms patalpoms šildyti iki 2009 m. rugpjūčio 31 d.. Nuliniu PVM apmokestinamos eksportuojamos prekės jūrų laivų, paslaugoms už atlygį teikti, eksportuojamų ir tranzitu per Lietuvos Respublikos teritoriją gabenamų prekių vežimas, draudimo paslaugos, taip pat finansinių garantijų ir laidavimų teikimas ir kitos įstatyme nurodomos prekės bei paslaugos, kilnojamųjų daiktų aptarnavimo (remonto, priežiūros, derinimo ir kt.), apdirbimo ir perdirbimo paslaugos, teikiamos už šalies teritorijos ribų įsikūrusiam ir neturinčiam šalies teritorijoje padalinio paslaugų pirkėjui, jeigu šie daiktai buvo įsigyti ar įvežti į Europos Bendrijų teritoriją tokiam aptarnavimui, apdirbimui ar perdirbimui atlikti, o vėliau jie bus išgabenti iš Europos Bendrijų teritorijos (LR PVMĮ, 2002 Nr. IX-751, 2008 Nr. XI-114).

PVM mokestis yra vartojimo mokestis, tad jo padidinimas lengvatinių tarifų panaikinimas labiausiai paveiks galutinius vartotojus ir smulkias įmones, kurios nėra PVM mokėtojai. PVM mokėtojams mokesčio padidinimas bei lengvatų panaikinimas labiausiai įtakoja administravimo procedūrų, gaminių ar paslaugų perkainavimo, apskaitos sistemų pakeitimus. Taip pat PVM tarifo padidinimas įtakoja paslaugų bei gaminių vartojimo kainas, dėl ko gali kristi jų vartojimas bei verslo gamybos, prekybos, paslaugų teikimo apimtys.

Nuo 2009 m. sausio 1 d. padidinti akcizai alkoholiniams gėrimams, tabakui, degalams (LR Akcizų įstatymas, 2008 Nr. XI-79).

Nuo 2004 m. gegužės 1 d., Lietuvai tapus ES nare, muitai liko tik prekybai su ne ES narėmis, tik iš trečiųjų šalių importuojamoms prekėms. Lietuvos muitinės, kaip muitų ir mokesčių administratoriaus, vaidmuo ir atsakomybė pasikeitė, nes ji tapo atsakinga ne tik už Lietuvos valstybės biudžeto, bet ir už dalies ES biudžeto surinkimą. ES valstybių narių muitinės ir mokesčių administracijos yra atsakingos už šio biudžeto įplaukas sudarančių mokesčių - ES tradicinių nuosavų išteklių surinkimą. Nuo 2004 m. gegužės 1 d., Lietuvai tapus ES nare, Lietuvoje įsigaliojo

naujas Lietuvos Respublikos muitinės įstatymas, kuris yra suderintas su ES teisine sistema ir nustoję galioti LR muitinės kodeksas ir kiti norminiai aktai. Toliau darbe muitai ir muitų sistema Lietuvoje nenagrinėjama, nes tai labiau susiję su ES teisine sistema.

2 lentelė

Netiesioginiai mokesčiai

Mokesčio pavadinimas	Reglamentuojantis įstatymas	Apmokestinimo objektas	Tarifai	Mokesčio mokėtojai
Pridėtinės vertės mokestis (toliau PVM)	LR Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas, 2002	Apmokestinamas prekių tiekimas ir paslaugų teikimas už atlygį Lietuvos respublikoje bei importuojamoms prekėms	Standartinis – 19 procentų, laikini lengvatiniai 9 % ir 5 % bei 0 %.	Asmenys įregistruoti kaip PVM mokėtojai
Akcizas	LR Akcizų įstatymas, 2002	Etilo alkoholis ir alkoholiniai gėrimai; apdorotas tabakas; energetiniai produktai; elektros energija	Atskiriems gaminiams LR Akcizų įstatyme nurodomi skirtingų dydžių tarifai.	Akcizais apmokestinamų prekių, gaminių sandėlių savininkai, jų importuotojai.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR įstatymus

Tiesioginius mokesčius dar galima klasifikuoti smulkiau pagal apmokestinimo objektą. Pirmiausia išskiriama *pajamas, pelną ir darbo jėgą apmokestinančių mokesčių grupė*. Šiai grupei galima priskirti gyventojų pajamų mokestį, pelno mokestį, privalomojo sveikatos draudimo įmokas, įmokas į garantinį fondą bei valstybinio socialinio draudimo įmokas. Šią kategoriją sudaro mokesčiai, surenkami iš darbdavių arba besiverčiančiųjų individualia veikla: tai gali būti procentas nuo darbo užmokesčio fondo ar fiksuota asmens mokama suma (žr. 3 lentelė). Šią mokesčių grupę 2009 m. mokesčių sistemos reforma įtakėjo labiausiai.

Pelno mokesčiu apmokestinamas Lietuvos Respublikoje ir užsienio valstybėse uždirbtos pajamos. Pelno mokestį moka Lietuvos ir užsienio vienetai, išskyrus biudžetines įstaigas, Lietuvos banką, pelno nesiekiantys vienetai, valstybės ir savivaldybės, indėlių draudimo fondas. Pats didžiausias pelno mokesčio tarifas Lietuvos istorijoje buvo 1990 m. (tuo metu vadinamas juridinių asmenų pelno mokesčiu) - 35 % tarifas bei lengvatinis 10 % tarifas vienetais, kurie užsiima žemės ūkio produktų gamyba. Taip pat buvo nustatytos lengvatos įmonėms, kuriose dirba riboto darbingumo darbininkai. 1991 m. pelno mokestis sumažintas iki 29 %, o nuo 1992 m. pelnas skirtas investicijoms apmokestinamas 24 % tarifu. Ši lengvata 1993 m. buvo padidinta, tai yra, pelnas panaudotas kapitalinėms investicijoms ir žemės ūkio produkciją gaminančioms įmonėms apmokestinamas 10 % tarifu. Nuo 1997 m. pelnas panaudotas investicijoms apmokestinamas 0 % tarifu. Tokiu būdu įmonės buvo skatinamos investuoti į verslą, plėsti savo veiklą bei gaminti žemės ūkio produkciją.

Nuo 1998 m. juridinių asmenų pelno mokesčio įstatyme įmonės suskirstomos į smulkias ir stambias. Juridiniams asmenims, kurių metinės pajamos neviršija 1mln. Lt ir vidutinis sąrašinis darbuotojų skaičius neviršija 50 žmonių, taikomas 15 % tarifas. 2002 m. LR Juridinių asmenų pelno mokesčio įstatymas netenka galios ir išsigalioja LR Pelno mokesčio įstatymas (2002). Šiuo pakeitimu patvirtintas 15 % pagrindinis Pelno mokesčio tarifas ir lengvatiniai tarifai: 13 % tarifas smulkioms įmonėms (vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 500 tūkstančių litų) ir 10 % tarifas užsienio vienetų pajamoms, kurių šaltinis yra Lietuvos Respublikoje, gautos ne per jų nuolatines buveines Lietuvos Respublikoje.

Nuo 2009 m. sausio 1 d. padidintas Pelno mokesčio tarifas nuo 15 % iki 20 %. Nuo 2009 m. prasidėjusio mokestinio laikotarpio vienetams vykdantiems investicinį projektą - investicijas į ilgalaikį turtą, už mokestinį laikotarpį apskaičiuotas apmokestinamasis pelnas gali būti sumažinamas iki 50 %. Individualioms įmonėms, tikrosioms ūkinėms bendrijoms ir komanditinėms ūkinėms bendrijoms palikta nustatyta pelno mokesčio lengvata dėl 25 tūkst. litų apmokestinamojo pelno apmokestinamo taikant 0 % mokesčio tarifą. Smulkioms įmonėms (kuriuose vidutinis sąrašuose esančių darbuotojų skaičius neviršija 10 žmonių ir mokestinio laikotarpio pajamos neviršija 500 tūkstančių litų) taikomas 13 % mokesčio tarifas. 10 % tarifas taikomas užsienio vienetų pajamoms, kurių šaltinis yra Lietuvos Respublikoje, gautos ne per jų nuolatines buveines Lietuvos Respublikoje (LR Pelno mokesčio įstatymas, 2001 Nr. IX-675, 2008 XI-73).

Daugiausia pakeitimų ir pastaruoju metu daugiausia dėmesio iš valdžios atstovų sulaukia Gyventojų pajamų mokestis (toliau GPM). Iki 2003 m. GPM buvo vadinamas Fizinių asmenų pajamų mokesčiu (taikomu ir individualioms įmonėms bei ūkinėms bendrijoms) ir buvo progresinis. Tai yra, priklausomai nuo gaunamų pajamų, mokesčio tarifas svyravo nuo 18 % (2003 m. nuo 10 %) iki 33 %. Nuo 2004 m. įvestas 33 % GPM, tik palikti skirtingi neapmokestinamų pajamų dydžiai. Nuo 2006 m. liepos 1 d. GPM buvo sumažintas nuo 33 % iki 27 % (15 % apmokestinamų pajamų tarifas, skaičiuojamas nuo pajamų nesusijusių su darbo santykiais, nepakeistas). Nuo 2008 m. sausio 1 d. GPM sumažintas iki 24 %. Ėmus mažinti GPM tarifą, buvo įvestas laikinas socialinis mokestis, kurio paskirtis buvo kompensuoti Lietuvos biudžeto mažėjančias pajamas dėl GPM tarifo mažinimo. Laikinis socialinis mokestis buvo skaičiuojamas 2006 m. 4 % ir 2007 m. 3 % tiems patiems asmenims ir nuo tų pačių apmokestinamųjų pajamų kaip ir pelno mokestis. Galima teigti, kad laikinai buvo padidintas pelno mokestis verslui (LR Laikinis socialinio mokesčio įstatymas, 2005, Nr. X-231).

Pajamų, pelno, darbo jėgos ir atlyginimų mokesčiai

Mokesčio pavadinimas	Reglamentuojantis įstatymas	Apmokestinimo objektas	Tarifai	Mokesčio mokėtojai
Pelno mokestis	LR Pelno mokesčio įstatymas, 2001	Uždirbtas pelnas ir (arba) gautos pajamos.	Pagrindinis tarifas yra 20 %, įmonės atitinkančios LR Pelno mokesčio įstatyme pateiktus kriterijus moka 13 %, arba 10 % mokesčio tarifus. 0 % tarifu apmokestinamos socialinių įmonių pajamos.	Lietuvos ir užsienio apmokestinamieji vienetai.
Gyventojų pajamų mokestis (toliau GPM)	LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas, 2002	Darbo užmokestis, autorinis atlyginimas, honoraras, sporto, atlikėjų veiklos pajamos, kūrybos pajamos, pajamos natūra bei kitos pajamos.	15 % - skaičiuojama atskaičius Neapmokestinamą pajamų dydį (NPD)	Nuolatiniai ir nenuolatiniai Lietuvos gyventojai gaunantys pajamas.
Privalomojo sveikatos draudimo įmokos	LR Sveikatos draudimo įstatymas, 2004	Pajamos susijusios su darbo santykiais.	3 % ir 6 % nuo priskaičiuoto darbo užmokesčio.	Lietuvos Respublikos piliečiai ir užsieniečiai, nuolat gyvenantys Lietuvos Respublikoje.
Įmokos į Garantinį fondą	LR Garantinio fondo įstatymas, 2000	Apmokestinama visose įmonėse, viešosiose įstaigose, bankuose ir kredito unijose, kurios įregistruotos Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka, dirbančių darbuotojų darbo užmokestis.	0,2 % priskaičiuoto darbuotojams darbo užmokesčio	Visos įmonės, viešosios įstaigos, bankai ir kredito unijos, bankrutuojančios įmonės, bei savanoriškai fiziniai asmenys.
Valstybinio socialinio draudimo įmokos	LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991	Pajamos susijusios su darbo santykiais.	30,7 % nuo priskaičiuoto darbo užmokesčio.	Asmenys, dirbantys pagal darbo sutartį; deputatai; sukuriant organizacijų darbuotojai; ūkinių bendrijų, žemės ūkio bendrovių nariai, akcininkai gaunantys pajamas susijusias su darbo santykiais; advokatų kolegijų nariai; individualių įmonių savininkai; ūkininkai ir jų šeimos nariai, dirbantys ūkyje.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR įstatymus

Taip pat pažymėtina, kad keičiant fizinių pajamų mokesčio bei gyventojų pajamų mokesčio įstatymus buvo keičiamas ir neapmokestinamas pajamų dydis (iki 2003 m. vadintas neapmokestinamu minimumu). GPM tarifų mažinimas bei NPD didinimas didina gyventojų grynąsias pajamas ir atitinkamai mažina biudžeto pajamas iš šio mokesčio. Na, o didėjant gyventojų

grynosioms pajamoms, mažėja našta verslo įmonėms, mokančioms darbo užmokesčius darbuotojams.

Nuo 2009 m. sausio 1 d. GPM sumažintas nuo 24 % iki 15 % (skaičiuojamas atskaičius Neapmokestinamą pajamų dydį (NPD)). NPD skaičiuojamas individualiai kiekvienam asmeniui kiekvieną mėnesį pagal formulę: mėnesio NPD = 470 – 0,2* (gyventojų mėnesio su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais susijusios pajamos – 800). Pajamų, nesusijusių su darbo santykiais, apmokestinimui paliktas 15 % tarifas, tik papildomai tokios pajamos apmokestinamos Privalomu sveikatos draudimu (toliau PSD) (6%).

GPM sumažinimą šalies biudžete kompensuoja padidintas PSD. PSD tarifas nuo 2009 m. sausio 1 d. 6 % dirbantiesiems pagal darbo sutartis, valstybės tarnautojams, politikams ir pajamoms nesusijusioms su darbo santykiais ir 3 % draudėjams – skaičiuojama nuo priskaitytų pajamų.

Kalbant apie socialinio draudimo įmokas, reikia pažymėti, kad jos neįtraukiamos į Valstybės ir savivaldybių biudžetus, o sudaro savarankišką Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo biudžetą. Draudėjų bendrasis valstybinio pensijų, ligos ir motinystės, nedarbo socialinio draudimo ir sveikatos draudimo įmokų tarifas - 30,7 procento.

Dar viena Lietuvoje taikomų mokesčių grupė yra *mokesčiai skaičiuojami nuo prekių tiekimo, gamybos, paslaugų teikimo*. Į šią grupę galima įtraukti Loterijų ir azartinių lošimų mokestis, Pertekliaus mokestis cukraus sektoriuje, Gamybos mokestis cukraus sektoriuje (žr. 4 lentelė).

4 lentelė

Prekių tiekimo, gamybos ir paslaugų teikimo mokesčiai

Mokesčio pavadinimas	Reglamentuojantis įstatymas	Apmokestinimo objektas	Tarifai	Mokesčio mokėtojai
Loterijų ir azartinių lošimų mokestis	LR Loterijų ir azartinių lošimų mokesčio įstatymas, 2001	Organizuojamos loterijos, azartiniai lošimai, lošimo įrengimai.	Taikomas 5 %, 15 % tarifai atitinkamai nuo organizuojamų lošimų rūšies arba nustatyti fiksuoti mokesčio dydžiai už lošimo įrengimus.	Juridiniai asmenys, organizuojantys loterijas pagal Loterijų įstatymą ir organizuojantys azartinius lošimus pagal Azartinių lošimų įstatymą.
Pertekliaus mokestis cukraus sektoriuje	LR Pertekliaus mokesčio cukraus sektoriuje įstatymas, 2007	Baltasis cukrus realizuotas ES vidaus rinkoje	Tarifas (100 kg cukraus) didžiausiam tais prekybiniais metais, kuriais šis cukrus buvo pagamintas, ir po to einančius 6 mėnesius importo muitų, pridėjus 1,21 euro už 100 kg (E. Buškevičiūtė, 2006)	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos patvirtinti baltojo cukraus ir izogliukozės gamintojai, kurie turi baltojo cukraus ir izogliukozės gamybos kvotą viršijančius baltojo cukraus ir izogliukozės kiekius atitinkamais mokestiniais metais.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR įstatymus, E. Buškevičiūtė Viešieji finansai, 2006.

Mokesčio pavadinimas	Reglamentuojantis įstatymas	Apmokestinimo objektas	Tarifai	Mokesčio mokėtojai
Gamybos mokestis cukraus sektoriuje ir papildomo cukraus gamybos mokestis	LR Gamybos mokesčio cukraus sektoriuje įstatymas, 2007	Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerijos patvirtintiems baltojo cukraus ir izogliukozės gamintojams skirta baltojo cukraus ir izogliukozės gamybos kvota.	2 % baltojo cukraus intervencinės kainos dydžio; papildomo cukraus gamybos mokesčio tarifą nustato Europos komisija	LR cukraus gamintojai

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR įstatymus, E. Buškevičiūtė Viešieji finansai, 2006.

Sekančią Lietuvoje taikomų mokesčių grupę sudaro *ekologiniai, gamtinių išteklių naudojimo mokesčiai*. Prie šios grupės priskiriama Mokestis už valstybinius gamtinius išteklius, Naftos ir dujų išteklių mokestis, Mokestis už aplinkos teršimą (žr. 5 lentelė).

5 lentelė

Aplinkos apsaugos mokesčiai

Mokesčio pavadinimas	Reglamentuojantis įstatymas	Apmokestinimo objektas	Tarifai	Mokesčio mokėtojai
Mokestis už valstybinius gamtos išteklius	LR Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas, 1991	Išgaunami valstybiniai gamtos išteklių.	Kiekvienam apmokestintam gamtinio išteklių išgavimui nustatomi atskiri tarifai.	Fiziniai ir juridiniai asmenys, išgaunantys šiuo įstatymu apmokestinamus valstybinius gamtos išteklius
Naftos ir dujų išteklių mokestis	LR Naftos ir dujų išteklių mokesčio įstatymas, 2003	Lietuvos Respublikos teritorijoje ir jos ekonominėje zonoje Baltijos jūroje išgaunama nafta ir dujos	Nustatoma pagal išgavimo kiekius iš sausumos ir jūros telkinių.	Apmokestinamieji vienetai bei fiziniai asmenys, išgaunantys naftą ir dujas Lietuvos teritorijoje ir jos ekonominėje zonoje.
Mokestis už aplinkos teršimą	LR Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas, 1999	Išmetami į aplinką teršalai, gaminiai, pakuotės	Nustatomi atskiriems teršalams.	Fiziniai ir juridiniai asmenys išmetantys teršalus iš mobilių, stacionarių taršos šaltinių bei teršiantys gaminių ar pakuočių atliekomis.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR įstatymus

Dar viena mokesčių grupė - *turto mokesčiai*. Šią mokesčių kategoriją sudaro turto naudojimo, nuosavybės arba turto perdavimo mokesčiai. Prie šių mokesčių priskiriama: Žemės mokestis, Paveldimo turto mokestis, Įmonių ir organizacijų nekilnojamojo turto mokestis, Mokesčiai už pramoninės nuosavybės objektų registravimą (žr. 6 lentelė).

6 lentelė

Turto mokesčiai

Mokesčio pavadinimas	Reglamentuojantis įstatymas	Apmokestinimo objektas	Tarifai	Mokesčio mokėtojai
Nekilnojamojo turto mokestis	LR Nekilnojamojo turto įstatymas, 2005	Nekilnojamas turtas naudojamas ekonominei ar individualiai veiklai	1 % nekilnojamojo turto mokestinės vertės	Juridiniai ir fiziniai asmenys besiverčiantys ekonomine ar individualia veikla

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR įstatymus

Mokesčio pavadinimas	Reglamentuojantis įstatymas	Apmokestinimo objektas	Tarifai	Mokesčio mokėtojai
Žemės mokestis	LR Žemės mokesčio įstatymas, 1992	Privati žemė	1,5 % žemės kainos.	Privačios žemės savininkai.
Paveldimo turto mokestis	LR Paveldimo turto mokesčio įstatymas, 2004	Paveldimas turtas	Jei paveldimo turto vertė iki 0,5 mln. Lt 5 %, vertei esant didesnei nei 0,5 mln. Lt 10 %.	Mokesčio mokėtojai yra fiziniai asmenys paveldėję turtą
Mokesčiai už pramoninės nuosavybės objektų registravimą	LR Mokesčio už pramoninės nuosavybės objektų registravimą įstatymas, 2001	Išradimo patentavimas ir su tuo susijusių dokumentų išdavimas, pramoninio dizaino registravimas, prekių ženklų, firmos vardo registravimas ir kt.	Kiekviena paslauga įkainuota skirtingais įkainiais nurodytais įstatymo prieduose.	Fiziniai ir juridiniai asmenys už pramoninės nuosavybės objektų registravimą ir dokumentų išdavimą, už išradimo patento, prekių ženklo galiojimo termino pratęsimą ir kt.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR įstatymus

Sekančia Lietuvoje taikomų mokesčių grupę sudaro *administraciniai mokesčiai*, tai yra, Konsulinis mokestis, Žyminis mokestis ir Valstybės rinkliava (žr. 7 lentelė).

7 lentelė

Administraciniai mokesčiai

Mokesčio pavadinimas	Reglamentuojantis įstatymas	Apmokestinimo objektas	Tarifai	Mokesčio mokėtojai
Konsulinis mokestis	LR Konsulinio mokesčio įstatymas, 1994	Dokumentų, reikalingų išvykimo iš šalies ir kitais atvejais apibrėžtais Konsulinio mokesčio įstatyme, tvarkymas, notariniai veiksmai ir kt.	Tarifai ne mažesni kaip 2 eurai ir ne didesni kaip 500 eurų (nustatomi konkrečiais atvejais).	Fiziniai ir juridiniai asmenys, išskyrus Lietuvos banką.
Žyminis mokestis	LR Civilinio proceso kodeksas, 2002	Ieškinys, pareiškimas, prašymas pateikiamas teismui nagrinėjimui.	Turtiniuose ginčiuose – nuo ieškinio sumos: iki 100 000 Lt – 3 %; nuo didesnės kaip 100 000 Lt sumos iki 300 000 plus 2 % nuo ieškinio sumos, viršijančios 100 000 Lt; nuo didesnės kaip 300 000 Lt sumos – 7000 Lt plus 1 % nuo ieškinio sumos, viršijančios 300 000 Lt; kituose ginčiuose – 100 Lt.	Pareiškėjas, kuris kreipiasi į teismą su skundu (prašymu).
Valstybės rinkliava	LR Rinkliavų įstatymas, 2000	Civilinės būklės aktų registravimą civilinės metrikacijos įstaigose, licencijos (leidimo) verstis licencijuojama veikla išdavimą arba perregistravimą, kitas Valstybės institucijų teikiamas paslaugas.	Rinkliavos dydis nustatomas atsižvelgiant į paslaugos suteikimo išlaidas: darbui apmokėti; dokumentų blankui pagaminti; teisės aktų patikrinimui.	Fiziniai ir juridiniai asmenys bei įmonės, neturinčios juridinio asmens teisių, išskyrus Lietuvos banką

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR įstatymus

Dar vieną grupę sudaro *Atskaitymai nuo pajamų pagal Lietuvos Respublikos kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymą ir Atskaitymai nuo pajamų pagal Lietuvos Respublikos miškų įstatymą* (žr. 8 lentelė).

8 lentelė

Mokesčiai pagal LR miškų ir LR kelių priežiūros ir plėtros įstatymus

Mokesčio pavadinimas	Reglamentuojantis įstatymas	Apmokestinimo objektas	Tarifai	Mokesčio mokėtojai
Atskaitymai nuo pajamų pagal Lietuvos Respublikos kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymą	LR Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymas, 2001	Atskaitymai nuo pajamų; dalis akcizo pajamų, gautų už realizuotą benzina ir dyzelinius degalus bei energetinius produktus, kurie pagaminti iš biologinės kilmės medžiagų ir skirti naudoti kaip variklių degalai; akcizo pajamos, gautos už realizuotas suskystintas dujas, skirtas automobiliams; įregistruoti Lietuvoje krovininės transporto priemonės ir kiti įstatyme apibrėžti atvejai.	Įstatyme nustatyti ribiniai tarifai už automobilius pagal jų svorius, matmenis ir pan.	Juridiniai asmenys, išskyrus pelno nesiekiančius juridinius asmenis.
Atskaitymai nuo pajamų pagal Lietuvos Respublikos miškų įstatymą	LR Miškų įstatymas, 2001	Pajamos už parduotą žaliavinę medieną ir nenukirstą mišką.	5 %	Miškų urėdijos.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal LR įstatymus

Visų mokesčių, išskyrus muitai, administratorius yra Lietuvos Respublikos Valstybinė mokesčių inspekcija (toliau VMI). Muitų administratorius yra Lietuvos Respublikos muitinė. Atitinkamus mokesčius papildomai administruoja ir jų taikymą prižiūri Aplinkos ministerija, Žemės ūkio ministerija (LR MAĮ, 2004).

Atlikus Lietuvos Respublikos dabartinės mokesčių sistemos bei mokesčių sistemos raidos analizę matyti, kad 2009 m. pradžioje įvykdyta mokesčių reforma, buvo vienintelė mokesčių reforma, kurios metu mokesčių tarifai didinami. Iki šiol, visais mokesčių pakeitimais būdavo lengvinama mokesčių našta verslui ir fiziniams asmenims. Tad toliau darbe nagrinėjama kaip Lietuvos verslo atstovai vertina mokesčių sistemos pasikeitimus, kokią įtaką mokesčių sistema daro verslo plėtros galimybėms ir kaip visa šalies ekonomika priklauso nuo mokesčių sistemos pakeitimų.

3. LIETUVOS MOKESČIŲ SISTEMOS POKYČIŲ ĮTAKOS ŠALIES EKONOMIKAI TYRIMAS

2008 m. pabaigoje pasaulinę ekonomiką sukrėtė finansų krizė, kurios įtaką pajuto ir Lietuvos vidaus rinka. 2008 m. pabaigoje naujai išrinkta Lietuvos Respublikos Vyriausybė ėmėsi iki tol Lietuvoje netaikytos mokesčių reformos – pagrindinį indėlį į šalies biudžetą įnešančių mokesčių tarifų didinimo ir darbo jėgos apmokestinimo sistemos keitimo – kuri vadinama „krizės įveikimo plano“ dalimi. Mokesčių reformos tikslas – padidinti biudžeto įplaukas, mokestines pajamas. Tačiau šiame darbe aiškinamasi, kokia šios mokesčių reformos įtaka šalies verslui, kuriam analizuojama mokesčių reforma uždeda papildomą finansinės naštos dalį.

Šioje darbo dalyje nagrinėjamas 2 dalių tyrimas. Pirmoje dalyje analizuojama, kaip Lietuvos verslo atstovai vertina mokesčių sistemą ir 2009 m. pradžioje įgyvendintą mokesčių reformą bei kokią įtaką mokesčių sistema turi šalies verslui ir verslo plėtros galimybėms. Antroje tyrimo dalyje nagrinėjama Lietuvos ekonomikos būklę atspindinčio rodiklio BVP priklausomybė nuo mokesčių sistemos. Tiriama šių rodiklių tarpusavio sąveika bei kaita po mokesčių reformos įgyvendinimo.

3.1. Mokesčių sistemos įtakos Lietuvos verslui ir ekonomikai tyrimo metodika

Siekiant išnagrinėti mokesčių sistemos daromą įtaką Lietuvos privačiam verslui ir šalies ekonomikai, atliekamas dviejų dalių tyrimas. Pirmojo tyrimo metu analizuojama, kaip privataus verslo atstovai vertina Lietuvos mokesčių sistemą, mokesčių reformą ir kaip jų manymu, mokesčių sistema įtakoja verslo plėtros galimybes. Atliekant tyrimą, siekiama išsiaiškinti, kaip verslo atstovai vertina atskirus mokesčius, mokesčių tarifus bei mokesčių administravimo procedūras. Siekiama pavirtinti arba paneigti iškeltą hipotezę, kad „Lietuvos mokesčių sistema nesudaro tinkamų sąlygų privačiam verslui vystytis“. Antrojo tyrimo metu analizuojama Lietuvos bendrojo vidaus produkto ir mokestinių Lietuvos biudžeto pajamų ryšį ir santykį. Nagrinėjama, kaip istoriniu laikotarpiu kito BVP besikeičiant mokestinėms bendroms pajamoms ir mokesčių tarifams. Tyrimo metus siekiama patvirtinti arba paneigti iškeltą hipotezę, kad „2009 m. pradžioje įgyvendinta mokesčių reforma turi neigiamą įtaką Lietuvos verslui ir visai šalies ekonomikai.“

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip Lietuvos mokesčių sistema įtakoja privataus verslo plėtros galimybes ir veikia šalies ekonomiką.

Tyrimo uždaviniai:

- išsiaiškinti, kaip Lietuvos privataus verslo atstovai vertina dabartinę mokesčių sistemą ir kaip jų nuomone dabartinė mokesčių sistema įtakoja įmonių plėtros galimybes;
- išsiaiškinti kokias įmonės veiklos sritis daugiausia veikia mokesčių didinimas;

- išsiaiškinti, kokias pasekmes įmonėse sukėlė mokesčių reforma;
- ištirti Lietuvos BVP ir mokestinių pajamų ryšį ir jo stiprumą;
- išanalizuoti, kokią įtaką šalies ekonomikai turi 2009 m. pradžioje diegiama mokesčių reforma.

Tyrimo metodai. Pirmos dalies tyrimo metodas yra anketinė apklausa. Šį pasirinkimą galima pagrįsti tuo, kad anketinė apklausa leidžia gauti tikslūs atsakymus į išsikeltus klausimus ir mažesnėmis laiko sąnaudomis apklausti daugiau respondentų. Kadangi tyrimo respondentai yra privataus verslo atstovai, atsižvelgiant į jų užimtumą, apklausa atliekama elektroniniu paštu. Šia anketa bandoma išsiaiškinti verslo atstovų požiūrį į mokesčių sistemą, tai yra vienos srities tyrimas atliekant specialią apklausą.

Anketoje naudojami uždari ir pusiau uždari klausimai. Anketoje dalis klausimų pateikiama su atsakymo variantais, iš kurių respondentas pasirenką vieną ar keletą (priklausomai nuo klausimo) sau tinkamus variantus. Daugelyje klausimų paliekama vietos respondentui išreikšti savo nuomonę, neradus tarp pateiktų variantų sau tinkamo (Anketos pavyzdys pateikiamas I priede).

Antroje tyrimo dalyje atliekama matematinė duomenų analizė siekiant ištirti šalies BVP ir mokestinių pajamų tarpusavio priklausomybę ir ryšius. Tyrime naudota Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateikiamais statistiniais duomenimis. Siekiant nustatyti mokesčių sistemos įtaką šalies ekonomikai, naudota aprašomoji statistika (grafiniai duomenų vaizdavimai), regresinė analizė (determinacijos ir koreliacijos koeficientai), laiko eilutės (trendas, sezoniniai svyravimai).

Pirmos tyrimo dalies imtis. Statistikos departamento duomenimis, 2008 m. liepos 1 d. Lietuvoje buvo 80535 veikiančys ūkio subjektai (LR Statistikos departamentas, 2008). Tyrimo metu anketos išsiųstos atsitiktiniu būdu atrinktomis įmonėms. Tyrimas atliktas su nedidesne 5 % paklaida. Nustatant tikslią apklausos apimtį, naudojamosi formulė:

$$n_{\min} = \frac{z^2 \times N \times p(1-p)}{(\Delta p)^2(N-1) + z^2 \times p(1-p)}$$

Kur N – populiacijos tūris (šiuo atveju 80535 Lietuvoje veikiančys ūkio subjektai);

p - požymio tikimybė (šiuo atveju imame 0,5 dydžio tikimybę);

z – normaliojo skirstinio koeficientas. Patikimumui esant 95 %, z = 1,96 (Kardelis K., 2007, 312 p.).

Visas reikšmes įstačius į formulę gaunama, kad $n_{\min} = 382$. Vadinasi, reikia apklausti 382 respondentus, kad tyrimo rezultatų paklaida neviršytų 5 %.

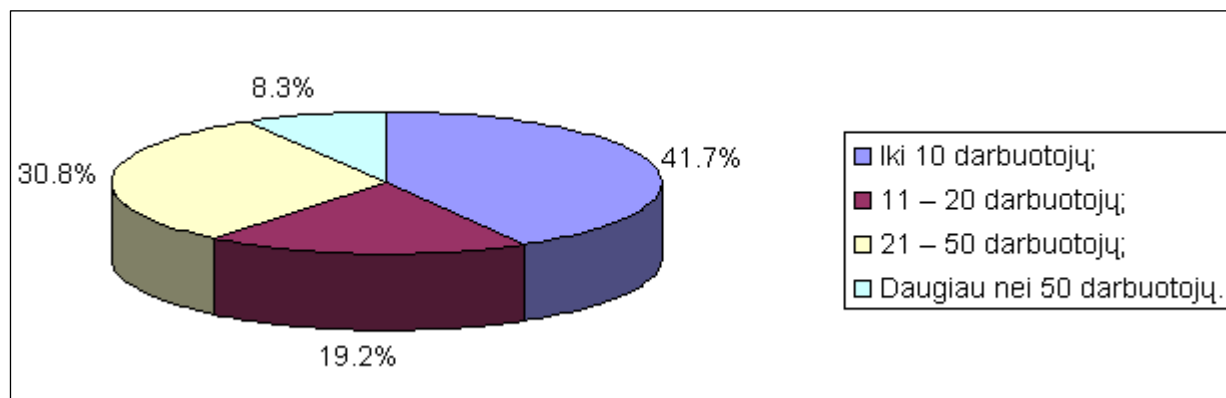
Tyrimo organizavimas. Prieš atliekant pilną tyrimą, atliekamas pilotažinis tyrimas, siekiant patikrinti anketos tikslumą, aiškumą. Anketa elektroniniu paštu išsiunčiama dvidešimčiai įmonių, su

prašymu atsakyti į anketoje pateikiamus klausimus, įvertinti anketą ir jei turima, pateikti pasiūlymų apie atliekamą tyrimą.

Atlikus pilotaziinį tyrimą ir įvertinus respondentų pastabas bei rezultatus, anketa koreguojama. Atlikus pakoregavimus, anketa išsiųsta atrinktiems respondentams visoje Lietuvoje elektroniniu paštu. Tyrimo respondentai atrenkami atsitiktiniu būdu, naudojant viešai prieinamais įmonių kontaktiniais duomenimis iš verslo informacijos katalogų pagal įmonių veiklos rūšis. Tyrime dalyvaujančios įmonės procentaliai suskirstomos į grupes pagal veiklos rūšis:

- 25 % - paslaugos;
- 25 % - gamyba, pramonė;
- 25 % - prekyba;
- 25 % - maisto pramonė.

Dėl mažo anketų atsakomumo lygio, buvo išsiųsta 1870 anketų ir gauta 375 atsakymai. Likusios 7 reikalingos anketos buvo užpildyta raštu, tiesiogiai bendraujant su verslo atstovais. Visos anketos užpildytos be klaidų.

Šaltinis: sukurta autorės.

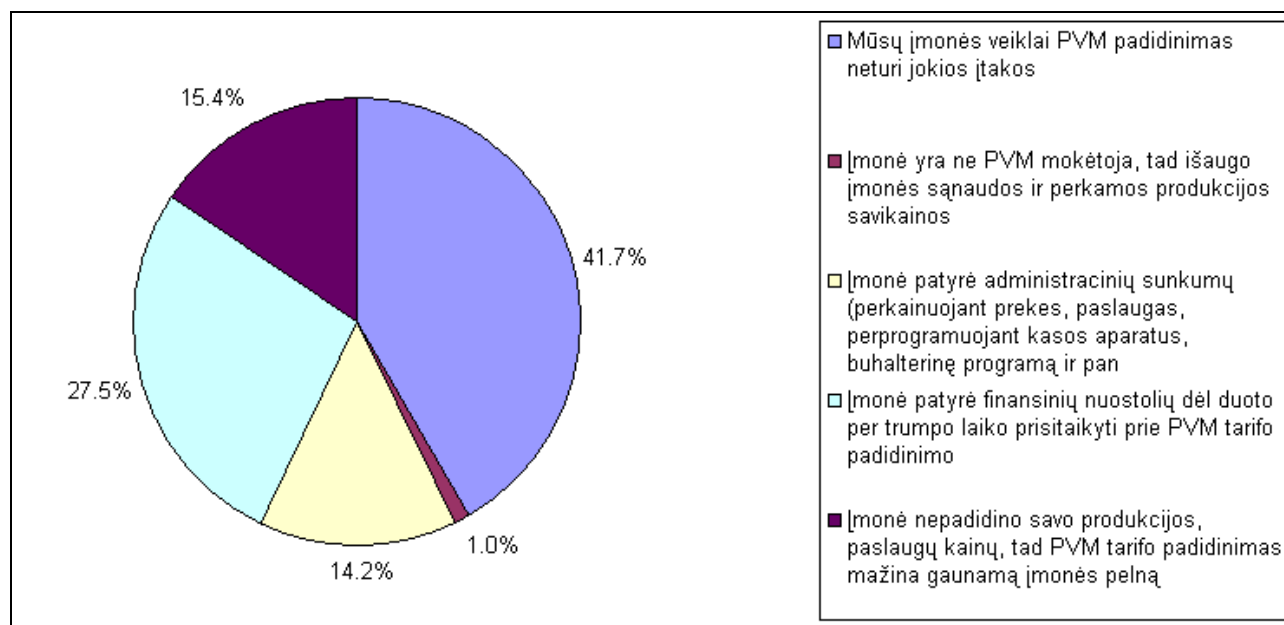
3 pav. Darbuotojų skaičius respondentų atstovaujamosiose įmonėse

Didžioji dalis tyrime dalyvavusių įmonių yra smulkios, kuriose dirba iki 10 darbuotojų (41,7 % visų respondentų). 19,2 % tyrime dalyvavusių respondentų atstovavo įmones, kuriose dirba 11 – 20 darbuotojų. 22,5 % verslo atstovų įmonėse dirba 21 – 50 darbuotojų. Ir 8,3 % respondentų atstovavo įmones, kuriose dirba daugiau nei 50 darbuotojų (žr. 3 pav.).

Tolimesnėse tyrimo analizėse įmonės skirstomos į grupes pagal darbuotojų skaičių respondentų atstovaujamosiose įmonėse. Daroma prielaida, kad iki 10 darbuotojų turinčios įmonės yra labai smulkios, su 11 – 20 darbuotojų - smulkios, 21 – 50 darbuotojų - vidutinės, ir daugiau nei 50 darbuotojų – stambios įmonės.

3.2. Mokesčių sistemos įtakos Lietuvos verslui tyrimo rezultatai

Tyrimo metu respondentų buvo prašoma įvertinti, kaip jie vertina dabartinę Lietuvos mokesčių sistemą ir kokius įmonės veiklos pokyčius sukėlė mokesčių reforma jų atstovaujamoje įmonėje. Taip pat tyrimo metu verslo atstovai išsakė savo nuomonę apie Lietuvos mokesčių sistemos problematiškas sritis bei nurodė apmokestinimo lygį, kuris nepakenktų įmonės plėtrai.

Šaltinis: sukurta autorės

4 pav. PVM tarifo pakeitimo įtaka įmonėms

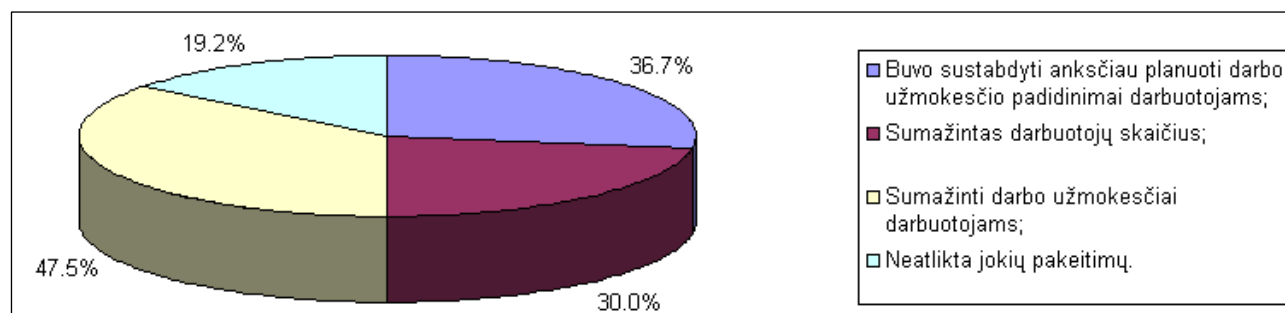
Vienas didžiausių diskusijų apie mokesčių reformą sukėlė PVM tarifo padidinimas nuo 18 % iki 19 %. Šis mokesčio pakeitimas didžiausią įtaką daro galutiniams vartotojams, kurie yra ne PVM mokėtojai ir neturi galimybės sumokėti mokesčio susigrąžinti. Tyrimo metu verslo atstovų buvo klausama, kaip PVM tarifo padidinimas įtakojo jų įmonės veiklą ir veiklos rezultatus. Didžioji dalis tyrime dalyvavusių respondentų (41,7 %) atsakė, kad jų įmonei PVM tarifo padidinimas neturi jokios įtakos. Tyrimo metu pavyko apklausti tik 4 atstovus, kurių atstovaujama įmonė būtų ne PVM mokėtoja, tad anketoje pateikto varianto, kuriame nurodyta, kad įmonė yra ne PVM mokėtoja, dėl ko išaugo sąnaudos ir perkamos produkcijos savikaina, pažymėjo vos 1 % respondentų. 14,2 % verslo atstovų atsakė, kad įmonė patyrė administracinių sunkumų, tokių kaip prekių perkainojimai, kasos aparatų, buhalterinės programos perprogramavimas ir pan. 27,5 % tyrime dalyvavusių respondentų nurodė, kad perėjimui prie 19 % PVM tarifo buvo duotas per trumpas laiko tarpas, dėl ko įmonė patyrė finansinių nuostolių. Dalis įmonių nepadidino savo produkcijos, paslaugų kainų, tad PVM tarifo padidinimas mažina įmonių gaunamą pelną. Šį variantą anketose nurodė 15,4 % tyrime dalyvavusių verslo atstovų (žr. 4 pav.).

Iš šio klausimo atsakymų matyti, kad verslo atstovai blogiausiai vertina staigų PVM tarifo pakeitimą nepaliekant ilgesnio pereinamojo laikotarpio, kurio metu, įmonės galėtų perkainuoti

prekes, įdiegti naujas apskaitos sistemas nepatiriant didelių laiko ir finansinių sąnaudų. Nors 41,7 % verslo atstovų atsakė, kad PVM tarifo pakeitimas neturi jokios įtakos įmonės veiklai, tačiau 58,3 % respondentų nurodė, kad jų įmonės patyrė trumpalaikius ar vis dar patiria ilgalaikius nepatogumus bei finansinius ir laiko nuostolius.

Tyrimo metu verslo atstovų buvo klausama, kaip jie vertina PVM lengvatų panaikinimus, nes nuo 2009 m. sausio 1 d. panaikintas lengvatinis 5 % PVM tarifas keleivių vežimo, viešbučių paslaugoms, ekologiškai švariems bei mėsos produktams, daržovėms, vaisiams. Nustatytas naujas lengvatinis 9 % PVM tarifas knygoms ir neperiodiniams informaciniams leidiniams, galiosiantis iki 2009m. birželio 30. Nuo 2009 m. birželio 30 d. naikinama 5 % PVM lengvata vaistams, kurių įsigijimo išlaidos visiškai ar iš dalies kompensuojamos, bei šilumos energijai, tiekiamai gyvenamosioms patalpoms šildyti. 91,7 % respondentų nurodė, kad šių PVM lengvatų panaikinimas neturi jokios įtakos jų atstovaujamos įmonės veiklai. O 8,3 % respondentų atsakė, kad šiuo klausimu neturi nuomonės.

Panašiomis proporcijomis nuomonė išsidėstė ir apie dividendų apmokestinimo padidinimą nuo 15 % iki 20 %. 94,2 % respondentų išsakė neigiamą nuomonę, pagrįsdami tuo, kad tai dvigubas apmokestinimas – pirmiausia įmonės pelnas apmokestinamas pelno mokesčiu, o vėliau jau apmokestintas pelnas išmokamas dividendais ir apmokestinamas dar kartą pajamų mokesčiu. 5,8 % verslo atstovų nurodė, kad šiuo klausimu neturi nuomonės.

Šaltinis: sukurta autorės.

5 pav. GPM tarifo pakeitimo ir PSD įvedimo įtaka įmonėms

Tyrimo metu respondentų buvo klausama, kokius išmokamų darbo užmokesčių pokyčius jų atstovaujamoje įmonėje sukėlė darbo užmokesčio apmokestinimo tvarkos pakeitimas. Kaip žinoma, nuo 2009 m. sausio 1 d. GPM mažinamas iki 15 % ir įvedamas 6 % PSD skaičiuojamas nuo priskaityto darbo užmokesčio. 36.7 % apklausoje dalyvavusių verslo atstovų nurodė, kad jų atstovaujamoje įmonėje buvo sustabdyti anksčiau planuoti darbo užmokesčio padidiniai. Sumažintas darbuotojų skaičius 30 % tyrime dalyvavusių respondentų įmonėse. 47,5 % verslo atstovų nurodė, kad dėl darbo užmokesčio apskaičiavimo sistemos pakeitimo, jų atstovaujamoje įmonėje buvo sumažinti darbo užmokesčiai. 19,2 % respondentų teigia, kad jų įmonėje neatlikta jokių pakeitimų, kurie būtų įtakoti darbo užmokesčio apmokestinimo tvarkos pakeitimo (žr. 5 pav.).

20,8 % respondentų nurodė, kad jų atstovaujamoje įmonėje atlikta po kelis pakeitimus. Dažniausia tai buvo sumažintas darbuotojų skaičius ir sumažinti darbo užmokesčiai.

Tačiau atsakymus į šį klausimą nevertėtų vertinti vienareikšmiškai. Paskaičiavus GPM ir PSD bendrą sumą, matyti, kad ji yra mažesnė lyginant su vien GPM suma prieš mokesčių reformą. Pavyzdžiui, skaičiuojant GPM prieš mokesčių reformą (24 %) nuo minimalaus 800 Lt darbo užmokesčio ir taikant 320 Lt dydžio neapmokestinamą pajamų dydį (toliau NPD), gaunama:

$$\text{GPM} = (800 \text{ Lt} - 320 \text{ Lt}) * 0,24 = 115,2 \text{ Lt.}$$

O paskaičiavus GPM ir PSD naujai priimta tvarka, gaunama:

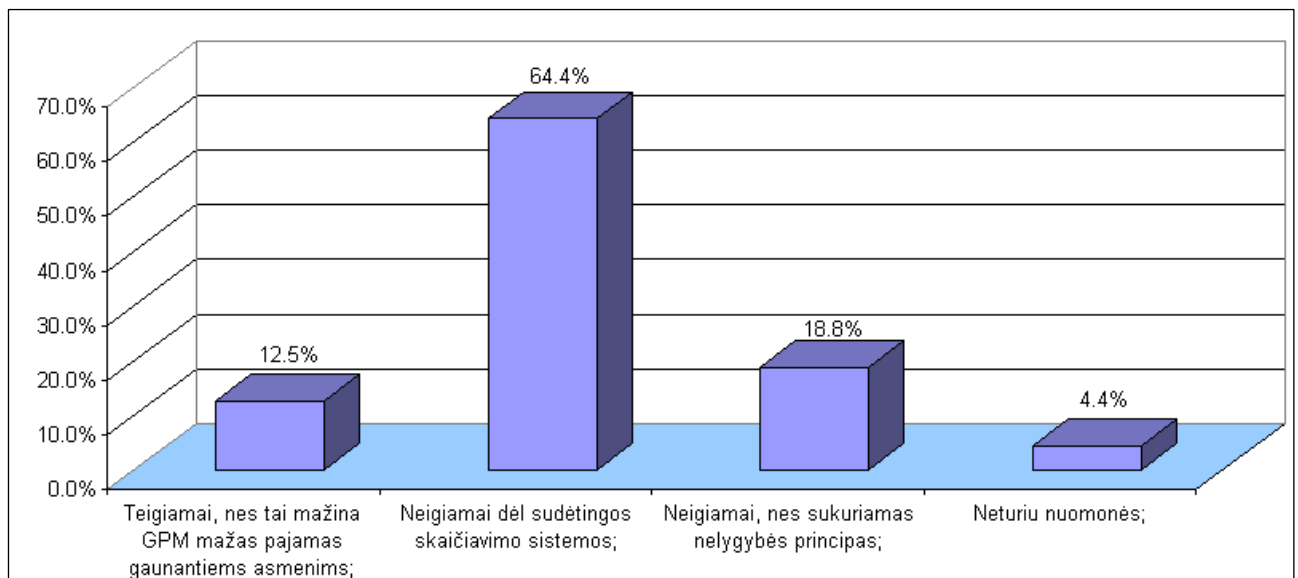
$$\text{GPM} + \text{PSD} = (800 \text{ Lt} - 470 \text{ Lt}) * 0,15 + 800 \text{ Lt} * 0,06 = 97,5 \text{ Lt.}$$

Atlikus tokius pat paskaičiavimus su 3000 Lt darbo užmokesčiu gaunama, kad GPM, skaičiuojamas apmokestinimo tvarka galiojusia iki 2009 m. sausio 1 d., lygus 643,2 Lt. Naujai priimta darbo užmokesčio apmokestinimo tvarka gaunama, kad GPM + PSD lygus 625,5 Lt.

Iš šių paskaičiavimų matyti, kad darbo užmokesčio apmokestinimas sumažėjo. Tad respondentai negalėtų teigti, kad dėl darbo užmokesčio apmokestinimo tvarkos pakeitimo jų atstovaujamoje įmonėje buvo atlikti tokie pakeitimai, kaip darbuotojų skaičiaus mažinimas, darbo užmokesčių mažinimas ar suplanuotų darbo užmokesčių didinimo sustabdymas. Dėl sumažėjusios darbo užmokesčio apmokestinimo naštos, visų tyrime dalyvavusių respondentų nurodomų įmonės veiklos pokyčių priežasčių reiktų ieškoti kitose srityse arba vertinti, kaip bendrus mokesčių reformos sukeltus padarinius įmonėse, neišskiriant konkrečiai darbo jėgos apmokestinimo tvarkos pakeitimo.

Nuo 2009 m. sausio 1 d. taip pat pakeista NPD apskaičiavimo ir taikymo tvarka, t.y. NPD priklauso nuo priskaitomų pajamų dydžio. Įvesta NPD skaičiavimo formulė: „mėnesio NPD = 470 – 0,2* (gyventojų mėnesio su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais susijusios pajamos – 800)“. Tad tyrimo metu respondentų buvo prašoma išsakyti savo nuomonę apie NPD apskaičiavimo tvarkos pakeitimą. 12,5 % respondentų šį pakeitimą įvertino teigiamai, nes tai mažina GPM mažas pajamas gaunantiems asmenims. 64,4 % verslo atstovų išsakė neigiamą nuomonę dėl sudėtingos NPD apskaičiavimo sistemos. Dalis respondentų neigiamai vertina naują NPD skaičiavimo sistemą manydami, kad tokiu būdu sukuriamas nelygybės principas. Šį variantą pasirinko 18,8 % verslo atstovų. 4,4 % respondentų pareiškė, kad šiuo klausimu neturi savo nuomonės (žr. 6 pav.).

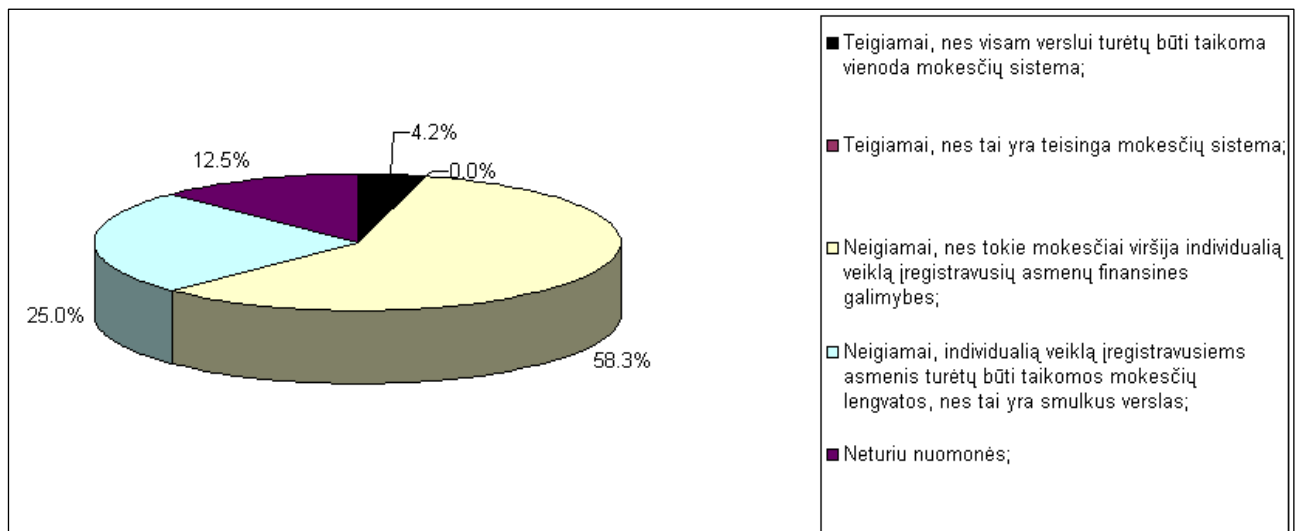
Dauguma tyrime dalyvavusių respondentų NPD skaičiavimo tvarkos pakeitimą įvertino neigiamai dėl sudėtingos skaičiavimo sistemos. Galima daryti prielaidą, kad esant ilgesniam pereinamajam laikotarpiui prie naujos apmokestinimo tvarkos, įmonės paprasčiau ir su mažesnėmis laiko bei finansinėmis sąnaudomis prisitaikytų prie mokesčių sistemos pasikeitimo ir juos vertintų labiau teigiamai.

Šaltinis: sukurta autorės.

6 pav. NPD skaičiavimo tvarkos pakeitimo vertinimas

Nuo 2009 m. asmenims, vykdantiems individualią veiklą, privalomo sveikatos draudimo įmokos sudaro 9 proc. nuo metinės pajamų sumos, socialinio draudimo įmokos - 28,5 proc., gyventojų pajamų mokestis - 15 proc. nuo metinės pajamų sumos. Iki šių metų buvo fiksuota 3446 Lt socialinio draudimo įmokų suma. Privalomojo sveikatos draudimo įmokos tik tada, jeigu per metus nuo individualios veiklos pajamų sumokėto pajamų mokesčio sumos 30 % sudarė mažesnę nei 428,1 Lt sumą. Ir 15 % arba 24 % pajamų mokestis, priklausomai nuo sąnaudų priskaitymo. Nuo 2009 m. išaugo individualios veiklos apmokestinimas. Tad tyrimo metu respondentų, kurie nebūtinai yra asmenys vykdantys individualią veiklą, buvo prašoma įvertinti šiuos pasikeitimus.

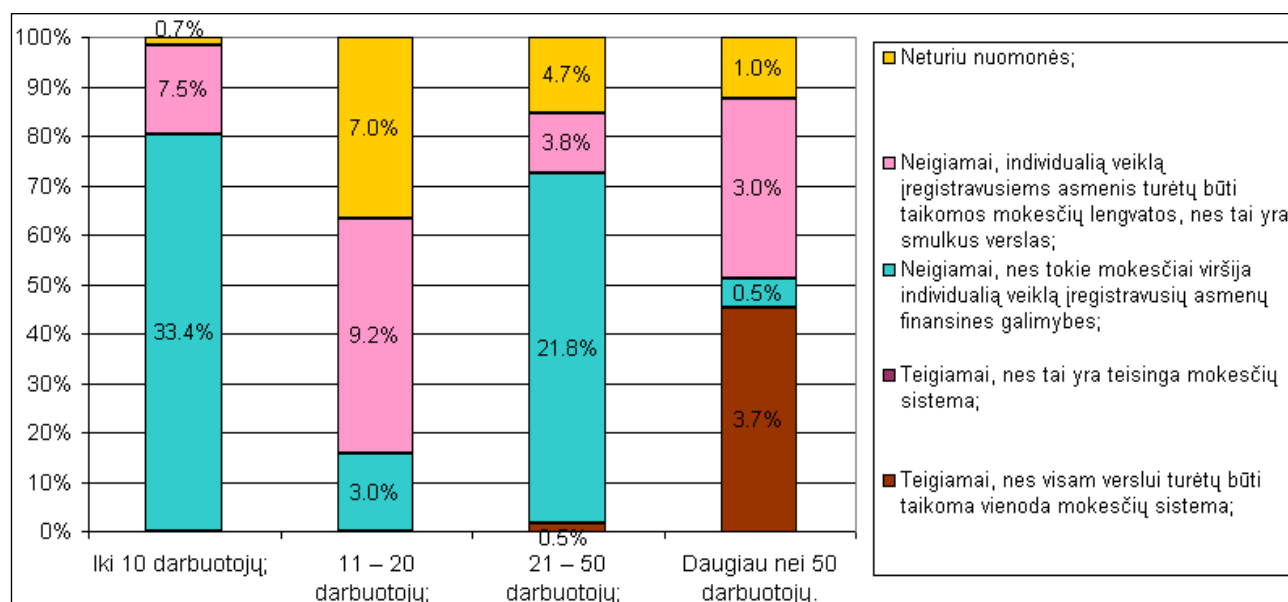
Šaltinis: sukurta autorės.

7 pav. Individualią veiklą įregistravusių asmenų apmokestinimo tvarkos pakeitimo vertinimas

4,2 % apklausoje dalyvavusių respondentų pasikeitusią individualios veiklos apmokestinimo sistemą įvertino teigiamai, nes jų manymu, visam verslui tyri būti taikoma vienoda mokesčių

sistema. Iš apklaustų verslo atstovų neatsirado nė vieno, kuris išsakytų teigiamą nuomonę apie šį pasikeitimą pagrįsdamas jį, kad tai teisinga mokesčių sistema. 58,3 % respondentų mano, kad dabartinė mokesčių sistema viršija individualia veikla užsiimančių asmenų finansines galimybes. 25 % verslo atstovų pasisako už tai, kad individualią veiklą įregistravusiems asmenims būtų taikomos mokestinės lengvatos, nes tai yra smulkusis verslas. 12,5 % respondentų nurodė, kad šiuo klausimu neturi savo nuomonės (žr. 7 pav.).

Pastebėtina, kad šiame darbe apibrėžtos kaip labai smulkios ir smulkios įmonės individualią veiklą įregistravusių asmenų apmokestinimo pakeitimą vertina labiau neigiamai, nei vidutinės ir stambios įmonės. 80 % apklausoje dalyvavusių labai smulkaus verslo atstovų individualios veiklos apmokestinimo tvarkos pakeitimą vertina neigiamai, nes tokie mokesčiai viršija individualią veiklą įregistravusių asmenų finansines galimybes. 18 % labai smulkaus verslo atstovų mano, kad individualia veikla užsiimantiems asmenims turėtų būti taikomos mokestinės lengvatos, nes tai smulkus verslas. 2 % labai smulkias įmones atstovaujančių respondentų šiuo klausimu neturi nuomonės. Tarp smulkių įmonių atstovų nuomonė, kad šiuo metu mokesčiai viršija individualią veiklą įregistravusių asmenų finansines galimybes, siekia 15 %. 47 % smulkaus verslo atstovų mano, kad individualią veiklą įregistravusiems asmenims turi būti taikomos mokestinės lengvatos. 38 % smulkias įmones atstovaujančių respondentų šiuo klausimu neturi nuomonės (žr. 8 pav.).

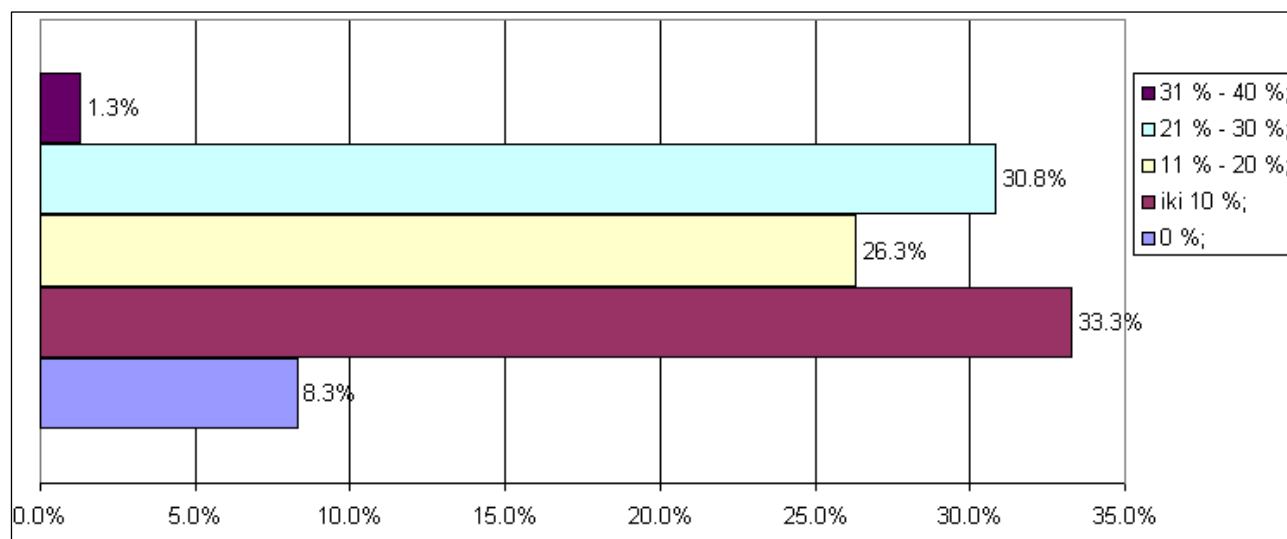
Šaltinis: sukurta autorės.

8 pav. Individualią veiklą įregistravusių asmenų apmokestinimo tvarkos pakeitimo vertinimo pasiskirstymas pagal įmonių dydžius

2 % vidutinių įmonių atstovų individualios veiklos apmokestinimo pasikeitimą vertina teigiamai, teigdami, kad visam verslui turi būti taikoma vienoda apmokestinimo sistema. 70 % respondentų atstovaujančių vidutinės įmonės mano, kad individualią veiklą įregistravę asmenys neturi pakankamai finansinių galimybių mokėti dabartinius mokesčius. 13 % vidutinių įmonių

atstovų mano, kad individualia veikla užsiimantiems asmenims turėtų būti taikomos mokestinės lengvatos. Ir 15 % vidutinių įmonių atstovai šiuo klausimu neturi nuomonės. Tuo tarpu 45 % stambių įmonių atstovų mano, kad visam verslui turi būti taikoma vienoda mokesčių sistema ir šiuo metu individualią veiklą įregistravusiems asmenims taikomi mokesčiai yra teisingi. 6 % stambias įmones atstovaujantys respondentai mano, kad šiuo metu individualiai veiklai taikomi mokesčiai viršija šių asmenų finansines galimybes. 37 % stambaus verslo atstovų mano, kad individualiai veiklai turėtų būti taikomos mokestinės lengvatos. 12 % stambaus verslo atstovų šiuo klausimu neturi nuomonės (žr. 8 pav.).

Tyrimo metu respondentų buvo prašoma nurodyti, kokios apimties mokesčius jų atstovaujama įmonė galėtų mokėti nepakenkdama įmonės veiklai ir plėtrai (žr. 9 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės.

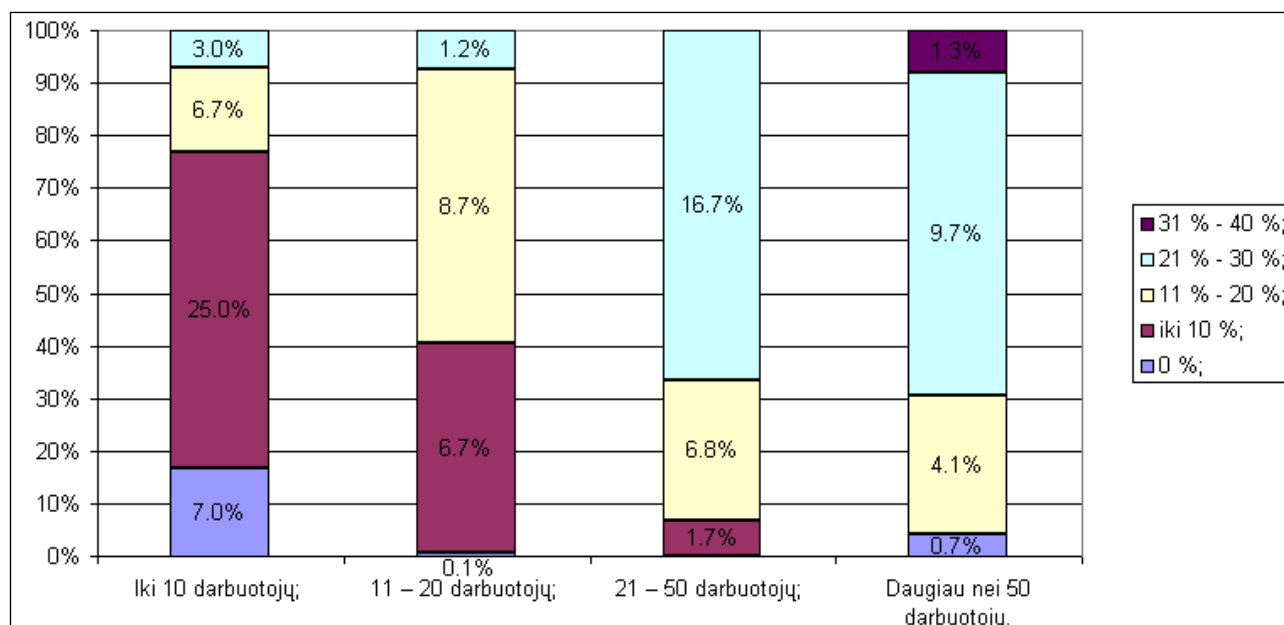
9 pav. Įmonių galimybės mokėti mokesčius

8,3 % verslo atstovų teigia, kad tik visiškas mokesčių panaikinimas įmonei nekenktų jos plėtrai. 35,8 % respondentų nurodė, kad mokesčiai iki 10 % nuo gautų įmonės pajamų yra riba, kuri nestabdytų šalies ekonomikos. 25 % verslo atstovų apmokestinimo ribą nurodė 11 % - 20 % pajamų. 30,8 % respondentų nurodė, kad jų atstovaujama įmonė galėtų mokėti mokesčius siekiančius iki 30 % bendrų pajamų. 1,3 % verslo atstovų nurodė jų atstovaujamos įmonės galimybes mokėti mokesčius iki 40 % nuo pajamų. Didesnės apimties mokesčių nenurodė nė vienas respondentas (žr. 9 pav.).

10 pav. grafiškai pateikiama, kaip respondentų atstovujamų įmonių galimybės mokėti tam tikro dydžio mokesčius nuo pajamų pasiskirstė pagal šiame darbe apibrėžtus įmonių dydžius. Grafike matyti, kad 17 % labai smulkių įmonių atstovai norėtų visiško mokesčių panaikinimo jų įmonei. 59 % labai smulkių įmonių gali mokėti mokesčius iki 10 % nuo pajamų. 16 % labai smulkių įmonių gali mokėti mokesčius iki 20 % nuo pajamų, ir 4 % tokių įmonių mokesčius siekiančius 30 % nuo pajamų. Smulkių įmonių galimybės mokėti mokesčius išauga, lyginant su

labai smulkiomis įmonėmis. 1 % tokių įmonių norėtų visiško mokesčių panaikinimo. 39 % iš jų pasirengusios mokėti iki 10 % nuo pajamų, 52 % smulkaus verslo atstovų nurodė, kad jų atstovaujamos įmonės pasirengusios mokėti iki 20 % mokesčių skaičiuojamų nuo pajamų, ir 8 % tokių įmonių – iki 30 % nuo pajamų.

Vertinant vidutinių įmonių mokestines galimybes, matyti, kad 8 % jų pasirengusios mokėti mokesčius iki 10 % nuo pajamų. 24 % vidutinių įmonių atstovų mano, kad jų atstovaujamos įmonės gali mokėti mokesčius siekiančius 20 % pajamų. 66 % tyrime dalyvavusių vidutinio verslo atstovų teigimu, pastarosios įmonės gali mokėti mokesčius iki 30 % nuo pajamų. Tyrimo metu pastebėta, kad stambios įmonės nenurodo žymiai padidėjusių galimybių mokėti didesnius mokesčius. Tik 8 % stambių įmonių atstovų nurodė, kad galėtų mokėti mokesčius siekiančius 40 % nuo pajamų. 62 % stambių įmonių pasirengusios mokėti mokesčius siekiančius 30 % pajamų. 26 % stambių įmonių norėtų mokėti mokesčius iki 20 % nuo pajamų. 4 % stambių įmonių atstovų nurodė, kad tik mokesčių panaikinimas nestabdytų verslo plėtros (žr. 10 pav.).

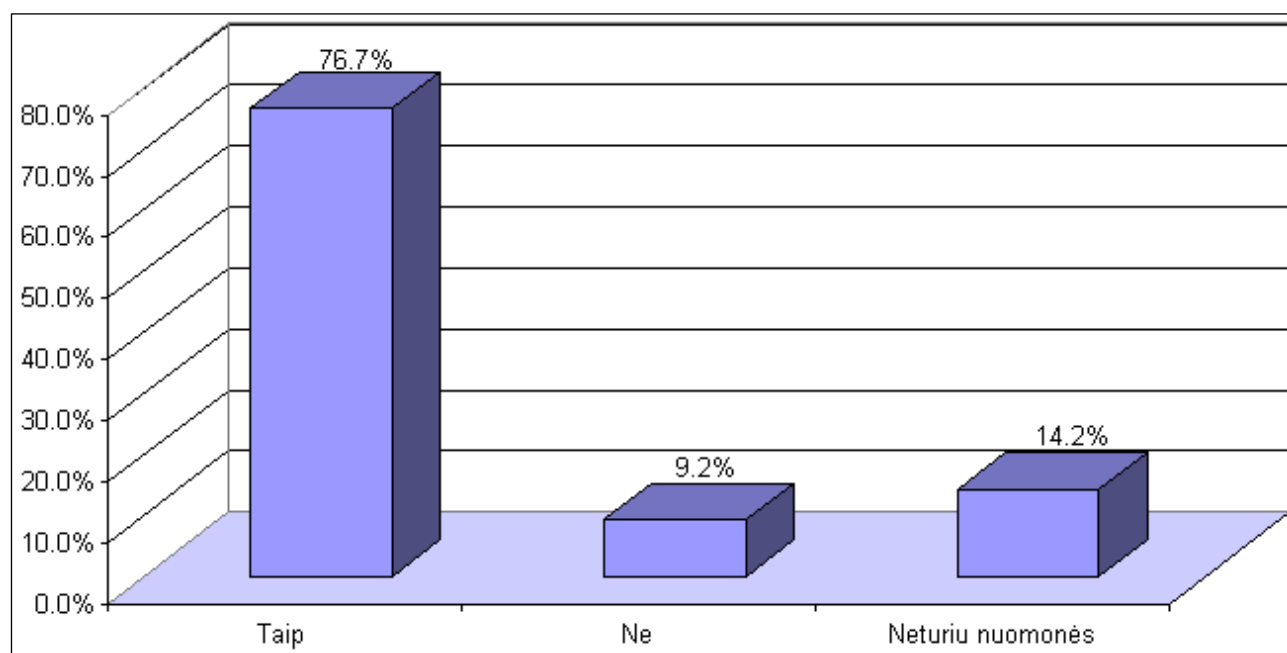
Šaltinis: sukurta autorės.

10 pav. Įmonių galimybių mokėti mokesčius pasiskirstymas pagal įmonių dydžius

Tyrimo metu išsiaiškinta, kad kuo didesnė įmonė, tuo ji pasirengusi mokėti didesnius mokesčius nepakenkdama įmonės plėtrai. Didžiausia mokesčių apimtis nurodyta 40 % nuo įmonės pajamų. Tačiau tokio dydžio mokesčius nurodė tik stambių įmonių atstovai. Smulkių įmonių atstovai pažymėjo mažesnės apimties mokesčius. Iš to galima daryti išvadas, kad smulkių įmonių pajėgumai mokėti mokesčius yra mažesni lyginant su stambiais įmonėmis.

Tyrimo metu respondentų buvo klausama, ar mokesčių tarifų didinimas skatina slėpti mokesčius. 76,7 % verslo atstovų atsakė „taip“. 9,2 % pažymėjo atsakymą „ne“, ir 14,2 % nurodė, kad šiuo klausimu neturi nuomonės. Pastebėtina, kad visi respondentai, pasirinkę variantą „ne“,

atstovauja vidutines ir stambias įmones. Galima daryti išvadas, kad labai smulkios ir smulkios įmonės yra jautresnės mokesčių tarifų pakeitimams nei vidutinės ir stambios įmonės (žr. 11 pav.).

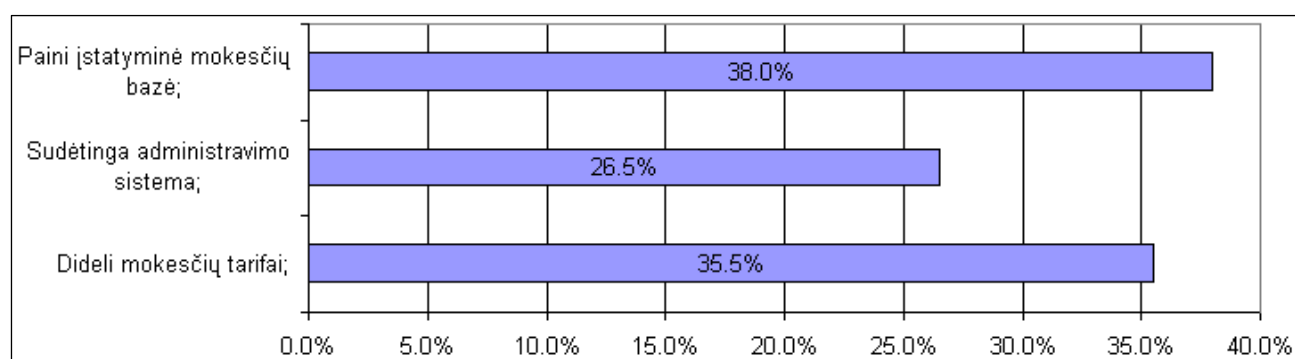

Šaltinis: sukurta autorės.

11 pav. Mokesčių tarifų didinimo vertinimas

Tyrimo dalyvavusių respondentų buvo prašoma nurodyti, jų nuomone problematiškiausius Lietuvos mokesčių sistemos elementus. 38 % apklausos dalyvių pirmiausia išskyrė painią įstatyminę mokesčių bazę. 26,5 % verslo atstovų pažymėjo sudėtingą mokesčių sistemą. Ir 35,5 % respondentų didelius mokesčių tarifus išskyrė kaip problematiškiausią mokesčių sistemos elementą (žr. 12 pav.).

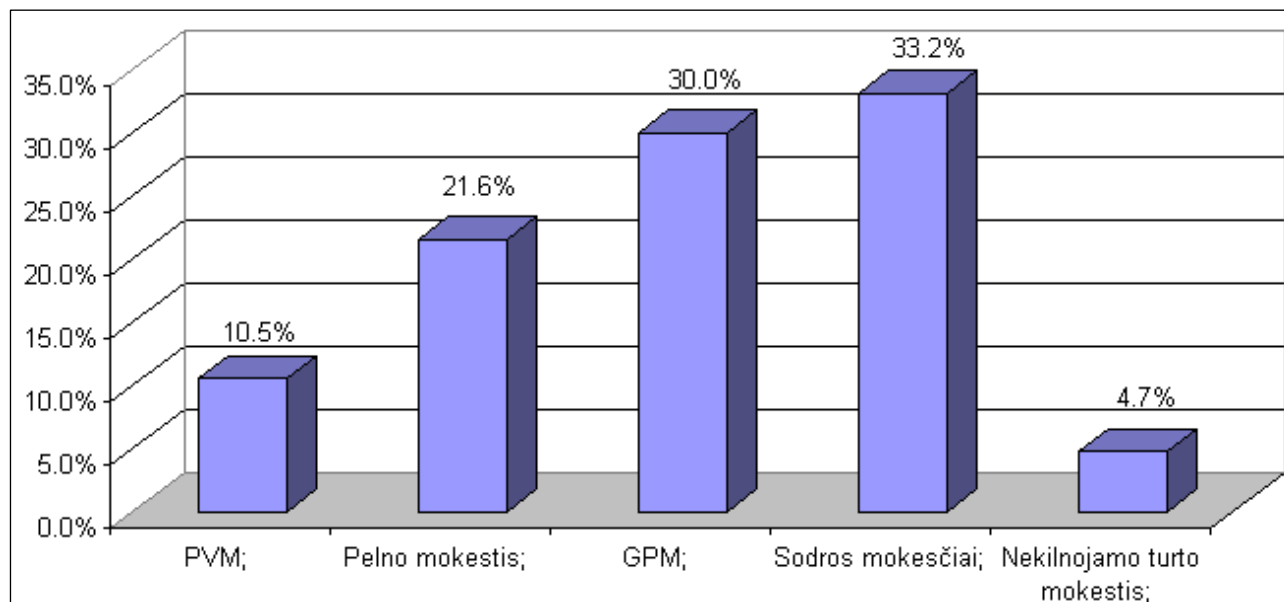
Papildomai verslo atstovai nurodė, kad Lietuvoje mokesčių sistema apsunkina buhalterinį darbą, kad iš įmonių reikalaujama daug buhalterinių ataskaitų, deklaracijų, kurių užpildymas reikalauja daug laiko sąnaudų ir žinių. Respondentai pageidauja, kad smulkioms įmonėms būtų taikoma supaprastinti reikalavimai buhalterijai, kad vien verslo savininkas galėtų apskaičiuoti, deklaruoti ir sumokėti visus mokesčius patirdamas minimalias laiko sąnaudas.

Šaltinis: sukurta autorės.

12 pav. Problematiškiausi Lietuvos mokesčių sistemos elementai

Respondentai tyrimo metu vertino, kurie Lietuvoje renkami mokesčiai yra problematiškiausi jų atstovaujamai įmonei. 33,2 % apklausoje dalyvavusių verslo atstovų nurodė, kad mokesčiai mokami Valstybinei socialinio draudimo fondo valdybai (toliau Sodrai) yra vienas iš daugiausia finansinių problemų keliančių mokesčių. 30 % respondentų išskyrė GPM. 21,6 % respondentų pažymėjo Pelno mokestį. 10,5 % verslo atstovų išskyrė PVM ir 4,7 % verslo atstovų pažymėjo Nekilnojamo turto mokestį (žr. 13 pav.).

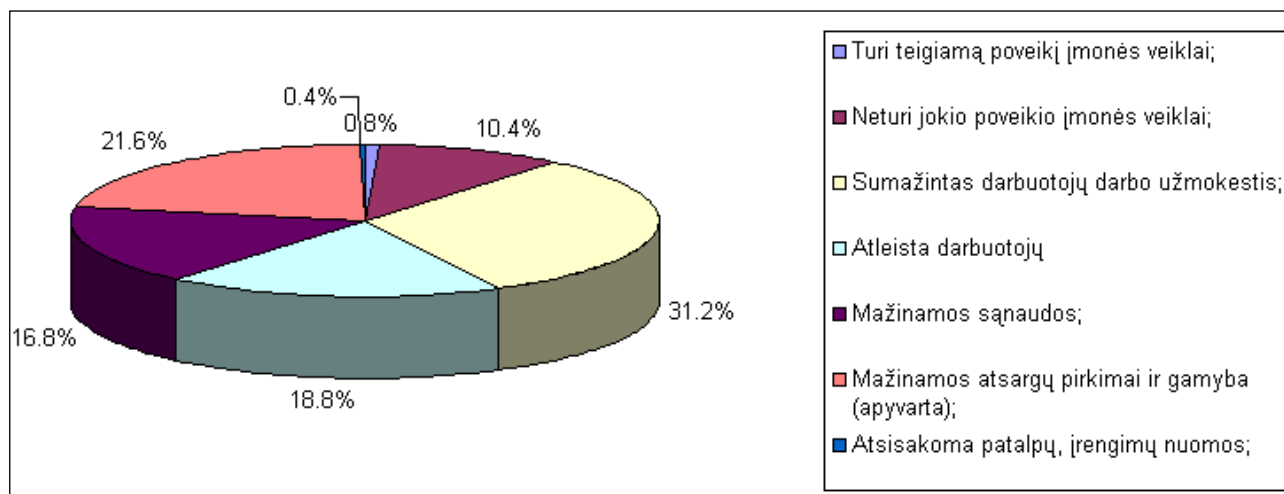

Šaltinis: sukurta autorės.

13 pav. Verslo atstovų išskirti problematiškiausi mokesčiai

Iš tyrimo rezultatų matyti, kad didžiausia našta įmonėms yra darbo užmokesčių apmokestinantys mokesčiai. Šiuos mokesčius išskyrė daugiau nei 50 % apklausoje dalyvavusių verslo atstovų. Pastebėtina, kad šie mokesčiai mokami ir deklaruojami kiekvieną mėnesį, tad verslo atstovai juos vertina kaip problematiškus ne tik dėl didelių tarifų, bet ir dėl sudėtingos, daug laiko sąnaudų reikalaujančios apskaitos.

Verslo atstovai tyrimo metu nurodė, kokius pasikeitimus įmonės veikloje ir plėtros galimybėms turėjo vykdoma mokesčių reforma. 0,8 % tyrime dalyvavusių respondentų mano, kad mokesčių reforma turi teigiamą įtaką jų atstovaujamos įmonės veiklai. 10,4 % verslo atstovų mano, kad mokesčių reforma neturi jokios įtakos jų įmonei. 31,2 % respondentų nurodė, kad jų atstovaujamoje įmonėje buvo sumažintas darbuotojų darbo užmokestis. 18,8 % verslo atstovų teigia, kad dėl mokesčių reformos jų atstovaujamoje įmonėje buvo atleista darbuotojų. 16,8 % respondentų nurodo, kad jų atstovaujamoje įmonėje mažinamos sąnaudos. 21,6 % verslo atstovų teigia, kad jų įmonėje mažinama atsargų pirkimai ir gamyba (įmonės apyvarta). 0,4 % respondentų nurodė, kad jų atstovaujamoje įmonėje dėl mokesčių reformos buvo atsisakyta patalpų, įrengimų nuomos (žr. 14 pav.).

Šaltinis: sukurta autorės.

14 pav. Mokesčių reformos poveikis įmonėms

14 pav. pateikiama grafikas, kuriame vaizduojama, kaip mokesčių reformos poveikis įmonėms pasiskirstė pagal jų dydžius. Kaip matyti iš grafiko, 49 % labai smulkių įmonių atstovų nurodė, kad dėl mokesčių reformos jų įmonėse buvo sumažinti darbo užmokesčiai. 13 % labai smulkias įmones atstovaujančių respondentų teigia, kad buvo sumažintas darbuotojų skaičius. 28 % verslo atstovų nurodė, kad jų įmonėse mažinamos sąnaudos. Daugiau nei 9 % labai smulkių įmonių atstovų teigia, kad jų įmonėse mažinama atsargų pirkimai, gamyba dėl nepakankamų apyvartinių lėšų. Ir mažiau nei 1 % labai smulkias įmones atstovaujančių respondentų nurodė, kad jų įmonėje atsisakoma patalpų, įrengimų nuomos, siekiant mažinti įmonės sąnaudas (žr.15 pav.).

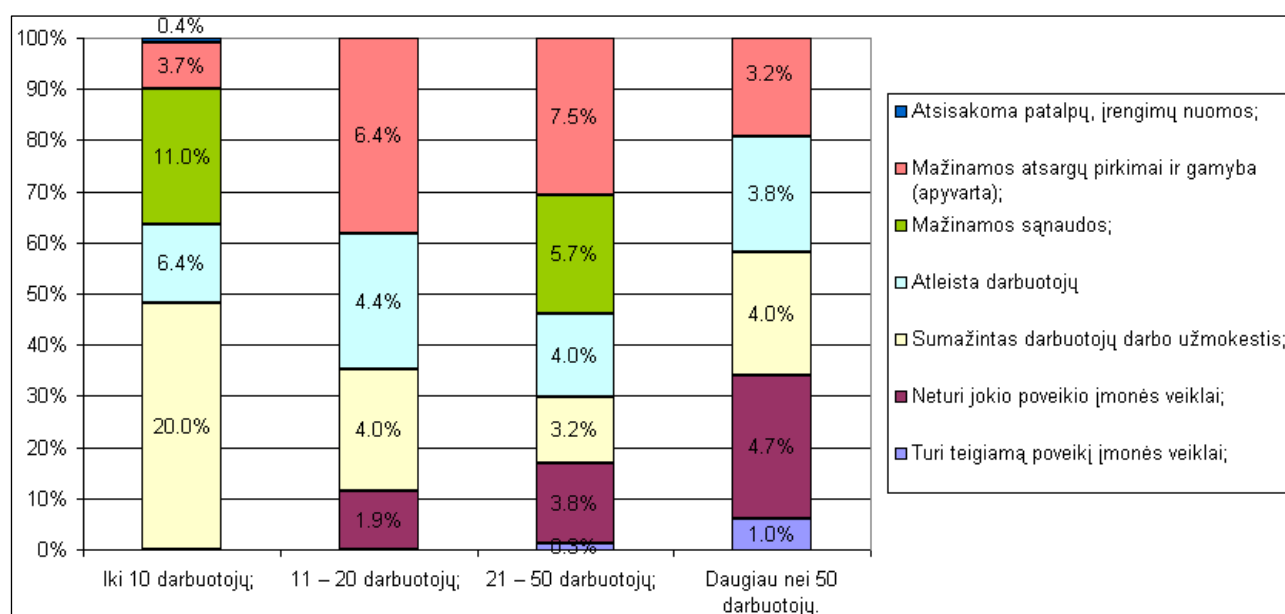
Tuo tarpu 11 % smulkių įmonių atstovų mano, kad vykdoma mokesčių reforma neturi jokio poveikio jų įmonės veiklai. 24 % smulkias įmones atstovaujančių respondentų nurodė, kad dėl vykdomos mokesčių reformos įmonėje mažinami darbuotojų darbo užmokesčiai. 26 % smulkių įmonių atstovų teigia, kad jų įmonėse buvo atleista darbuotojų. 39 % smulkias įmones atstovaujančių respondentų nurodė, kad jų įmonėje mažinami atsargų pirkimai, gamyba ir apyvartos (žr.15 pav.).

Pastebėtina, kad 1 % vidutinių įmonių mano, kad mokesčių reforma turi teigiamą poveikį jų įmonei. 13 % šių įmonių atstovų mano, kad mokesčių reforma neturi jokio poveikio verslui. 12 % vidutinių įmonių atstovų nurodė, kad jų įmonėje buvo sumažintas darbuotojų darbo užmokestis. 17 % teigia, kad buvo atleista darbuotojų. 23 % vidutinį verslą atstovaujančių respondentų teigimu, jų įmonėse buvo mažinamos sąnaudos. 30 % vidutinio verslo atstovų teigia, kad dėl mokesčių reformos jų įmonėje mažinami atsargų pirkimai, gamyba (žr.15 pav.).

Stambaus verslo atstovų nuomonė apie mokesčių reformą yra geresnė, nes net 6 % jų mano, kad dabartiniai mokesčių sistemos pakeitimai turi teigiamą poveikį verslui. 26 % stambų verslą atstovaujančių respondentų mano, kad mokesčių reforma neturi jokios įtakos jų įmonėms. 23 % stambaus verslo atstovų nurodo, kad jų įmonėse buvo mažinami darbo užmokesčiai. 21 % stambių

įmonių buvo atleista darbuotojų. 19 % stambių įmonių mažinami atsargų pirkimai, gamyba (žr. 15 pav.).

Iš 15 pav. pateikiamos grafiko matyti, kad labai smulkios ir smulkios įmonės jautriau reaguoja į mokesčių pakeitimus. Tuo tarpu daugiau nei 34 % stambių įmonių atstovų mano, kad mokesčių reforma turi teigiamą arba neturi jokio poveikio verslui. Taip pat pastebėtina, kad mokesčių reformai jautriausia sritis yra darbo jėga. Kaip matyti, visų dydžių įmonėse, nors ir skirtingais procentais, tačiau buvo mažinami darbo užmokesčiai bei atleista dalis darbuotojų. Labai smulkiose ir smulkiose įmonėse šie rodikliai yra didesni už vidutinėse ir stambiose įmonėse. Maždaug 63 % labai smulkių įmonių ir maždaug 50 % smulkių įmonių buvo mažinami darbo užmokesčiai ir atleidžiami darbuotojai. Kuomet tokių pat pakeitimų buvo atlikta 27 % vidutinių įmonių, ir 46 % stambių įmonių.

Šaltinis: sukurta autorės.

15 pav. Mokesčių reformos poveikio įmonėms pasiskirstymas pagal įmonių dydžius

Apibendrinant atliktą tyrimą, galima daryti išvadas, kad verslo atstovai Lietuvoje yra nepatenkinti mokesčių sistema ir ypatingai dabar vykdoma mokesčių reforma. Respondentai nurodė, kad staiga pakeisti mokesčiai ir mokesčių tarifai sukėlė administracinių ir finansinių sunkumų. Mokesčių reforma su ilgesniu pereinamuoju laikotarpiu, būtų sukėlus mažiau nepatogumų ir sąnaudų verslui. Tyrime dalyvavę respondentai nurodė, kad daugiausia finansinių ir administracinių sunkumų sukelia darbo jėgos apmokestinimas, t.y. GPM, PSD ir mokesčiai Sodrai. Kad suprasti verslo atstovų nepasitenkinimą darbo jėgos apmokestinimo sistema, verta ją paanalizuoti. Toliau darbe pateikiama darbo užmokesčio ir nuo jo skaičiuojamų mokesčių apskaičiavimo tvarka.

Sakykime darbuotojui yra priskaitomas 1000 Lt darbo užmokestis.

Kiekvienam darbuotojui yra apskaičiuojamas jam taikomas mėnesio NPD pagal formulę: mėnesio NPD = 470 – 0,2* (gyventojų mėnesio su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais susijusios pajamos – 800).

Analizuojamu atveju yra: mėnesio NPD = 470 – 0,2 * (1000 – 800) = 430 Lt;

Tuomet GPM skaičiuojamas: GPM = (1000 – 430) * 0,15 = 85,50 Lt ;

PSD skaičiuojamas nuo priskaičiuoto darbo užmokesčio: PSD = 1000 * 0,06 = 60,00 Lt;

Valstybinio socialinio draudimo įmokos skaičiuojamos nuo priskaičiuoto darbo užmokesčio ir mokamos darbuotojui: 1000 * 0,03 = 30,00 Lt.

Šie mokesčiai išskaičiuojami iš darbuotojui priskaičiuoto darbo užmokesčio, tad :

Darbuotojui išmokamas darbo užmokestis = 1000 – 85,50 – 60,00 – 30,00 = 824,50 Lt.

PSD kurį moka draudėjas (darbdavys) = 1000 * 0,03 = 30,00 Lt;

Valstybinio socialinio draudimo įmokos mokamos draudėjo = 1000 * 0,277 = 277,00 Lt;

Įmokos į garantinį fondą = 1000 * 0,002 = 2,00 Lt.

Taigi, įmonė už vieną darbuotoją, kuriam išmokamas 824,50 Lt darbo užmokestis, per mėnesį turi sumokėti iš viso mokesčių 484,50 Lt. Analizuojamu atveju, mokesčiai sudaro 58,7 % darbuotojui išmokamo darbo užmokesčio. Tokio dydžio mokesčiai yra didelė našta, kurią sumažinus, įmonės galėtų darbuotojams išmokėti didesnius darbo užmokesčius, arba investuoti į įmonės plėtrą, naujas technologijas, naujų darbo vietų kūrimą ir pan. Darbo jėgos apmokestinimas yra problematiška mokesčių sistemos dalis ne tik dėl didelių tarifų, bet ir dėl sudėtingos skaičiavimo tvarkos. Nuo kiekvieno priskaičiuoto darbo užmokesčio skaičiuojami 6 atskiri mokesčiai skirtingais tarifais ir individualus mėnesinis NPD. Tokia apmokestinimo sistema reikalauja daug laiko ir finansinių sąnaudų.

Tyrimo metu pastebėta, kad smulkios įmonės labiau jautrios mokesčių pakeitimams ir šių įmonių atstovai mokesčių reformą vertina labiau neigiamai lyginant su stambių įmonių atstovais. Taip pat pastebėta, kad įmonės, susidūrusios su finansinėmis problemomis, apyvartinių lėšų trūkumais, pirmiausia daro pakeitimus susijusius su įmonės darbo jėga – mažinami darbo užmokesčiai, atleidžiami darbuotojai. Iš to galima daryti išvadas, kad darbo jėgos apmokestinimas yra viena jautriausių problemų įmonėms ir kad įmonės mažindamos darbo jėgą ar išmokamus darbo užmokesčius pajunta greitą ir efektyvų mokesčių sąnaudų mažinimą.

Lyginant šio tyrimo rezultatus su R. Stačioko, L. Šerėnienės ir A. Mažeikos (2004), Telšių rajono verslininkų asociacijos (2006) atliktų tyrimų rezultatais pastebėta pasikeitusi verslo atstovų nuomonė išskiriant problematiškiausius mokesčius. Šio tyrimo metu respondentai išskyrė Socialinio draudimo ir GPM kaip mokesčius, sukeliančius daugiausia finansinių ir administracinių sunkumų. Ankstesnių tyrimų metu verslo atstovai problematiškiausiais išskyrė PVM bei GPM mokesčius.

Tačiau liena nepakitusi tendencija, kad smulkios įmonės yra labiau jautrios mokesčiams bei mokesčių pakeitimams.

Vertinant tyrimo rezultatus, yra patvirtinama iškelta hipotezė 1: „Lietuvos mokesčių sistema nesudaro tinkamų sąlygų privačiam verslui vystytis“. Remiantis tyrimo dalyvavusių verslo atstovų nuomone, Lietuvos mokesstinė bazė uždeda didelę mokesčių našta, kuri stabdo verslo plėtrą. Mokesčių našta sunkiau pakeliama labai smulkioms ir smulkioms įmonėms, kurios dėl finansinių resursų trūkumo stabdo įmonių plėtrą.

Tačiau atlikto tyrimo rezultatų negalima vertinti vienareikšmiškai, nes mokesčių reforma vykdoma kartu su pasaulinės ekonomikos sąstingiu, kuris turi ryškų efektą ir Lietuvos ekonomikai. Atskirti tiksliai, kuri dalis neigiamų pasikeitimų įmonių veikloje vyksta dėl mokesčių reformos ir kuri dėl ekonomikos lėtėjimo, itin sunku. Tyrimo dalyvavę respondentai nurodo, kad jų atstovaujamosiose įmonėse buvo atleista darbuotojų, mažinami darbo užmokesčiai, mažinamos sąnaudos ir kt., tačiau negalima vienareikšmiškai teigti, kad visi šie pokyčiai vykdomi įtakojami vien mokesčių reformos.

Tad siekiant įvertinti ir prognozuoti mokesčių reformos poveikį Lietuvos ekonomikai, atliekama šalies BVP ir mokesčių pajamų ribinio santykio analizė bei BVP ir mokesčių pajamų rodiklių pakitimą po mokesčių reformos įgyvendinimo.

3.3. Lietuvos BVP ir mokesčių pajamų ryšių analizė

Atlikus verslo atstovų apklausą, matyti, kad verslininkai vertina neigiamai Lietuvos mokesčių sistemą ir ypatingai 2009 m. mokesčių reformą, kurios metu buvo padidinti kai kurių mokesčių tarifai, panaikintos lengvatos. Tačiau nustatyti tikrą mokesčių reformos efektą šalies verslui ir visai ekonomikai bus įmanoma tik vėliau, kuomet matysis ilgesnio laikotarpio rezultatai. Taip pat sunku atskirti mokesčių reformos įtaką šalies ekonomikai nuo pasaulinės ir Lietuvos ekonominės krizės efekto šalies ūkiui. Tad toliau darbe nagrinėjama šalies ekonominių rodiklių ir mokesčių biudžeto pajamų kaita.

Didžiąją dalį Lietuvos BVP sukuria privatusis verslas, ir maždaug tik 15 – 16 % viešasis sektorius (Socialinės ir ekonominės plėtros centras, 2007). Tad nagrinėjant šalies biudžeto mokesčių pajamų santykį su šalies ekonomikos tendencijomis, galima naudoti BVP rodiklius, kaip verslo kuriamos vertės, gaunamų pajamų rodiklius.

Siekiant nustatyti ir iširti Lietuvos BVP ir mokesčių pajamų ryšį, buvo surinkti 1996 – 2008 m. statistiniai šalies BVP ir mokesčių pajamų duomenys (žr. 9 lentelė). Analizuojant lentelėje pateikiamus duomenis matyti, kad Lietuvos biudžeto mokesčių pajamos nuosekliai auga, išskyrus 1998 – 2000 m. Šio laikotarpio mokesčių pajamų sumažėjimą galima sieti su Rusijos

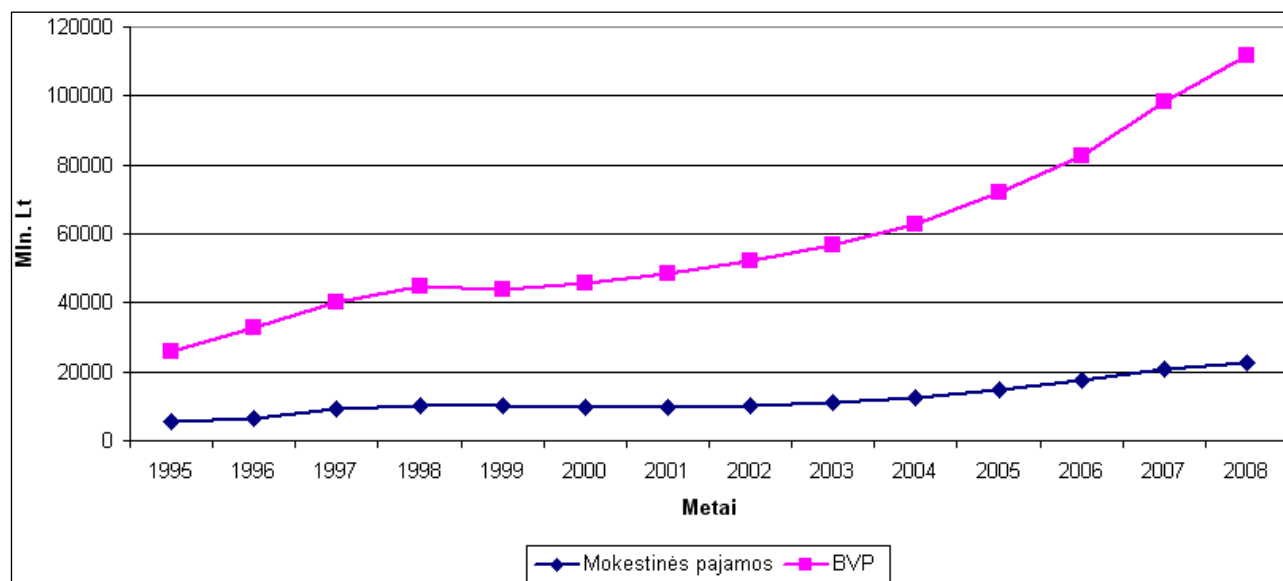
krize (1998 -1999 m.) ir dėl to patirta verslo stagnacija šalyje (R. Janušauskas, 1998). Taip pat pastebėtina, kad 1997 m. įvestos pelno mokesčio lengvatos pelnui, naudojamam investicijoms ir 2000 m. sumažinamas pelno mokestis nuo 29 % iki 24 %. Galima daryti prielaidas, kad šių tarifų sumažinimas taip pat turėjo reikšmės sumažėjusioms biudžeto pajamoms. Tačiau analizuojant Lietuvos BVP kaitą tuo pačiu laikotarpiu matyti, kad BVP rodiklio kritimas buvo tik 1999 m. O 2000 m., sumažinus pelno mokesčio tarifą, BVP apimtis išaugo beveik 5 % lyginant su praėjusiais metais. Galima daryti išvadas, kad nagrinėjamu laikotarpiu mokesčių mažinimas davė teigiamų rezultatų skatinant šalies verslą.

9 lentelė

Lietuvos BVP ir mokestinės biudžeto pajamos 1996 – 2008 m., mln. Lt

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Mokestinės pajamos	6564	9015	10240	9996	9619	9745	10365	11212	12506	14701	17421	20925	22538
BVP	32740	39998	44699	43667	45737	48637	52070	56959	62698	72060	82793	98139	111520

Šaltinis: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės.

Šaltinis: sukurta autorės pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenis

16 pav. BVP ir Lietuvos biudžeto mokesčių pajamų kaita 1995 – 2008 m.

16 pav. pateikiamas grafikas, kuriame atsispindi Lietuvos BVP ir biudžeto mokesčių pajamų augimas 1995 – 2008 m. Kaip matyti grafike, mokesčių pajamų augimo tempai yra mažesni lyginant su BVP augimo tempais. Pateiktame grafike matyti, kad verslo kuriama vertė, gaunamos pajamos auga didesniais tempais ir didžiausi augimo tempai fiksuojami nuo 2004 m. Kaip vieną iš priežasčių paaiškinančių BVP augimo tempus galima nurodyti verslo plėtrą, Lietuvos narystę Europos Sąjungoje ir išaugusią tarptautinę prekybą bei užsienio investicijas. Verslo plėtrą ir užsienio investicijas skatinančius elementus galima nurodyti pelno mokesčio sumažinimą nuo 24 %

iki 15 %, GPM mažinimą nuo 33 % iki 27 % ir vėliau iki 24 %, NPD didinimas. Sumažinti mokesčiai skatina verslo plėtrą, dėl ko ir iš mažesnių mokesčių tarifų šalies biudžetas surenka didesnes mokestines pajamas, o dėl besiplečiančio verslo auga šalies BVP ir kiti ekonominiai rodikliai.

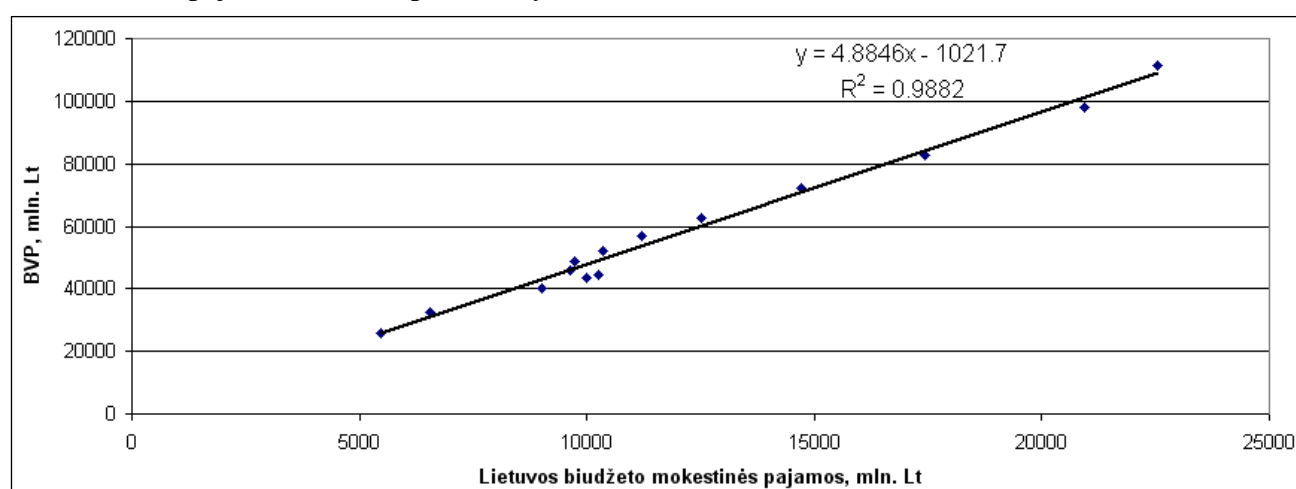
17 pav. pateikiamas Lietuvos BVP ir biudžeto mokestinių pajamų priklausomybės grafikas su tiesinio trendo lygtimi, išreikšta formule:

$$Y = 4,8846 x - 1021,7;$$

Kurioje y – Lietuvos BVP;

x – mokestinės pajamos.

Tiesinės trendo lygties koeficientas $R^2 = 0,9882$ ir rodo tiesinės trendo lygties atitikimą BVP ir mokestinių pajamų reikšmių pasiskirstymui.

Šaltinis: sukurta autorės pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenis

17 pav. BVP ir Lietuvos biudžeto mokestinių pajamų santykis

Siekiant ištirti Lietuvos BVP ir biudžeto mokestinių pajamų tarpusavio priklausomybę, buvo ištirtas koreliacinis (statistinis) ryšys. Apskaičiuotas koreliacijos koeficientas, kuris parodo dydžių tarpusavio ryšį ir kaip vieno dydžio pokytis lemia kito dydžio pokytį.

Mūsų nagrinėjamu atveju, Lietuvos BVP ir biudžeto mokestinių pajamų koreliacijos koeficientas:

$$\text{Multiple R} = 0,994082293.$$

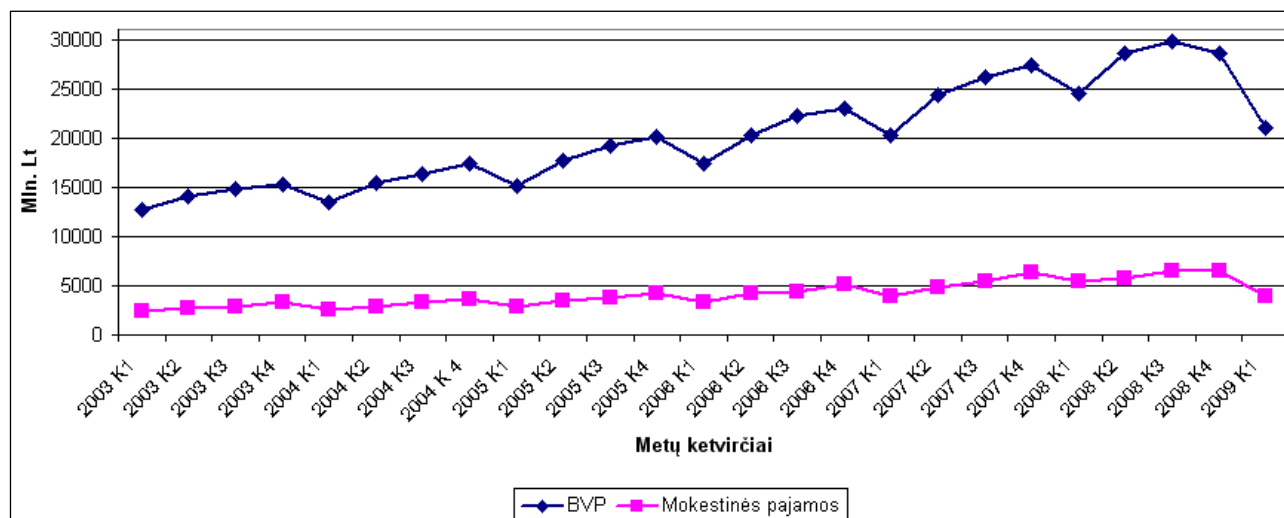
Koreliacijos koeficientas rodo, kad nagrinėjamų dydžių, tai yra, BVP ir mokestinių pajamų ryšys bei tarpusavio priklausomybė yra labai didelė, beveik lygi 1, kas rodo, kad pakitus vienam iš rodiklių, tiesiogiai kinta ir kitas rodiklis.

Atliekant tyrimą buvo apskaičiuotas determinacijos koeficientas, kuris rodo kiek procentų bendrosios variacijos galima paaiškinti faktorinio požymio kitimu. Mūsų nagrinėjamu atveju

$$R \text{ Square} = 0,988199605.$$

Šiuo atveju determinacijos koeficientas rodo, kad mokestinės pajamos lemia šalies BVP 98 %.

Iš šių apskaičiuotų koeficientų galima daryti išvadas, kad BVP ir surenkamos valstybės mokestinės pajamos tarpusavyje labai tarpiai susiję. Kol mokesčiai šalyje neviršija verslo finansinių galimybių juos sumokėti, tol šalies BVP rodikliai kyla ir matomas ekonomikos augimas. Tačiau mokesčių padidinimas iki ribos, kuomet verslas tampa nebepajėgus sumokėti mokesčių, mažėja mokestinės šalies biudžeto mokestinės pajamos, krenta ir ekonomikos rodikliai, stabdoma ekonomikos augimas.

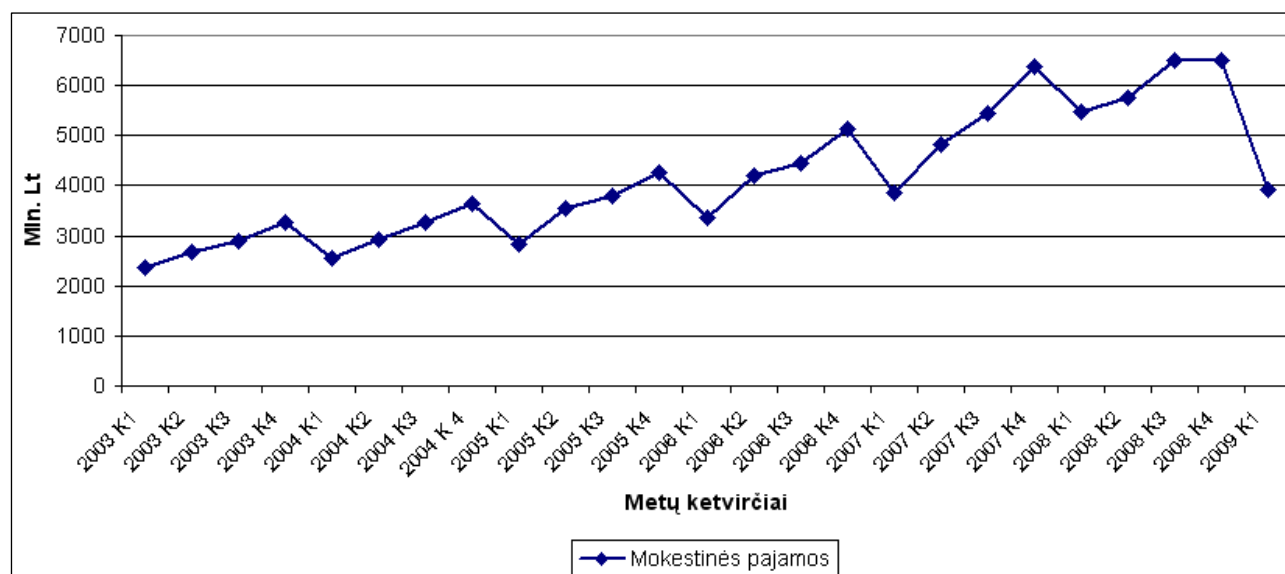
Šaltinis: sukurta autorės pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenis

18 pav. BVP ir Lietuvos biudžeto mokestinės pajamos 2003 m. I ketv. – 2009 m. I ketv.

Kaip pavyzdį galima nagrinėti Lietuvos 2009 m. mokesčių reformą, kurios metu, kaip buvo aptarta anksčiau, buvo padidinta mokesčių našta verslui. 18 pav. grafiškai pateikiama Lietuvos BVP ir mokestinių pajamų kaita ketvirčiais nuo 2003 m. Grafike matyti ilgo laikotarpio BVP ir mokestinių pajamų nuoseklus augimas su pastebimais sezoniniais svyravimais, kurie lemia pirmojo ketvirčio BVP ir mokestinių pajamų rodiklių kritimą ir vėlesnių ketvirčių augimą, fiksuojant paskutinį ketvirtį geriausią ekonominių rodiklių atžvilgiu (žr. 18 pav.).

Analizuojant BVP ir mokestinių pajamų augimo tendencijas, matyti, kad 2009 m. I ketvirčio rodikliai yra neigiamo augimo, tai yra mažėja BVP ir mažėja mokestinės pajamos (žr. 19 pav.). BVP mažėjimas fiksuojamas jau 2008 m. IV ketvirtyje, tačiau dar nedidelis, vos 4,3 % lyginant su 2008 m. III ketvirčiu. Nors ankstesniais metais IV ketvirčio BVP rodikliai viršija III ketvirčio rodiklius. 2009 m. I ketvirčio BVP rodiklis krenta 36,2 % lyginant su 2008 m. IV ketvirčiu, kuomet paprastai pirmųjų ketvirčių BVP rodikliai krisdavo 11 – 16 % lyginant su praėjusių metų paskutiniais ketvirčiais. 2009 m. I ketvirčio BVP rodiklis nukrito maždaug iki 2006 m. pasiektų BVP rodiklių. Tai yra, ekonomikos rodikliai nukrito iki prieš du metus turėto ekonomikos lygio. Priežastys, kodėl taip staiga ir taip ryškiai nukrito ekonomikos rodikliai, yra dvejopos. Pirmiausia pasaulinę ekonomiką sukūrėusi ekonominė krizė, kuri daro didelę reikšmę ir Lietuvos ekonomikai,

ypatingai finansiniam sektoriui. Finansų institucijoms sustabdžius ar pasunkinus kreditų išdavimus, mažėjant paslaugų bei prekių apyvartoms, verslas susiduria su finansinėmis problemomis. O antra, Lietuvos Vyriausybei padidinus tam tikrus mokesčius, kai kurios įmonės ir privatūs asmenys stabdo veiklą arba dalį veiklos oficialiai neapskaito ir slepia mokesčius.

Šaltinis: sukurta autorės pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenis

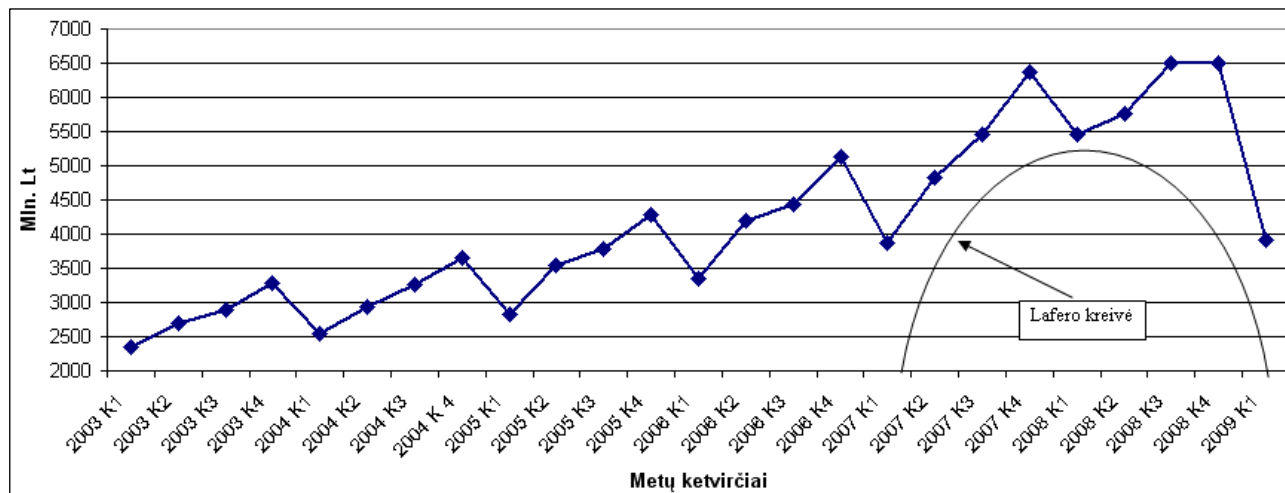
19 pav. Lietuvos biudžeto mokestinės pajamos

Mokestinių pajamų rodikliai vaizduojami 19 pav. Grafike matyti, kad Lietuvos biudžeto mokestinės pajamos taip pat turi sezoniškų svyravimų kaip ir BVP rodikliai. Pirmuose metų ketvirčiuose pastebimas mokestinių pajamų sumažėjimas, o sekančiais ketvirčiais – augimas ir paskutinio ketvirčio metu surenkama daugiausia mokestinių pajamų. Taip pat matomas bendras mokestinių pajamų augimas kasmet. Išskirtiniais tampa 2008 m. IV ketv., kuomet mokestinės pajamos beveik nekinta lyginant su praeitu ketvirčiu (nors paprastai fiksuojamas paskutinio metų ketvirčio mokestinių pajamų išaugimas lyginant su praeitu ketvirčiu) ir 2009 m. I ketv. kuomet fiksuojamas staigus mokestinių biudžeto pajamų sumažėjimas net 66 % lyginant su prieš tai buvusiu ketvirčiu (nors kitais metais matomi mokestinių pajamų sumažėjimai apie 27 – 33 % lyginant su prieš tai buvusiu ketvirčiu).

Analizuojant Lietuvos biudžeto mokestinių pajamų grafiką, matyti, kad 2009 m. I ketv. mokestinės pajamos nukrito maždaug iki 2007 m. I ketv. mokestinių pajamų lygį, nors per 2007 m. ir 2008 m. buvo matomas Lietuvos ekonomikos ir kartu biudžeto mokestinių pajamų augimas.

20 pav. pateikiama biudžeto mokestinių pajamų grafikas su Lafero kreive. Kaip matyti, paskutinių dviejų metų mokestinių pajamų rodikliai pasiskirsto pagal Lafero kreivę, tai yra stebimas mokestinių pajamų augimas ir smukimas padidinus mokesčius. A. Lafero teigė, kad mokesčius galima didinti iki tam tikros ribos, kurią pasiekus ir peržengus, mokestinės pajamos ima vėl mažėti dėl stabdomos ekonomikos. Atsižvelgiant į A. Lafero iškeltas idėjas bei į anketinės verslo atstovų apklausos rezultatus, galima daryti prielaidą, kad 2009 m. pradžioje diegiama mokesčių reforma

uždėjo per didelę finansinę naštą verslui, dėl ko mažėja biudžeto mokestinės pajamos ir stabdoma šalies ekonomika. Kaip jau buvo minėta anksčiau, ekonomikos smukimo ir mokestinių pajamų mažėjimo viena iš priežasčių galima laikyti pasaulio ekonominę krizę, tačiau iš atliktų tyrimų matyti, kad mokesčių reforma Lietuvos verslo plėtrą ne skatina, o stabdo.

Šaltinis: sukurta autorės pagal Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenis

20 pav. Lietuvos biudžeto mokestinės pajamos ir Lafero kreivė

Iš atliktos Lietuvos BVP ir biudžeto mokestinių pajamų rodiklių analizės, galima daryti išvadas, kad šalies ekonomikos padėtį atspindintis BVP ir biudžeto mokestinės pajamos yra tarpiai susiję ir vienas kitą įtakojantys rodikliai. Mokestinė našta verslui yra tiesiogiai šalies BVP įtakojantis veiksnys, kuris kaip matome lemia biudžeto mokestines pajamas. Šiuo metu Lietuvoje galima stebėti pavyzdį, kaip didelė mokesčių našta, viršijanti mokesčių mokėtojų finansines galimybes, gali stabdyti šalies ekonomiką, įtakoti neigiamą verslo atstovų požiūrį į šalies vykdomą mokestinę politiką. 2009 m. antrojo ir trečiojo ketvirčio BVP ir mokestinių pajamų rodikliams prognozuojamas augimas, tačiau siekiančius tik 2006 - 2007 m. rodiklius. Remiantis tyrimo metu gautais rezultatais, patvirtinama iškelta hipotezė 2: „2009 m. pradžioje įgyvendinta mokesčių reforma turi neigiamą įtaką Lietuvos verslui ir visai šalies ekonomikai“.

Nagrinėjama mokesčių reforma turi akivaizdžią neigiamą reikšmę šalies verslui ir ekonomikai, kurią galima ištaisyti mažinant mokesčių tarifus, supaprastinus apmokestinimo sistemą bei vykdant verslą skatinančias programas, tokias kaip mokestinės lengvatos, platesnis mokestinių paskolų vartojimas bei mokestiniai atidėjimai ir pan. Kaip matyti atliktose analizėse, ne tik verslo atstovai išsako neigiamą nuomonę apie mokesčių reformą. Neigiami šalies ekonomikos rodikliai, kuriuos kaip jau buvo aptarta įtakėjo ir mokesčių reforma, taip pat rodo blogėjančią šalies verslo padėtį ir sunkėjančias galimybes verslo plėtrai.

IŠVADOS

Atlikus pagrindinių mokesčių teorijos koncepcijų analizę bei išnagrinėjus pagrindines mokesčių funkcijas, klasifikacijas ir mokesčių sistemos formavimo principus, galima daryti išvadas:

1) Mokesčiai yra pagrindinis valstybės pajamų, kurios reikalingos valstybės funkcijoms atlikti, šaltinis bei ekonomikos reguliavimo priemonė, finansinis instrumentas, kuris gali teigiamai arba neigiamai įtakoti šalies ekonomiką, verslo plėtrą.

2) Pagrindinės mokesčių funkcijos ir teorijos, nusakančios mokesčių paskirtį bei ryšį tarp mokesčių mokėtojų ir valstybės, yra šios:

- fiskalinė funkcija (mokesčiai – apmoka už valstybės teikiamas paslaugas) – gauti pajamų, reikalingų valstybės (savivaldybių) funkcijoms vykdyti;
- perskirstomoji (mokesčiai – pajamų išlyginimo įrankis) - mokesčių mokėtojų lėšos, sukauptos nacionaliniame biudžete, perskirstomos subsidijų, paramos ir kitų pervedimų (transferų) forma gyventojams, ūkio subjektams, ekonominės veiklos sferoms, regionams;
- reguliuojamoji (mokesčiai – ekonomikos stabilizavimo priemonė) – reguliuojama gamyba ir vartojimas, išlyginamos gyventojų pajamos ir net daromas poveikis demografiniams procesams. Ši funkcija realizuojama tada, kai valstybė per mokesčių sistemą reguliuoja išteklių pasiskirstymą ekonomikoje, skatina ar stabdo tam tikrą ekonominę veiklą bei veikia makroekonominis procesus

Išnagrinėjus atliktus mokesčių įtakos verslui tyrimus bei atlikus Lietuvos mokestinės bazės analizę, galima daryti išvadas:

3) Mokesčiai bei mokesčių sistema yra plačiai analizuojamos temos stengiantis rasti optimaliausią mokestinės bazės variantą, kuris būtų pritaikytas prie besikeičiančios valstybės ekonominės padėties, politinių tikslų bei prioritetų. Vienas iš ryškiausių darbų mokesčių įtakos verslui srityje, yra A. Lafero atlikti tyrimai, kurių rezultatai rodo, kad mokesčių bazė mažėja sparčiau negu didėja mokesčių tarifai. Pasaulio mokestines bazes stebi ir analizuoja tokios organizacijos kaip Pasaulio bankas, Tarptautinės Finansų Korporacijos, „PricewaterhouseCoopers“. Šių organizacijų tyrimų rezultatai leidžia stebėti mokestinių bazių kitimo tendencijas ir jų rezultatus pasaulyje, palengvina tarptautinę mokesčių sistemų derinimo procesus. Lietuvos mokestinė bazė taip pat plačiai analizuojama. Iš atliktų tyrimų rezultatų matyti, kad didelius mokesčių tarifus ir sudėtingą administravimo sistemą verslininkai išskiria kaip problematiškas mokestinės bazės sritis.

4) Lietuvos Litui esant pririštam prie Euro, Lietuvai liko vienintelis pagrindinis ekonomikos valdymo instrumentas – mokesčių sistema. Lietuvoje mokesčių sistemą nusako LR Mokesčių administravimo įstatymas (2004), kuriame įvardijami 24 šiuo metu Lietuvoje renkami

mokesčiai. Atlikus Lietuvos Respublikos dabartinės mokesčių sistemos bei mokesčių sistemos raidos analizę matyti, kad 2009 m. pradžioje įvykdyta mokesčių reforma, buvo vienintelė mokesčių reforma po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo, kurios metu mokesčių tarifai didinami. Iki šiol, visais mokesčių pakeitimais būdavo lengvinama mokesčių našta verslui ir fiziniams asmenims.

Atlikus Lietuvos mokestinės bazės įtakos verslo plėtros galimybėms analizę bei išnagrinėjus Lietuvos BVP ir biudžeto mokestinių pajamų santykį ir priklausomybę nuo mokestinės bazės pokyčių, galima daryti išvadas:

5) Atliekant verslo atstovų anketinę apklausą nustatyta, kad įmonės atstovaujantys respondentai Lietuvos mokesčių sistemą vertina kaip verslo plėtrą stabdantį elementą. Tyrimo metu nustatyta, kad dėl 2009 m. pradžioje diegiamos mokesčių reformos daugelyje įmonių stabdomi anksčiau suplanuoti darbo užmokesčio padidinimai, atleidžiami darbuotojai, mažinami darbo užmokesčiai, mažinamos kitos sąnaudos. Didžioji dalis verslo atstovų mokesčių sistemos pakeitimus vertina neigiamai dėl per staigaus jos įgyvendinimo, nepaliekant pereinamojo laikotarpio įmonėms susipažinti ir išsiaiškinti visus pakeitimus ir mažesnėmis laiko bei finansinėmis sąnaudomis prie jų prisitaikyti. Didžiausia našta įmonėms yra darbo užmokesčių apmokestinantys mokesčiai, nes jie mokami ir deklaruojami kiekvieną mėnesį, tad verslo atstovai juos vertina kaip problematiškus ne tik dėl didelių tarifų, bet ir dėl sudėtingos, daug laiko sąnaudų reikalaujančios apskaitos.

Remiantis tyrime dalyvavusių verslo atstovų nuomone, Lietuvos mokestinė bazė uždeda didelę mokesčių našta, kuri stabdo verslo plėtrą ir skatina slėpti mokesčius bei trauktis į šešėlinį verslą. Mokesčių našta sunkiau pakeliama labai smulkioms ir smulkioms įmonėms, kurios dėl finansinių resursų trūkumo stabdo įmonių plėtrą. Tačiau atlikto tyrimo rezultatų negalima vertinti vienareikšmiškai, nes mokesčių reforma vykdoma kartu su pasaulinės ekonomikos sąstingiu, kuris turi ryškų efektą ir Lietuvos ekonomikai. Atskirti tiksliai, kuri dalis neigiamų pasikeitimų įmonių veikloje vyksta dėl mokesčių reformos ir kuri dėl ekonomikos lėtėjimo, itin sunku arba net neįmanoma.

6) Apskaičiuoti koreliacijos bei determinacijos koeficientai rodo, kad BVP ir biudžeto mokestinių pajamų ryšys ir tarpusavio priklausomybė yra labai didelė, t.y. mokestinių pajamų pakitimas labai įtakoja šalies BVP. Kol mokesčiai šalyje neviršija verslo finansinių galimybių juos sumokėti, tol šalies BVP rodikliai kyla ir matomas ekonomikos augimas. Tačiau mokesčių padidinimas iki ribos, kuomet verslas tampa nebepajėgus sumokėti mokesčių, mažėja mokestinės šalies biudžeto mokestinės pajamos, krenta ir ekonomikos rodikliai, stabdoma ekonomikos augimas. Šiais rezultatais patvirtinama A. Lafero atliktų tyrimų išvados apie tai, kad per didelė mokesčių našta stabdo šalies ekonomiką.

7) Pirmąjį 2009 m. ketvirtį matomas ryškus BVP ir biudžeto mokestinių pajamų smukimas maždaug iki 2006 m. – 2007 m. rodiklių lygio. Galima teigti, kad šalies ekonomika grįžo atgal į prieš porą metų turėtą ekonomikos lygį. Analizuojant biudžeto mokestinių pajamų kitimą per pastaruosius 2 metus matyti, kad rodikliai pasiskirstė pagal A. Lafero kreivę, kurioje fiksuojamas mokestinių pajamų augimas iki tam tikro momento, kuomet mokesčių našta ima viršyti mokesčių mokėtojų finansines galimybes, po kurio ima kristi žemyn. Galima daryti išvadas, kad 2009 m. pradžioje diegiama mokesčių reforma uždėjo per didelę mokesčių našta, dėl kurios stabdoma šalies ekonomika. Atlikti tyrimai rodo, kad ne tik verslo atstovai išsako neigiamą nuomonę apie mokesčių reformą. Neigiami šalies ekonomikos rodikliai, kuriuos kaip jau buvo aptarta įtakojo ir mokesčių reforma, taip pat rodo blogėjančią šalies verslo padėtį ir sunkėjančias galimybes verslo plėtrai.

JURKŠAITYTĖ, Alina. (2009) Lietuvos mokesstinės bazės pokyčių įtaka verslo plėtrai. Magistro baigiamasis darbas. Vilniaus universitetas Kauno humanitarinis fakultetas. 60 psl.

SANTRAUKA

Raktiniai žodžiai: mokesčių sistema, mokesčių įtaka verslo plėtrai, mokesčių reforma.

Kiekvienos valstybės pagrindinių funkcijų vykdymą užtikrina tinkama mokesčių sistema. Sukurti tokią mokesčių sistemą, kuria būtų patenkinti mokėtojai bei valstybės biudžeto vartotojai, yra kiekvienos valstybės makroekonomikos uždavinys. Skirtingi mokslininkai, ekonomistai, politinės partijos ir politinės ideologijos mato skirtingus tam tikrų mokesčių privalumus ir trūkumus. Tad valstybėje sukurti teisingą mokesčių sistemą yra sudėtingas uždavinys, kuris nuolat sprendžiamas daugelyje pasaulio šalių.

Šio darbo pagrindinis tikslas išanalizuoti Lietuvos mokesstinės bazės įtaka verslui. Darbe aptariama mokesčių sistemos samprata, nagrinėjamos pagrindinės mokesčių teorijos, funkcijos bei mokesčių elementai. Analizuojama pasaulyje bei Lietuvoje atlikti tyrimai mokesčių srityje. Nagrinėjama Lietuvos mokesčių sistema, 2009 m. pradžioje diegiama mokesčių reforma bei jos įtaka Lietuvos verslo plėtros galimybėms. Analizuojama Lietuvos BVP ir biudžeto mokesčių pajamų santykis bei tarpusavio priklausomybė.

Atlikus mokesčių įtakos verslo plėtrai tyrimą, daromos išvados, kad Lietuvos mokesčių sistema nesudaro tinkamų sąlygų verslo plėtros galimybėms bei, kad 2009 m. pradžioje įgyvendinta mokesčių reforma turi neigiamą įtaką Lietuvos verslui ir visai šalies ekonomikai. Atlikti tyrimai rodo, kad ne tik verslo atstovai išsako neigiamą nuomonę apie mokesčių reformą. Neigiami šalies ekonomikos rodikliai taip pat rodo blogėjančią šalies verslo padėtį ir sunkėjančias galimybes verslo plėtrai.

Darbe pateikiama 20 paveikslų ir 9 lentelės, visa darbo apimtis 60 lapai. Rašant darbą naudotasi 60 literatūros šaltiniais.

JURKŠAITYTĖ, Alina. (2009) Lithuanian Tax Base Changes's Influence on the Business Development. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University. 60 pages.

SUMMARY

Keywords: tax system, influence of taxes on business development, tax reform.

The proper tax system secures the implementation of main functions in each country. Each State has a macroeconomic task to create such a system that would satisfy the payers and users of State's budget. Different scientists, economists, political parties and political ideologies see different advantages and disadvantages of certain taxes. Thus it is a difficult task to create the right tax system in the State, and it is being constantly solved in many world countries.

The main purpose of this work is to analyze the influence of Lithuanian tax basis on business. The work discusses the concept of tax system, analyzes main tax theories, functions and elements of taxes. The researches that have been done in the world and in Lithuania in the area of taxes are being analyzed. The Lithuanian tax system, the tax reform implanted in the beginning of the year 2009 and its influence on the possibilities of development of Lithuanian business are analyzed. Besides, the connection between the Lithuanian GDP and budgetary tax returns and their interdependency are analyzed.

After the research on the influence of taxes on the business development have been done, the conclusions are made that the Lithuanian tax system does not create proper conditions for the possibilities of business development and that the tax reform implanted in the beginning of the year 2009 has negative impact on the Lithuanian business and entire national economics. According to the done researches, the business representatives are not the only ones to have negative opinion about the tax reform. The negative indexes of national economics also show the worsening condition of domestic business and aggravating possibilities of business development.

The work has 20 pictures and 9 tables. The total amount of the work is 60 pages. 60 bibliographical sources were used to write the work.

MOKSLINĖS LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. BUŠKEVIČIŪTĖ E. (2007) Mokesčių sistema. Leidykla "Technologija". 337 psl. ISBN 9955-09-815-5
2. BUŠKEVIČIŪTĖ E. (2006) Viešieji finansai. Leidykla „Technologija“. 441 psl. ISBN 9955-25-016-X
3. CRIMMINS J. E. (1993) Bentham's Philosophical Politics. The Harvard Review of Philosophy. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: www.utilitarian.net/bentham/about/1993----.pdf
4. CLARK W.S. (2007) Tax Policy for Investment. E-Journal of Tax Research. Leidimas 5, nr. 2. ISSN 1448-2398
5. COCKFIELD A. (2007) Purism and Contextualism within International Tax Analysis: Purism and Contextualism within International Tax Law Analysis: How Traditional Analysis Fails Developing Countries. E-Journal of Tax Research, leidimas 5, nr. 2. ISSN 1448-2398.
6. DOW J., RAHI R. (2006) Should Speculators Be Taxed?. Journal of Business. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. lapkričio 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.journals.uchicago.edu/doi/pdf/10.1086/209633>
7. GOMULOWICZ A. (2006) Principle of Tax Justice and Tax System. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 15. ISSN 1648-2603.
8. GYLYS P. (2006) Mokesčių našta ir tarptautinė mokesčių konkurencija. Ekonomika, nr. 75. ISSN 1392–1258.
9. LEVIŠAUSKAITĖ K., ŠINKŪNIENĖ K. (2006) Mokesčių kultūros ir mokesčių mentaliteto aspektai efektyvioje mokesčių sistemoje. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 15. ISSN 1648-2603.
10. MARCIJONAS A., SUDAVIČIUS B. Mokesčių teisė (2003). Teisinės informacijos centras, Vilnius. 287 psl. ISBN 9955-557-05-2
11. MEIDŪNAS V., PUZINAUSKAS P. (2001) Mokesčiai: teorija, vaidmuo, raida. Vilnius, Teisinės informacijos centras. 63 psl. ISBN 9986-452-79-1.
12. Meidūnas V. Mokesčių kilmė ir istorinė raida // Apskaitos ir mokesčių apžvalga.-1997.-Nr. 12.-P. 144-149.
13. MACMILLAN P. (2008) Doing Business. 2009. World Bank. p. 185. ISBN 0-8213-7609-8
14. NAUSĖDA G. (2008) Lietuvos makroekonomikos apžvalga. Nr. 34. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą:

http://www.seb.lt/pow/wcp/templates/sebarticle.cfmc.asp?DUID=DUID_88F756C3CB8D1AFFC1256FEB00326B7D&xsl=lt/sebarticle.xsl&sitekey=seb.lt&lang=lt

15. NASH R. J., SOLTIS J. F. (2005) „Real World“ Ethics. Columbia University, New York. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: http://books.google.com/books?id=TwpUMwd8YMgC&pg=PA82&lpg=PA82&dq=Jonas+Stuart+Mill's&source=web&ots=66t1HoI1QV&sig=9pXTFTfBe2a17n-yB07kNvC1nk&hl=en&sa=X&oi=book_result&resnum=1&ct=result#PPP1,M1>
16. PAGIRSKIENĖ Z.(2003) Ekonomikos teorija. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: www.vsdk.lt/biblioteka/metodiniai_darbai/ekonomika.pdf
17. RAKAUSKIENĖ O. G. (2002) Makroekonominė politika: genderinis požiūris. Viešoji politika ir administravimas, Nr. 3. ISSN 1648-2603
18. SNIEČKA V., BAUMILIENĖ V., BERNATONYTĖ D. ir kt. (2005) Makroekonomika. Leidykla “Technologija”. 801 psl. ISBN 9955-25-062-3
19. SIMMONS R. S. (2007) What Future for the Corporate Tax in the New Century? E-Journal of Tax Research, leidimas 5, Nr.1, p. 40-58. ISSN 1448-2398.
20. SMITH A. (1776) An Inquiry into the Nature And Causes of the Wealth of Nations. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.adamsmith.org/smith/won-index.htm>
21. STAČIOKAS R., MAŽEIKA A., ŠERĖNIENĖ L. (2004) Mokesčių sistemos poveikis verslui ir jo vertinimo tendencijos. Ekonomika, 67 (2). ISSN 1392-1258.
22. MYERSON R. B. (1999) The History of Economic Theory. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. gegužės 10 d.]. Prieiga per internetą: <http://home.uchicago.edu/~rmyerson/research/jelnash.pdf>
23. Jurgutis V. (1938) Finansų mokslo pagrindai.- K.: Žaibas,- 490p.
24. Rimas J. Mokesčių koncepcijų teorija ir praktika // Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos.-1999. liepos 27.-P.4.
25. Proliberali mokesčių sistema - ateities Lietuvai // Litas.- 1997 rugpjūčio 19.- P. 14.
26. JURKYNAS M. Kaip „bjaurusis ančiukas“ virto „keltų tigrų“: Airijos ekonominis stebuklas // Politology, 2002 Nr. 2 (26) – p. 2-34. ISSN 1392-1681.
27. Socialinės ir ekonominės plėtros centras (2007) Lietuvos ūkio (ekonomikos) raidos išvalga pagal regionines ir pasaulio tendencijas. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 m. balandžio 2 d.]. prieiga per internetą: www.izvalga.lt/lt/dokumentai/id/1842>

INFORMACIJOS ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

28. BARTUSEVIČIENĖ K.K. 2008 Naujas tyrimas parodė, kad XXI a. valstybės, supaprastinusios verslo mokesčių sistemą, gali laimėti daug daugiau [Interaktyvus]. [2008 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <<http://sc.bns.lt/?item=64165&id=3&subid=43>>
29. JANUŠAUSKAS R. (1998) Rusijos krizė pasiekė Lietuvą. Verslo žinios, Nr. 94, 3p. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2009 m. kovo 17 d.]. Prieiga per internetą: <http://archyvas.vz.lt/news.php?id=399449&strid=1002&rs=0&ss=&y=1998%2008%2019>
30. LR Mokesčių administravimo įstatymas (2004 m. balandžio 13 d. Nr. IX-2112) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 15 d.]. Valstybės žinios, 2004-04-28, Nr. 63-2243. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=231855
31. LR Mokesčių administravimo įstatymo 5-10 straipsnių komentarų (apibendrintų paaiškinimų) (2006). Reg. nr. (29.3-31-3)-R-4699. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. spalio 10]. Prieiga per internetą: <http://mic.vmi.lt/generatepdf.do?id=1000023176>
32. LR Pridėtinės vertės mokesčio įstatymas (2002 m. kovo 5 d. Nr. IX-751) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 15 d.]. Valstybės žinios, 2002-04-05, Nr. 35-1271. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=163423
33. LR Akcizų įstatymas (2004 m. sausio 29 d. Nr. IX-1987) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 15 d.]. Valstybės žinios, 2004-02-19, Nr. 26-802. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=226951
34. LR Gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (2002 m. liepos 2 d. Nr. IX-1007) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 15 d.]. Valstybės žinios, 2002-07-19, Nr. 73-3085. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=171369
35. LR Nekilnojamo turto mokesčio įstatymas (2005 m. birželio 7 d. Nr. X-233) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 15 d.]. Valstybės žinios, 2005-06-18, Nr. 76-2741. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=257650
36. LR Mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas (2006 m. gegužės 25 d. Nr. X-616) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2006-06-10, Nr. 65-2382. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=277493&p_query=Mokestis%20u%20FE%20valstybinius%20gamtos%20i%20F0teklius&p_tr2=2
37. LR Naftos ir dujų išteklių mokesčio įstatymas (2003 m. gegužės 20 d. Nr. IX-1564) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2003-05-28, Nr. 51-

2253. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=211521&p_query=Naftos%20ir%20duj%F8%20i%F0tekli%F8%20mokestis&p_tr2=2

38. LR Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas (2002 m. sausio 22 d. Nr. IX-720) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2002-02-06, Nr. 13-474.

Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=159552&p_query=aplinkos%20tar%F0os%20mokes%E8io&p_tr2=2

39. LR Konsulinio mokesčio įstatymas (2007 m. spalio 18 d. Nr. X-1300) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2007-11-08, Nr. 114-4631. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=307780&p_query=Lietuvos%20Respublikos%20konsulinio%20mokes%E8io%20%20E1statymas&p_tr2=2

40. LR Paveldimo turto mokesčio įstatymas (2002 m. gruodžio 10 d. Nr. IX-1239) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2002-12-24, Nr. 123-5531. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=197557&p_query=Lietuvos%20Respublikos%20paveldimo%20turto%20mokes%E8io%20%20E1statymas&p_tr2=2

41. LR Garantinio fondo įstatymas (2000 m. rugsėjo 12 d. Nr. VIII-1926) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2000-09-29, Nr. 82-2478. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=109556

42. LR Rinkliavų įstatymas (2000 m. birželio 13 d. Nr. VIII-1725) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2000-06-28, Nr. 52-1484. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=103713

43. LR Loterijų ir azartinių lošimų mokesčio įstatymas (2003 m. liepos 1 d. Nr. IX-1662) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2003-07-23, Nr. 73-3342. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=215628&p_query=Lietuvos%20Respublikos%20loterij%F8%20ir%20azartini%F8%20lo%F0im%F8%20mokes%E8io%20%20E1statymas&p_tr2=2

44. LR Laikinasis socialinio mokesčio įstatymas (2005 m. birželio 7 d. Nr. X-231). [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. spalio 19 d.]. Valstybės žinios, 2005-06-18, Nr. 76-2739. Prieiga per internetą:

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=257648&p_query=

45. LR Mokesčių už pramoninės nuosavybės objektų registravimą (2001 m. birželio 5 d. Nr. IX-352) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2001-06-20, Nr. 52-1811. Prieiga per internetą:
<http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=138307>
46. LR Valstybinio socialinio draudimo įstatymas (2005-01-01 Nr. IX-2535) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 1991-06-20, Nr. 17-447. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=1327
47. LR Pelno mokesčio įstatymas (2001 m. gruodžio 20 d. Nr. IX-675) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2001-12-29, Nr. 110-3992. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=157066
48. LR Pertekliaus mokesčio cukraus sektoriuje įstatymas (2007 m. balandžio 12 d. Nr. X-1088) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2007-04-26, Nr. 46-1722. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=295943&p_query=PERTEKLIAU%20MOKES%20C8IO%20CUKRAUS%20SEKTORIUJE&p_tr2=2
49. LR Gamybos mokesčio cukraus sektoriuje įstatymas (2007 m. balandžio 12 d. Nr. X-1087) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2007-04-26, Nr. 46-1721. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=295942&p_query=Lietuvos%20respublikos%20kvotinio%20cukraus%20gamybos%20mokestis&p_tr2=2
50. LR Sveikatos draudimo įstatymas (2004 m. lapkričio 4 d. Nr. IX-2535) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2004-11-26, Nr. 171-6295. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245854
51. LR Miškų įstatymas (2001 m. balandžio 10 d. Nr. IX-240) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2001-04-25, Nr. 35-1161. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=130604
52. LR Kelių priežiūros ir plėtros programos finansavimo įstatymas (2004 m. lapkričio 9 d. Nr. IX-2546) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2004-11-26, Nr. 171-6302. Prieiga per internetą:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=245864
53. LR Miškų įstatymas (2001 m. balandžio 10 d. Nr. IX-240) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2001-04-25, Nr. 35-1161. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=130604

54. LR Civilinio proceso kodeksas (2002 m. vasario 28 d. įstatymu Nr. IX-743) [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. balandžio 20 d.]. Valstybės žinios, 2002-04-06, Nr. 36-1340. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=162435
55. NAUSĖDA G. (2008) Ar nepamiršome kaip gyventi ekonomikos nuosmukio sąlygomis? [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: http://www.seb.lt/Archyvas/makro_nr_34.pdf
56. PAPIEVIS J. (2006) Verslininkai – už palankią aplinką. Mano verslas, 2006 05 17, p. 14.
57. RAŠIMAITĖ T. (2007) Mokesčių sistema: mažiau žinai, ramiau miegi? „Savaitė“. [Interaktyvus] [Žiūrėta 2008 m. liepos 19 d.]. Prieiga per internetą: http://www.buhalteris.lt/index.php?cid=819&new_id=81582
58. SABALYTĖ I. Pirmykštis mokestis – aukojimas dievams (2006) [Interaktyvus]. Iš buhalteris.lt [Žiūrėta 2008 m. gegužės 11 d.]. Prieiga per internetą: http://www.buhalteris.lt/index.php?cid=421&new_id=13777
59. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. gruodžio 27 d.]. Prieiga per internetą: [< HTTP://WWW.STAT.GOV.LT/LT/>](http://WWW.STAT.GOV.LT/LT/)
60. Tyrimas: NT kainos yra didesnė problema verslui nei mokestinė našta, 2007. Internetinis puslapis vtv.lt. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2008 m. gruodžio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.vtv.lt/naujienos/ekonomika/tyrimas-nt-kainos-yra-didesne-problema-verslui-nei-mokestine.html>

KLAUSIMYNAS

Šio klausimyno tikslas – išsiaiškinti, kaip Lietuvos mokesčių sistema įtakoja privatų verslą. Apklausa yra anoniminė. Visi apklausos rezultatai bus naudojami tik mokesčių įtakos privačiam verslui analizei. Maloniai prašome Jūsų užpildyti šią anketą. Iš anksto dėkojame už bendradarbiavimą!

1. Nuo 2009 m. sausio 1 d. standartinis PVM tarifas padidintas nuo 18 % iki 19 %. Kaip šio mokesčio pakeitimas įtakojo Jūsų atstovaujamą įmonę?

- Mūsų įmonės veiklai PVM padidinimas neturi jokios įtakos;
- Įmonė yra ne PVM mokėtoja, tad išaugo įmonės sąnaudos ir perkamos produkcijos savikainos;
- Įmonė patyrė administracinių sunkumų (perkainuojant prekes, paslaugas, perprogramuojant kasos aparatus, buhalterinę programą ir pan.);
- Įmonė patyrė finansinių nuostolių dėl duoto per trumpo laiko prisitaikyti prie PVM tarifo padidinimo;
- Įmonė nepadidino savo produkcijos, paslaugų kainų, tad PVM tarifo padidinimas mažina gaunamą įmonės pelną;
- Kita.....

2. Kaip vertinate PVM lengvatų panaikinimus?

Nuo 2009 m. sausio 1 d. panaikintas lengvatinis 5 % PVM tarifas keleivių vežimo, viešbučių paslaugoms, ekologiškai švariems bei mėsos produktams, daržovėms, vaisiams. Nustatytas naujas lengvatinis 9 % PVM tarifas knygoms ir neperiodiniams informaciniams leidiniams, galiosiantis iki 2009m. birželio 30. Nuo 2009 m. birželio 30 d. naikinama 5 % PVM lengvata vaistams, kurių įsigijimo išlaidos visiškai ar iš dalies kompensuojamos, bei šilumos energijai, tiekiamai gyvenamosioms patalpoms šildyti.

- PVM lengvatų panaikinimas neturi jokios įtakos mūsų įmonei;
- Teigiamai, nes PVM lengvatų panaikinimas sukuria vienodas verslo sąlygas;
- Įmonė yra ne PVM mokėtoja, tad išaugo įmonės sąnaudos ir perkamos produkcijos savikainos;
- Neturiu nuomonės;
- Kita.....

3. Kaip vertinate dividendų (Pajamų mokesčio tarifo iš paskirstyto pelno) apmokestinimo padidinimą nuo 15 % iki 20 %?

- Teigiamai, nes tai skatina vidaus investicijas į įmonę, mažinant išmokamus dividendus;
- Neigiamai, nes tai dvigubas pelno apmokestinimas (Pelno mokesčiu ir Gyventojų pajamų mokesčiu);
- Neturiu nuomonės;
- Kita.....

4. Kaip GPM (Gyventojų pajamų mokestis) mokesčio tarifo pakeitimas ir PSD (Privalomas sveikatos draudimas) įvedimas įtakojo Jūsų įmonės išmokamus darbo užmokesčius?

Nuo 2009 m. sausio 1 d. GPM tarifas mažinamas nuo 24 % iki 15 %, skaičiuojamas nuo pajamų, atėmus NPD (Neapmokestinamą pajamų dydį). Įvedamas PSD – 6 %, skaičiuojamas nuo visų pajamų.

- Buvo sustabdyti anksčiau planuoti darbo užmokesčio padidinimai darbuotojams;
- Sumažintas darbuotojų skaičius;
- Sumažinti darbo užmokesčiai darbuotojams;
- Neatlikta jokių pakeitimų;
- Kita.....

5. Kaip vertinate NPD (neapmokestinamas pajamų dydis) skaičiavimo tvarkos pakeitimą, kuris nuo 2009m. sausio 1 d. skaičiuojamas pagal formulę: „mėnesio NPD = 470 – 0,2* (gyventojų mėnesio su darbo santykiais arba jų esmę atitinkančiais santykiais susijusios pajamos – 800)“?

- Teigiamai, nes tai mažina GPM mažas pajamas gaunantiems asmenims;
- Neigiamai dėl sudėtingos skaičiavimo sistemos;
- Neigiamai, nes sukuriama nelygybės principas;
- Neturiu nuomonės;
- Kita.....

6. Kaip vertinate individualią veiklą įregistravusių asmenų pajamų apmokestinimo tvarkos pakeitimus?

Nuo 2009 m. asmenims, vykdantiems individualią veiklą, privalomo sveikatos draudimo įmokos sudarys 9 proc. nuo metinės pajamų sumos, socialinio draudimo įmokos - 28,5 proc., gyventojų pajamų mokestis - 15 proc. nuo metinės pajamų sumos. Kuomet iki šių metų buvo fiksuota 3446 Lt socialinio draudimo įmokų suma; privalomojo sveikatos draudimo įmokos tik tada, jeigu per metus nuo individualios veiklos pajamų sumokėto pajamų mokesčio sumos 30 procentų sudarė mažesnę nei 428,1 Lt sumą; ir 15 % arba 24 % pajamų mokestis, priklausomai nuo sąnaudų priskaitymo.

- Teigiamai, nes visam verslui turėtų būti taikoma vienoda mokesčių sistema;
- Teigiamai, nes tai yra teisinga mokesčių sistema;
- Neigiamai, nes tokie mokesčiai viršija individualią veiklą įregistravusių asmenų finansines galimybes;
- Neigiamai, individualią veiklą įregistravusiems asmenims turėtų būti taikomos mokesčių lengvatos, nes tai yra smulkus verslas;
- Neturiu nuomonės;
- Kita.....

7. Kokio dydžio mokesčius, bendrai nuo gautų įmonės pajamų, Jūsų atstovaujama įmonė galėtų mokėti nepakenkdama įmonės veiklai?

- 0 %; iki 10 %; 11 % - 20 %; 21 % - 30 %; 31 % - 40 %;
- 41 % - 50 %; 51 % - 60 %; daugiau nei 60 %.

8. Ar mokesčių tarifų didinimas skatina slėpti mokesčius?

- Taip; Ne; Neturiu nuomonės

9. Pažymėkite Jūsų nuomone problematiškus Lietuvos mokesčių sistemos elementus:

- Dideli mokesčių tarifai;
 Sudėtinga administravimo sistema;
 Paini įstatyminė mokesčių bazė;
 Kita.....

10. Kurie mokesčiai yra problematiškiausi Jūsų atstovaujamai įmonei?

- PVM; Pelno mokestis; GPM; Sodros mokesčiai; Nekilnojamo turto mokestis;
 Kita.....

11. Kokius pasikeitimus Jūsų atstovaujamai įmonei sukėlė mokesčių reforma?

- Turi teigiamą poveikį įmonės veiklai;
 Neturi jokio poveikio įmonės veiklai;
 Sumažintas darbuotojų darbo užmokestis;
 Atleista darbuotojų;
 Mažinamos sąnaudos;
 Mažinamos atsargų pirkimai ir gamyba (apyvarta);
 Atsisakoma patalpų, įrengimų nuomos;
 Kita.....
.....

12. Jūsų atstovaujamoje įmonėje dirba darbuotojų:

- Iki 10 darbuotojų; 11 – 20 darbuotojų; 21 – 50 darbuotojų; Daugiau nei 50 darbuotojų.

13. Jūsų atstovaujamos įmonės veiklos sritis:

- Paslaugų sritis; Gamybos, pramonės sritis; Maisto pramonės sritis; Prekybos sritis;
 Kita.....